

T.C.
TOROS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**0-6 YAŞ ARASI ÇOCUĞA SAHİP ANNE BABALARIN SOSYO
EKONOMİK DURUMLARININ VE BENLİK SAYGILARININ ÇOCUK
YETİŞTİRME TUTUMLARINA ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Musa EROĞLU

Tez Danışmanı:Doç. Dr. Turhan TOROS

MERSİN - 2014

TEŞEKKÜR

Yaşam ve bilim adına kendisinden çok Şey öğrendiğim ve her zaman yaşamda örnek alacağım tez danışmanım Doç.Dr Turhan TOROS' a, sürekli kahrımı çeken ve yardımlarını esirgemeyen Yrd. Doç. Dr. Mehmet MİMAN'a, gece gündüz demeden yardımlarını esirgemeyen değerli arkadaşım Ender BEKTAŐ' a, çalışmamın her aşamasında desteklerini esirgemeyen çok kıymetli mesai arkadaşlarım Yrd. Doç. Dr. Aslıhan YAVUZALP MARANGOZ ve Diler YAMAN'a, özellikle Ladin ÖNEN, Didar EKİNGEN ve Serkan EKİNGEN'e, Toros Üniversitesi Psikoloji Bölümü öğretim üyeleri Prof. Dr. Banu YAZGAN İNANÇ'a, Prof. Dr. Kamuran ELBEYOĞLU' na ve Dr. Bülent TANSEL' e, anket sorularına sabırla cevaplayarak araŐtırmama can verenanne ve babalara, eğitim hayatım boyunca beni destekleyen annem, babam ve kardeşlerime ve emeği geçen bütün arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Musa EROĞLU

MERSİN - 2014

İÇİNDEKİLER SAYFASI

TEŞEKKÜR.....	ii
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	viii
BÖLÜM I.....	1
1. GİRİŞ.....	1
1.1. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	1
1.1.1. Araştırmanın Alt Amaçları.....	1
1.2. PROBLEM CÜMLESİ.....	2
1.3. HİPOTEZLER.....	2
1.4. ARAŞTIRMANIN SAYILTI LARI.....	2
1.5. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIK LARI.....	3
1.6. ARAŞTIRMANIN GEREKÇESİ VE ÖNEMİ	3
2. GENEL BİLGİLER	5
2.1. Aile:	5
2.1.1. Ailenin Önemi:.....	6
2.2. Çocuk Yetiştirme Tutumları:	7
2.2.1. Demokratik Tutum:.....	8
2.2.2. Aşırı koruyucu tutum:	10
2.2.3. Aşırı izin verici tutum:	11
2.2.4. Baskıcı- Otoriter tutum:	13
2.2.5. Dengesiz- Kararsız Tutum:	15
2.2.6. İlgisiz Tutum:	16
2.3. Sosyo-ekonomik durum:	16
2.4. İnsancıl Yaklaşım:	27
2.4.1. Carl Rogers'ın benlik kuramı (Carl Rogers 1902-1987).....	29
2.4.2. Abraham Maslow'un Bütünsel Dinamik Kuramı(Abraham Maslow 1908-1970) 30	
2.5. KİŞİLİĞİN GELİŞİMİ	31
2.5.1. Psikoseksüel Gelişim	31
2.6.1. Temel güvene karşı güvensizlik:.....	37
2.6.2. Bağımsızlığa karşı utanma ve şüphecilik:	38
2.6.3. Girişkenliğe karşı suçluluk duyma:.....	39
2.6.3. Başarıya karşı aşağılık duygusu:.....	40
2.6.5. Kimlik kazanmaya karşı rol karmaşası:	41

2.6.6. Dostluk kazanmaya karşı yalnız kalma:.....	41
2.6.7.Üretkenliğe karşı duraklama:	42
2.6.8.Benlik bütünlüğüne karşı umutsuzluk:	42
2.7. Benlik saygısı:.....	43
BÖLÜM III	49
3. YÖNTEM	49
3.1 EVREN VE ÖRNEKLEM :.....	49
3.2. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI:	49
3.2.1.Aile Hayatı Ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği:.....	49
3.2.2. PARI (Aile Hayatı Ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği) ’ nın Geçerliği Ve Güvenilirliği:.....	51
3.2.3. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği:	51
IV.BÖLÜM.....	53
4. BULGULAR.....	53
BÖLÜM V	86
5. TARTIŞMA VE YORUM.....	86
BÖLÜM VI.....	96
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	96
KAYNAKÇA.....	98

ÖZET

Bu araştırma, Mersin il merkezinde 0-6 yaş arası çocuğu olan anne ve babaların çocuk yetiştirme tutumlarının belirlenmesi ve ebeveynlerin sosyo-ekonomik düzeylerinin ve benlik saygılarının çocuk yetiştirme tutumları üzerine etkisini incelemek için yapılmıştır.

Araştırmanın örneklemini Mersin il merkezinde yaşayan 0-6 yaş aralığında çocuğa sahip olan 111 gönüllü anne ve babalar oluşturmaktadır. Bu anne babalara kendilerini tanıtabilecek demografik bilgiler ve anne ve babaların çocuk yetiştirme tutumlarını etkileyecek sorulardan oluşan anket formu ile birlikte Öner ve Torun, (1989) tarafından geliştirilen, Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği uygulanmıştır. Anketler Mersin il merkezinde bulunan anaokulları, kreşler ve gündüz bakım evlerinde çocukları bulunan anne ve babalarla birebir görüşülerek uygulanmıştır. Araştırmadan elde edilen veriler SPSS 16.0 paket programı yardımıyla betimsel istatistikler ve onpearson korelasyon yöntemi kullanılarak değerlendirilmiştir.

Bu değerlendirme sonucunda katılımcıların varyans analizi sonuçlarına göre gelir durumu düzeyi değerleriyle aşırı koruyuculuk alt boyutu puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmektedir [$F(4,106) = 6,305; p < 0,05$]. Eğitim durumu değerleriyle demokratik ve eşitlik alt boyutu puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmektedir [$F(4,106) = 4,508; p < 0,05$]. Gelir düzeyi değerleriyle demokratik ve eşitlik alt boyutu puanları açısından anlamlı bir fark görülmektedir [$F(4,106) = 9,279; p < 0,05$]. Gelir durumu düzeyi değerleriyle ev kadınlığını reddetme alt boyutu puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmektedir [$F(4,106) = 6,195; p < 0,05$]. Eğitim durumu grupları değerleriyle ev kadınlığını reddetme alt boyutu puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmektedir [$F(4,106) = 2,901; p > 0,05$]. Eğitim durumu düzeyi değerleriyle karı-koca geçimsizliği alt boyutu puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmektedir [$F(4,106) = 5,753; p < 0,05$]. göre yaş grupları değerleriyle karı koca geçimsizliği alt boyutu puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmektedir [$F(4,106) = 3,109; p > 0,05$].

Sonuç olarak ocuk yetiştirmede ailenin sosyo- ekonomik düzeyinin önemli olduğu görülmüştür.

Anahtar sözcükler:ocuk yetiştirme, aile, ocuk, benlik saygısı, anne-baba tutumları.

ABSTRACT

This research has been made for determining the attitudes of parents who are raising their children between the age of 0-6 and analysing the effects of their socio-economic levels and self-respects on their child raising attitudes.

The examples of this research involves 111 volunteer mother and father have children between the age of 0-6 who are living in Mersin. These mothers and fathers have been applied Family Life and Child Raising Attitude Scale which is developed by Öner and Torun, and Rosenberg Self-Respect Scale with the survey forms which is composed of the questions that will effect the parents' child raising attitudes and demographic information that introduces themselves. Surveys have been applied by one on one interview to mothers and fathers in playschools, nurseries and day care centers in Mersin. The data obtained from the research, evaluated by using **ten Pearson correlation method** and descriptive statics with the help of SPSS 16.0 packet programme.

As a result of this evaluation, according to the analysis of variance results of the participants, a significant difference has been observed with the valuation of their level of incomes in terms of overprotectiveness sub-dimension points. A significant difference has been observed with the valuation of level of incomes according to democratic and equality sub-dimension points. A significant difference has been observed between the valuation of level of incomes according to the sub-dimension points of rejection of housewifery. A significant difference has been observed according to the sub dimension points of rejection of housewifery with the valuation of educational status groups. A significant difference has been observed with the educational status level according to the sub-dimension points of marital conflict. According to the results of variance analysis, a significant difference has been observed with the valuation of age groups according to marital conflict sub-dimension points.

As a result, it has been observed that socio-economic level of family is important in raising child.

KEY WORDS: Raising child, family, child, self-respect, mother-father attitudes

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1 Yaş Dağılımı Tablosu.....	53
Tablo 2 Cinsiyet Dağılımı Tablosu.....	54
Tablo 3 Eğitim Durumu Dağılım Tablosu	54
Tablo 4 Gelir Durumu Dağılım Tablosu.....	55
Tablo 5 Medeni Hal Dağılım Tablosu	55
Tablo 6 Aşırı koruyuculuk Alt Boyutu Ortalama Puanlarının Yaş grupları Değerlerine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi	56
Tablo 7 Aşırı koruyuculuk Alt Boyutu Ortalama Puanlarının Medeni hal grupları Değerlerine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi.	57
Tablo 8 Aşırı koruyuculuk Alt Boyutu Ortalama Puanlarının Eğitim Durumu Grupları Değerlerine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi.	58
Tablo 9 Aşırı koruyuculuk Alt Boyutu Ortalama Puanlarının Gelir Durumu grupları Değerlerine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi.	59
Tablo 10 Demokratik ve Eşitlik Alt Boyutu Ortalama Puanlarının Yaş grupları Değerlerine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi	60
Tablo 11 Demokratik ve Eşitlik Alt Boyutu Ortalama Puanlarının Medeni Hal grupları Değerlerine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi	61
Tablo 12 Demokratik ve Eşitlik Alt Boyutu Ortalama Puanlarının Eğitim Durumu grupları Değerlerine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi	62
Tablo 13 Demokratik ve Eşitlik Alt Boyutu Ortalama Puanlarının Gelir Durumu grupları Değerlerine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi.	63
Tablo 14 Ev Kadınlığını Reddetme Alt Boyutu Ortalama Puanlarının Yaş grupları Değerlerine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi.	64
Tablo 15 Ev Kadınlığını Reddetme Alt Boyutu Ortalama Puanlarının Medeni Hal grupları Değerlerine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi	65
Tablo 16 Ev Kadınlığını Reddetme Alt Boyutu Ortalama Puanlarının Eğitim Durumu grupları Değerlerine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi.....	66
Tablo 17 Ev Kadınlığını Reddetme Alt Boyutu Ortalama Puanlarının Gelir Durumu grupları Değerlerine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi	67
Tablo 18 Karı Koca Geçimsizliği Alt Boyutu Ortalama Puanlarının Yaş grupları Değerlerine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi	68

Tablo 19 Karı Koca Geçimsizliği Alt Boyutu Ortalama Puanlarının Medeni Hal grupları Değerlerine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi	69
Tablo 20 Karı-Koca Geçimsizliği Alt Boyutu Ortalama Puanları Eğitim Durumuna Göre Tek Yönlü Varyans Analizi.	70
Tablo 21 Karı-Koca Geçimsizliği Alt Boyutu Ortalama Puanlarının Gelir Düzeyi Değerlerine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi.	71
Tablo 22 Baskı ve disiplin Alt Boyutu Ortalama Puanları Yaş Gruplarına Göre Tek Yönlü Varyans Analizi.	72
Tablo 23 Baskı ve disiplin Alt Boyutu Ortalama Puanları Medeni Hal Gruplarına Göre Tek Yönlü Varyans Analizi.	73
Tablo 24 Baskı ve disiplin Alt Boyutu Ortalama Puanları Eğitim Durumu Gruplarına Göre Tek Yönlü Varyans Analizi.	74
Tablo 25 Baskı ve disiplin Alt Boyutu Ortalama Puanları Gelir Durumu Gruplarına Göre Tek Yönlü Varyans Analizi.	75
Tablo 26 Benlik Saygısı Ortalama Puanları Yaş Gruplarına Göre Tek Yönlü Varyans Analizi.....	76
Tablo 27 Benlik Saygısı Ortalama Puanları Medeni hal Gruplarına Göre Tek Yönlü Varyans Analizi.	77
Tablo 28 Benlik Saygısı Ortalama Puanları Eğitim Durumu Gruplarına Göre Tek Yönlü Varyans Analizi.	78
Tablo 29 Benlik Saygısı Ortalama Puanları Gelir Durumu Gruplarına Göre Tek Yönlü Varyans Analizi.	79
Tablo 30 Aşırı koruyuculuk Alt Boyutu Ortalama Puanlarının Cinsiyet Durumuna Göre t Test Analizi.....	80
Tablo 31 Demokratik ve eşitlik Ortalama Puanlarının Cinsiyet Durumuna Göre t Test Analizi.....	81
Tablo 32 Ev Kadınlığını Reddetme Alt Boyutu Ortalama Puanlarının Cinsiyet Durumuna Göre t Test Analizi.....	81
Tablo 33 Karı Koca Geçimsizliği Alt Boyutu Ortalama Puanlarının Cinsiyet Durumuna Göre t Test Analizi.....	82
Tablo 34 Baskı ve Disiplin Alt Boyutu Ortalama Puanlarının Cinsiyet Durumuna Göre t Test Analizi.....	83
Tablo 35 Benlik Saygısı Ortalama Puanlarının Cinsiyet Durumuna Göre t Test Analizi.....	83
Tablo 36 Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği Alt Boyutları İle Benlik Saygısı Arasındaki Korelasyon.....	84

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

1.1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın amacı anne ve babaların yaşlarının, sosyo- ekonomik durumlarının ve benlik saygılarının çocuk yetiştirme tutumları ile ilişkisini incelemektir. 0-6 yaş çocuğa sahip anne ve babaların sahip oldukları çocuk yetiştirme tutumlarının neler olduğunu belirlemektir.

1.1.1. Araştırmanın Alt Amaçları

- a) Anne ve babaların yaşlarının çocuk yetiştirme tutumlarıyla ilişkisi var mıdır?
- b) Anne ve babaların sosyo-ekonomik durumlarının çocuk yetiştirme tutumlarıyla ilişkisi var mıdır?
- c) Anne ya da babaların medeni durumlarının çocuk yetiştirme tutumlarıyla ilişkisi var mıdır?
- d) Anne ve babaların eğitim seviyelerinin çocuk yetiştirme tutumlarıyla ilişkisi var mıdır?
- e) Anne ve babaların yaşlarının benlik saygılarıyla ilişkisi var mıdır?
- f) Anne ve babaların eğitim seviyelerinin benlik saygılarıyla ilişkisi var mıdır?
- g) Anne ve babaların sosyo-ekonomik durumlarının benlik saygılarıyla ilişkisi var mıdır?
- h) Anne ve babaların medeni durumlarının benlik saygılarıyla ilişkisi var mıdır?
- i) Anne ve babaların benlik saygılarının çocuk yetiştirme tutumlarıyla ilişkisi var mıdır?

1.2. PROBLEM CÜMLESİ

Anne ve babaların sosyo-ekonomik durumlarının ve benlik saygılarının çocuk yetiştirme tutumlarıyla ilişkisi var mıdır?

1.3.HİPOTEZLER

- a) Anne ve babaların farklı çocuk yetiştirme tutumları vardır.
- b) Anne ve babaların sosyo-ekonomik durumlarının çocuk yetiştirme tutumlarına etkisi vardır.
- c) Anne ve babaların sosyo-ekonomik durumlarının benlik saygılarına etkileri vardır.
- d) Anne ve babaların benlik saygılarının çocuk yetiştirme tutumlarına etkisi vardır.

1.4.ARAŞTIRMANIN SAYILTILARI

Araştırmanın dayandığı temel sayılıtlar şunlardır.

- a) Bilgi toplama aracındaki soruları anne babaların içtenlikle cevapladığı var sayılmıştır.
- b)Çalışma grubundaki ailelerin temsil niteliği taşıdığı varsayılmıştır.
- c) Çalışma grubundaki ailelerin içinde buldukları şartlardan etkileneceği varsayılmıştır.

d) Araştırma için geliştirilen veri toplama araçlarının, araştırmanın amacını gerçekleştirmeyi sağlayacak yeterli ve geçerli bilgileri yansıtacak nitelikte olduğu varsayılmıştır.

1.5. ARAşTIRMANIN SINIRLILIKLARI

- a) Araştırmanın alışma grubu Mersin merkez ilçelerinde bulunan resmi ve özel ilköğretim okullar 1. Sınıflar, anaokulları, kreşler ve gündüz bakım evlerine kayıtlı öğrencilerin anne- babaları ile sınırlıdır.
- b) Araştırma alışma grubundaki 0-6 yaşındaki kız-erkek çocuklara sahip anne ve babalarla sınırlıdır.
- c) Araştırma bulgularının elde edilmesi Aile hayatı ve ocuk yetiştirme tutum lği ailelerin sosyo-ekonomik durumunu ve demografik özelliklerini gösteren ölçek ve Rosenberg Benlik Saygısı lği ile sınırlıdır.
- d) Araştırma amaçlar bölümündeki hipotezlerle sınırlıdır.
- e) Araştırma istatistiksel analizlerle sınırlıdır.

1.6.ARAşTIRMANIN GEREKÇESİ VE ÖNEMİ

Bu araştırmayla toplanacak veriler ve varılacak sonuçlar ile;

- a) Anne ve babaları ocuk yetiştirme tutumlarının anlatılması ve tutumların çocukların gelecekteki kişilikleri üzerinde nasıl bir etki bırakacakları tespit edilmeye çalışılacaktır.
- b) Sosyo-ekonomik durumları farklılık gösteren ailelerin ocuk yetiştirme tutumlarındaki farklılıklar tespit edilerek, bu farklılıkların çocuklar üzerindeki

olumsuz etkileri en aza indirebilmek için aileler bilinçlendirilmeye çalışılacaktır.

- c) Çocuk yetiştirme tutumlarında doğrular ve yanlışlar anlatılarak, gelecekte yetiştirilecek çocuklar için en doğru tutumların neler olduğu anlatılacaktır.
- d) Sosyo-ekonomik düzeyin benlik saygısına olan etkisi araştırılarak, sosyo-ekonomik durumun benlik saygısına olumsuz etkisi varsa bu etkinin giderilmesi için yapılacak çalışmalara ışık tutacaktır.

BÖLÜM II

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Aile:

Aile evlilik ve kan bağına dayanan anne, baba, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük yapı ve bir toplumun çekirdeği olarak tanımlanmaktadır (TDK,2007). Toplumda en küçük birim olan aile, toplumun ekonomisinde ve yapısında meydana gelen değişimlerden etkilenmektedir (Güler,2010). Çocuğun ilk sosyal çevresini içine girmiş olduğu aile oluşturmaktadır. İnsanlarla olan ilişkileri bu çevrenin etkisiyle gelişebilmektedir. Ailenin hem çocuğun eğitimine, hem de duygusal ve sosyal gelişimine katkısı ailenin farklı üyeleriyle çocuk arasındaki ilişkilerden doğmaktadır. Bu ilişkiler özellikle aile üyelerinin çocuğa karşı takındığı tavır ve davranış şekilleri olmak üzere ailedeki tüm yaşam biçiminin etkisindedir (Örgün,2000). Aile sistemi öğelerden oluşmuş bir yapıya sahiptir. Her öğe farklı bir rol üstlenmiştir. Bu roller öğelerin birbirine bağlanmasına yardımcı olurlar. Bütün olan sistemin içinde birkaç alt sistem mevcuttur. Yani aile doğal sistemdir ve birçok işlevi vardır. Mesela duyguların paylaşımı çocuk büyütme iş bölümü vs işlevleri aile sistemi tarafından yerine getirilir. Esas olarak aile birbirine bağlı güçlerden etkilenen bir sosyal yapıdır. Aile sisteminin her bir parçası diğerini mutlaka etkilemektedir. Aileler üyelerin bir arada yaşamasından kaynaklanan sistematik davranış kalıpları geliştirirler. Ailenin sistematik davranış kalıpları sistemi dengede tutmaya çalışır. Aile içinde kişisel özelliklerle birimin bütünlüğü arasındaki dengenin kurulması şarttır. Eğer aile çevresi çok kısıtlayıcı ise bütünlüğün kabul edilebilir düzeyde olmasını engeller, çünkü bireyler birbirine çok bağımlı hale gelirler. Diğer taraftan aile fertleri birbirinden çok kopuk olursa faaliyetler azalır (Akt. Ucur,2005). Aile içinde üye sayısı kaç ve aile ne tür aile olursa olsun bugün dünyadaki aile kavramı çok çeşitli kombinasyonları, yakın ve etkili ilişkilerin kalıcılığı ölçüsüne bağlı olarak içine almaktadır. Bell dört farklı aile tanımı üzerine yoğunlaşmıştır. Birinci tanım aile bireylerinden birinin düşüncelerine dayanarak onun duyguları ve hayalleri aracılığıyla aileyi tanımak mümkündür. İkinci tanım aileyi nükleer ve geniş yönüyle bir kurum olarak ele alan kültürel yaklaşımı kapsar.

Bu tanım hem sosyoloji hem de sosyal psikoloji tarafından kullanılmaktadır. Üçüncü tanımda ise aile bir sosyal bilimdir. Çeşitli parçalardan oluşan bir sistemdir. Aile küçük bir grup olarak ele alınır ve bu küçük grupların davranışları açısından sosyal psikoloji tarafından incelenir. Dördüncü tanım ise aileyi toplumun değer yargılarıyla sınırlı bir grup olarak ele alır. Türk Aile Yapısı Özel İhtisas Komisyonu tarafından verilen tanım yukarıda ki dört ayrı bakış açısının hepsini içine alır. Bu tanıma göre; aile kan bağı evlilik ve diğer yasal yollardan aralarında akrabalık ilişkisi bulunan ve çoğunlukla aynı evde yaşayan bireylerden oluşan; bireylerin cinsel, psikolojik, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılandığı, topluma uyum ve katılımlarının sağlandığı ve düzenlendiği temel bir birimdir (Nazlı,2000).

2.1.1.Ailenin Önemi:

Toplumun en küçük yapıtaşı olarak tanımlanan ailenin insan yaşamındaki yeri mutlaka çok önemlidir. Kişilerin hem beden hem de ruh sağlığı için çok fazla önemi olan, sevgi, şefkat, yakın ilgi ve bakım bulacakları en doğal ortam ailedir. Bireyin yaşam doyumunu sağlaması, işlevlerini yerine getirebilmesi ve yaşadığı topluma uyum sağlamış bir birey olarak yetişebilmesi önce aile çevresinde sağlanır (Bulut,1990). Doğumdan sonra aile çocuğun sosyal yönden uyumlu bir birey olarak yetişmesine yardımcı olur. Uyumlu ve paylaşımın yüksek olduğu sevgi dolu ailelerde büyüyen çocuklar gelecek yıllarda karşısındakine saygılı, özerk, bağımsız bir kişi olurlar. Bu tip çocuklar karşısındakilere duygularını belli etmede yada kendilerini ifade etmede herhangi bir sorun yaşamazlar ve paylaşımcı bireyler olarak yetişirler. Çocuk ilk evrede ailesinden bazı bilgiler alır. Çocuğun bu evrede tecrübe eksikliği vardır, ailenin değer yargılarını benimser ve bu değer yargılarını kendine kılavuz yapar. Bu bakımdan ailenin ilk evrede çocukların kişilik gelişiminde etkisi çok büyüktür (Aydın,2002).

Kişiliğin şekillenmesinde çevresel etkenlerin en önemlisi ailedir. Aile içerisinde anne baba çocuk arasındaki ilişkinin temelini oluşturan “Çocuk Yetiştirme Yöntemleri” bu etkiyi belirler. Anne-baba-çocuk arasındaki etkileşim çocuğun davranışlarını şekillendirmeyi gerçekleştirirken gelecekteki sergileyeceği davranışlar üzerinde de etkisi vardır. Kişiliğin oluşmasında anne-baba tutumlarının etkisi özellikle çocuğa uygulanan ödül ve cezalar aracılığıyla somut hale gelir (Yeşilyaprak,1989).

Çocuklarının kendisini önemseyen, kendine yeterli davranabilen, özgüveni yüksek bir birey olarak yetişmesinde anne ve babanın davranışlarının çok büyük etkisi vardır. İç saygı benlik kavramının değerlendirilmesine bağlı olarak geliştiğine göre, bu değerlendirmenin başlangıç noktası anne babanın çocuklarına gösterdikleri sevgidir. Yetişkin insanların çoğu anne babasından aldığı eğitimi değerlendirirken sevgi faktörünü hep birinci plana almışlardır. Heycansal ve davranışsal sorunları olan birçok genç birey, psikolojik danışmanlık alırken çocukken sevilmediklerine inandıklarını ve bu yüzden çok rahatsız olduklarını dile getirmişlerdir. Şu sözleri çok kez duymuşuzdur.”Annem babam beni gerçekten severmiydi bilmiyorum, benim için her türlü fedakarlığı yaptılar ama sanki bunu bir görev duygusuyla yapıyorlardı. Bu kadar fedakarlık yerine keşke daha fazla sevselerdi, yada sevgilerini daha iyi ifade etselerdi.” Çocuklarını çok sevdikleri halde şımartmamak veya davranışlarıyla yada sözleriyle belli etmeyi gereksiz buldukları için sevgilerini göstermeyen anne babaların çoğu farkında olmadan çocuklarının benlik saygılarının gelişimine zarar vermişlerdir (Kasatura,1998).

Çocuklara kalıtımla geçen özelliklerin ne kadar gelişeceği ve nasıl şekilleneceği ve ileriki yılları nasıl etkileyeceği ailenin sosyo-ekonomik ve sosyal kültürel niteliğinin çocuklarına sağladığı yararlar, aile bireylerinin birbiriyle ve çocuklarıyla ilişkisi, çocuk yetiştirme tutumları, sözel iletişim biçimleri, nasıl bir model oluşturdukları, beslenme, sağlık gelişim ve eğitim alanlarındaki bilgiler gibi aile ortamı ile ilgili birçok faktöre bağlıdır (Sevinç,2003).

2.2. Çocuk Yetiştirme Tutumları:

Tutum bireyin bir varlık yada duruma karşı tecrübe güdü ve bilgilerine dayanarak geliştirdiği tepki yada eğilim diye tanımlanabilir. Tutumların oluşmasında tecrübe çok etkilidir. Tutumlar bireyin davranışlarında yönlendirici bir etkiye sahiptir.

Anne- baba yada çocuğa bakma sorumluluğu olan kişilerin çocuk yetiştirmeye yönelik olumlu tutumlar geliştirmeleri, çocuğun davranışları, benlik saygıları, geleceğe yönelik gayelerini belirleme ve karar verme yetileri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir (Akt.Güler,2010).

Çocuk yetiştirme tutumları, toplumdan topluma, kültürden kültüre farklılık gösterdiği gibi aynı toplum içerisindeki aileler arasında da farklılık gösterebilir. Mesela Amerikalı aileler ve japon aileler çocuklarını farklı anlayışlara bağlı olarak yetiştirirler. Amerikalı aileler çocuklarını oldukça bağımsız ve rekabete dayalı yetiştirmelerini karşın, japon aileler çocuklarını içinde buldukları grubun menfaatlerini ön planda tutan daha bağımlı olarak yetiştirirler. Çocuğa karşı yapılan davranışlar bir ebeveyninden diğerine de farklılık gösterebilir. Ne kadar çok anne baba varsa o kadar çok çocuk yetiştirme biçimi vardır aslında. Çocuğa karşı gösterilen farklı yetiştirme biçimlerinin ortak ve ağır basan yanlarını ele alıp onları gruplandırabiliriz (Şendil,2003).

Anne babaların çocuk yetiştirme tutumları;demokratik tutum, aşırı koruyucu tutum, aşırı izin verici tutum, baskıcı- otoriter tutum, dengesiz kararsız tutum, ilgisiz tutum olarak sınıflandırılabilir.

2.2.1.Demokratik Tutum:

Anne-baba tutumları arasında en sağlıklı ve en başarılı tutum demokratik tutumdur. Bu tutum anne babaların çocuklarına karşı hoşgörölü, güven verici ve destekleyici bir yaklaşım içinde olmalarını gerektirir (Çağdaş, Seçer-Şahin,2010). Yetişkin insanların çocuklara saygı duymaları gerekir. Çocuğu ciddiye almak ona saygının bir şeklidir. Çocuğa saygı ona güven verebilmektir(Güler,2010).

Demokratik tutum, çocukların hem denetlenmesini hem de çocukların ihtiyaçlarına karşı duyarlı davranılmasını amaçlayan bir tutumdur . Demokratik anne ve babalar tutarlı, kararlı ve güven vericidirler. Aile içinde uyulması gereken kurallar önceden belirlenir ve çocuğa anlayabileceği bir dille ifade edilir. Çocuğa konulmuş olan sınırlılıklara uyabilmesi için rehberlik edilir. Ancak uymadığı zaman bazı yaptırımlar uygulanabilir. Çocuğun düşünce ve görüşlerine önem verilir. Çocuğun uygun görülen istekleri belli bir seviyede özgürce yapmasına izin verilir. Çocukta sorumluluk duygusu ve bağımsız bir kişilik gelişmesi için çocuk desteklenir (Akt.Çağdaş, Seçer-Şahin,2010). Anne ve babaların çocuklarına hoşgörölü olmaları,

çocukların bazı kısıtlamalar dışında arzularını istedikleri biçimde gerçekleştirmelerine izin vermeleri anlamına gelmektedir (Akın,2002).

Demokratik tutuma sahip anne babalar çocuklarıyla iletişime önem verirler. İletişim engeli olarak bilinen emir verme, öğüt verme,yargılama, suçlama, ad takma alay etme gibi yolları kullanmazlar. Çocuklarının rahatsız edici davranışlarına karşı sen mesajı kullanmak yerine ben mesajı kullanarak çocuğa hangi davranışını kabul etmediklerini, kabul etmedikleri davranışın kendilerini nasıl etkilediğini, ve nasıl duygular içine soktuğunu belirtirler. Çocukların istekleriyle kendi istekleri çatıştığı zaman, kendi çözüm önerilerini çocuğa zorlama yada baskı yoluyla kabul ettirmek yada çocuğun zorla kabul ettirmeye çalıştığı olumsuz çözüm önerisini kabul etmek yerine çözüm önerilerinin çocukla birlikte üretildiği önerilerin birinin birlikte seçildiği ve nasıl uygulanacağı konusunda kararın birlikte alındığı, güç kullanma ve zorlamanın olmadığı sorun çözme yöntemini kullanırlar (Akt.Çağdaş, Seçer-Şahin,2010). Çocuklarına karşı demokratik tutuma sahip anne babaların, çocuklarını ve çocuklarının davranışlarını daha akılcı bir şekilde yönlendirdiği söylenebilir. Bu tutuma sahip anne babalar çocuklarının ayrı bir kişi farklı bir kişilik olduğunu kabul edip onlara değer verirler ve bağımsız bir kişilik geliştirmelerini teşvik ederler (Örgün,2000).

Demokratik tutum, kontrolün, kabul ve ilginin birlikte, dengeli bir şekilde görüldüğü çocuk yetiştirme tutumudur. Çocukla kurulan iletişim özel bir iletişimdir. Çocukların anne babasını dinlediği gibi, anne babalarda çocuklarını dinlerler. Çocuğun görüşlerine önem verilir. Bağımsızlığı desteklenir. Çocuğun kişiliğine saygı gösterilir. Anne baba kendi haklarını koruduğu gibi çocuğun haklarını da korurlar. Çocuğun da aynı şekilde davranmasını beklerler. Anne baba iyi birer örnek olarak istenilen davranışı öğretmeye çalışırlar (Akt.Şanlı,2007).

Demokratik tutumu benimseyen anneler çocuklarına karşı koşulsuz sevgi gösterirler. Çocuklarıyla ilişkileri, karşılıklı sevgi saygı ve hoş güru üzerine kuruludur. Çocuklarının bağımsızca hareket etmelerini desteklerler. Çocuklarının kendi kendine yetebilen, kendi kendini denetleyebilen, bağımsız bir birey olması için çaba sarf ederler. Çocuklarının dıştan denetimli bir kişilik yapısı geliştirmeleri yerine, içten denetimli bir kişilik geliştirmelerini sağlar. Her konuda çocuklarına iyi bir örnek olurlar(Çağdaş, Seçer-Şahin,2010).

Çocuk, sıcak bir etkileşim ortamında anne babanın sevgisini kaybetmekten korkar, her konuda onların onayını alma konusunda isteklidir. Bu sebeple de çocuğu sağlıklı bir etkileşim ortamında, uygun olan davranış kalıpları doğrultusunda yönlendirirken sert disiplin kurallarına başvurmaya gerek yoktur. Çocuk sevgi ve ilginin olduğu aile ortamında anne babanın kurallarına uymak için çaba gösterecektir. Böyle bir ortamda anne babanın çocuğa sık sık akıl yolunu göstererek açıklamalarda bulunması, onun toplumsal kuralları içselleştirmesine ve hangi davranışın uygun, hangisinin uygun olmadığını fark etmesine yardımcı olur (Yavuzer,2011).

Demokratik tutumu benimseyen anne babaların yetiştirdikleri çocukların benlik saygısı yüksektir. Sorumluluk duygusu gelişmiştir. Ahlaki değerleri kazanmıştır. İç kontrolü yüksektir. Çocuk karşılaştığı zorlukları kendi gücüyle aşmayı dener. Denemekten ve başarısız olmaktan korkmaz. Kendine güvenir. Başarı düzeyi yüksektir. Hayal gücü yüksek, sabırlı ve meraklıdır. Çocuk dünyaya ve insanlara olumlu gözle bakar. İşbirliğine açıktır. Grup içinde lider konumunda atılgan ve aktiftir. Sosyal olarak uyumludur. Duygusal açıdan dengeli ve mutlu bir birey olur (Akt.Şanlı,2007).

2.2.2 Aşırı koruyucu tutum:

Koruyuculuk, anne babaların ya da aile büyüklerinin çocukları kontrol etmesi ve özen göstermesi şeklinde görülebilmektedir (Yavuzer,2011). Anne ve babaların çocuklarını aşırı koruması, çocuklarını aşırı kontrol etmesi ve çocuklarına gereğinden fazla özen göstermesi demektir. Buna bağlı olarak çocuk başkalarına aşırı bağımlı, kendine güvensiz, duygusal kırıklıkları olan bir birey olabilir. Çocukta hayat boyu sürebilen bu bağımlılık psiko-sosyal olgunluğu da olumsuz bir şekilde etkiler ve çocuğun kendi kendine yetmesine imkan vermez. Anne ve babaların takındığı aşırı koruyucu tutum, çocuğun okul başarısını da, okula uyumunu da etkiler (Günel,2007).

Bu tip ailelerde anne babalar müdahalecidir. Çocuğa kendi kararlarını vermesi için gerekli ortamı hazırlamazlar. Çocuğun isteklerine rağmen, çocuk adına kararlar verilir ve anne babanın buna hakkı olduğu savunurlar. Böyle bir tutumla yetiştirilen çocukların yeterince girişimci olmadıkları, bağımsız davranmadıkları, ileri yaşlarda bile bir himaye edici aradıkları belirtilmektedir (Örgün,2000). Anne baba çocuklarını düşman bir çevreye karşı korur gibidir. Çocuğa karşı verilen özveri

ölçüsüzcedir. Anne babalar bu özveriye karşılık çocuktan her türlü istekte bulunma hakkını elde ettiklerini düşünerek çocuktan bu özveriyi anlamasını beklerler. Anne çocuğun yapabileceği işleri bile üstlenir. Çocuk 8-9 yaşına da gelse anne çocuğu eliyle besler, kendi yatağında uyutur. Çocuğun başına her an olumsuz bir durum gelmesinden korkarak hareket eder. Çocuğun terleyip üşüteceğini düşünerek özgürce oynamasını engeller. Çocuğun düşüp canı yanacağından korktuğu için sokakta oynamasını istemez. Anne böyle davranarak çocuğuna sevgisini gösterdiğini ve ona yardım ettiğini düşünür (Akt. Şanlı,2007).

Aşırı koruyucu tutuma sahip anne çocuğun ağlamasına dayanamaz. Sık aralıklarla doktora götürerek sağlık kontrolünden geçirir. Çocuğu nerdeyse kucağından indirmeyi ve yanından uzaklaşmasına hiç tahammül edemez. Çocuğun kendi ihtiyaçlarını kendisinin karşılamasına imkan vermez. Kendi kendine yemek yemesine fırsat vermez, hatta elinde bir tabakla çocuğun arkasında dolaşır. Çocuğu sürekli kendi elleriyle besler. Çocuğu odasında yalnız bıraktığında hiçbir neden yokken başına bir şey geleceğinden endişe eder. Arkadaşları ile oynamasını ve özgür hareket etmesini engeller. Aşırı koruyucu anne çocuğun kendisinden farklı bir birey olduğunu ve bağımsızlığını kazanmasının önemini algılayamaz. Bu nedenle çocuğun anne babaya bağımlılığını destekler ve bu bağımlılık süresini uzatır. Çocuğun yaptığı her davranışı kontrol edip ona yardım etmeye çalışır (Akt.Çağdaş, Seçer-Şahin,2010). Aşırı koruyucu tutumu benimseyen anne babaların yetiştirdiği çocukları genel olarak kendini korumak güdülemek ve geliştirmek için enerjisi azdır. Karşılaştıkları problemleri çözmekte zorluk yaşarlar. Duygularından kaçarlar ve duygularını bastırmaya çalışırlar. Çocuk ürkek, inatçı, mantıksız, kavgalar çıkaran, çabuk mutsuz olan, diğer kişilere bağımlı bir kişi olur (Akt.Şanlı,2007).

2.2.3. Aşırı izin verici tutum:

Çocuk merkezci aile olarak da adlandırılır. Kontrolün çok düşük kabul ve ilginin yüksek olduğu bir tutumdur. Anne ve babalar çocuklarına çok ilgili ve duyarlı davranırlar. Çocuğa aile ve toplum içinde uyması gereken kurallar öğretilmez. Bazı

basit kurallar söz konusu olunca, çocuğun bu kurallara uymaması durumunda çocuğa herhangi bir yaptırım uygulanmaz (Şanlı,2007).

Aşırı hoşgörülü anne-babalar çocuğun hiçbir davranışına sınırlama getirmezler, hatalı davranışlarını bile çok hoşgörülü bir şekilde karşılarlar. Çocuklarına sınırsız hak ve özgürlükler tanır. Aşırı hoşgörülü anne ve babalar çocuklar kasten çevreye zarar verseler bile büyük bir hoşgörü ile karşılarlar. Çocuğa davranışını kabul etmediklerini belirtmekten kaçınırlar. Çocuğun bütün isteklerini yerine getirmek için çaba sarf ederler. Eğitim anlayışlarında cezanın hiçbir zaman yeri yoktur. Çocuğun olumsuz davranışlarına çocuğun olumsuz davranışlarına herhangi bir sınırlandırma getirmezler. Anne babanı çocuğu yöneltmesi gerekirken çocuk anne babayı yöneltmeye çalışır. Ailede çocuk merkezli bir eğitim uygulanır (Çağdaş, Seçer-Şahin,2010).

Bu yaklaşımı benimsemiş olan anne ve babalar çocuklarının karşısında tersi olan, onların ısrarlı isteklerini yerine getiren, onları şımartan, onlara aşırı özgürlükler tanıyan, çocuklarına kolaylıkla boyun eğen, yumuşak başlı ve tutarsız davranan anne ve babalardır. Çocuklarıyla çok ilgili görünen bu anne babalar çocukları üzerinde çok başarısız bir kontrol sergilerler ve çocuklarından çok az talepleri olur. Böyle bir ortamda sosyal gelişim yeterli olmayacaktır. Benlik kontrolü düşüktür. Aşırı hoşgörülü anne babalar çocuklarının her istediklerini yapmasına izin verirler. Bu durumun doğal sonucu olarak böylesi ailelerin çocukları, kendi davranışlarını nasıl kontrol edeceklerini hiçbir zaman öğrenemezler. Her zaman kendi yollarının izlenmesini, isteklerinin gerçekleştirilmesini umarlar (Yavuzer,2003).

Hoşgörülü tutum anne babaların çocuklarının davranışları üzerinde daha az açık kontrol uyguladıkları bir ebeveynlik yaklaşımıdır. Çocuklarına kendi program ve faaliyetlerini hazırlamaları için bir çok seçenek sunarlar ve çoğunlukla ailede alınacak kararlar için onlara otoriter ve yetkili anne babaların istedikleri kadar başarı ve olgun davranış beklemezler (Cole,Cole,2001).

Orta yaşın üstünde çocuk sahibi olan anne babaların ya da kalabalık bir yetişkin grubu içinde yetişen tek çocuklu ailelerde aşırı hoşgörülü tutum daha yaygın olarak görülür (Dönmezer,1999).

Aşırı izin verici tutumu benimseyen ailelerin yetiştirdiği çocuklar; disiplinsiz, sınırlarını çizemeyen, nerede ne yapacağını bilemeyen bireyler olurlar. İlk kez okul döneminde karşılaştığı kurallar karşısında hayal kırıklığı yaşarlar ve uyum sağlayamazlar. Yetişkin bir insan olduğunda toplumun vermediği hakları kendine tanımaya kalkışırlar. Diğer insanların dikkatini çekmeye çalışır ve onların kendisine hizmet etmesini bekler (Şanlı,2007).

Sonuç olarak aşırı hoşgörölü şımartıcı izin verici tutum içerisinde yetişen çocukların; doyumsuz, kural tanımaz, vermektten hoşlanmayan, yardımlaşma paylaşma ve işbirliği gibi sosyal davranış yönlerinin zayıf olduğu söylenebilir (Çağdaş, Seçer-Şahin,2010).

2.2.4.Baskıcı- Otoriter tutum:

Otoriter anne baba tutumu, çocukla bir konuyu tartışmadan, anlamaya varmadan, onunla pazarlık yapmadan, onun isteklerini dikkate almadan, anne-baba tarafından belirlenmiş kural ve emirlerin çok katı bir şekilde uygulanmasıdır (Ekşi,1990).

Yüksek kontrolün, düşük kabul ve ilginin olduğu çocuk yetiştirme tutumudur. Kurallar konulurken yada konulmadan önce çocuğa açıklanmaz. Çocuğun bu kurallara sıkı sıkı uyması beklenir. Anne baba kendisini toplumsal otoritenin temsilcisi olarak görür ve çocuktan mutlak itaat etmesini beklerler. Boyun eğmenin bir erdem olduğunu düşünürler. Anne baba çocuğu toplumsal standartlara göre kendi düşündüğü gibi şekillendirmeye çalışır (Akt.Şanlı,2007). Otoriter tutum yüksek denetimin, tepkiselliğin yada duyarlılığın düşük olduğu bir tutumdur. Otoriter anne babalar çocuklarının ilgilerini, ihtiyaçlarını ve kişilik özelliklerini dikkate almazlar. Çocuklardan çok yüksek beklentileri vardır. Çocuğun istekleri dikkate alınmaz hatta bastırılmaya çalışılır. Katı bir disiplin anlayışı vardır. Çocuğa neden açıklanmayan kurallar konur ve çocuktan bu kurallara uyması istenir. Çocuk itaat etmeye, otoriteye saygı göstermeye zorlanır ve geleneksel değerlerin korunmasına önem verilir. Çocuğun kişiliğinin özerk olması, bireyselleşmesi desteklenmez. Çocuğun görüş ve fikirlerini açıklamasına, benliğini ortaya koymasına izin verilmez (Dönmezer,1999).

Anne baba baskısı altında kalan çocuk, nazik, dikkatli, dürüst davranır ancak, çekingen başkalarının etkisinde kolay kalabilen aşırı hassas bir kişilik yapısına sahip olabilir. Sürekli suçlayan, cezalandıran ve karışan anne babaların çocuklarının kolay ağlayan çocuklar olduğu görülmüş olmakla birlikte insanların tepkilerini önceden anlamaya çalışan, insan ilişkilerinde aksaklıklar yaşayabilen çocuklar oldukları görülmüştür. Öte yandan isyankar ve aşağılık duygusuna sahip oldukları da gözlemlenmiştir (Akın,2002).

Anne ve babalar çocuklarını kendine ait düşüncelerinin olabileceğini kabul etmezler. Çocuğu kendi hakkında kararlar alabilecek ve kendini yönetebilecek güçte görmezler. Anne baba çocukla ilgili her türlü kararı kendileri verir. Çocuğun bağımsızlığı ve bireyselliği desteklenmez. Anne baba için çocukla özel iletişim kurmak önemli değildir. Çocuğa tanınan haklar en aza indirilmiştir. En doğal hakları bile çocuğa uslu durmasıyla verilir. Çocuğun kişilik özellikleri ilgi ve ihtiyaçları dikkate alınmaz. Anne babanın çocuğa sevgisini göstermesi yalnızca çocuğun istenildiği gibi davranmasıyla mümkündür. Sevgi istenilen davranışı elde etmek için pekiştirici olarak kullanılır (Akt. Şanlı,2007).

Baskıcı-otoriter tutumun benimsendiği bir ortamda yetiştirilen çocukların yaşitlarına oranla sosyal ve iletişim yetenekleri ile girişimcilik becerilerinin daha zayıf olduğu görülür. Böyle sağlıklı bir aile ortamında çocuk, nasıl davranması gerektiğini belirleyen sert kalıplara sokulur. Bu tutumda anne babalar her şeyin en iyisini ve en doğrusunu kendilerinin bildiğini ve bildikleri bu doğruları çocuklarının koşulsuz kabul etmeleri gerektiğini düşünürler ve çocuklarıyla iletişime geçme gereği duymazlar. Çocuğa baskı uygulanarak istenen davranışı yapmaya zorlanan çocukta bir korku oluşur, bu korku çocuğa doğru davranışı öğrenmesinde yardımcı olmayacak, sadece geçici bir süre davranış değiştirmesine neden olacaktır (Akt. Ucur,2005).

Otoriter tutumla büyüyen çocukta her türlü otoriteye karşı bir meydan okuma, başkaldırma gibi davranışlar, hırçınlık, kızgınlık ve düşmanlık duyguları oluşabilir. Çocuk hem aşağılandığı hem de ihtiyaçları karşılanmadığı için anne babasına kızar. Yüksek bir saldırganlık düzeyi vardır. Çocuğun yüksek saldırganlık düzeyine sahip olması farklı şekillerde açıklanabilir. Çocuklarına fiziksel ceza uygulayan aileler onlara saldırgan model oluştururlar. Diğer yandan otoriter tutum, çocuğun aileye

karşı düşmanca duygular beslemesine neden olur. Anne baba saldırganlık düzeyi yüksek çocukla başa çıkabilmek için daha katı bir tutum izlemek zorunda kalabilir (Şanlı,2007).

2.2.5.Dengesiz- Kararsız Tutum:

Bu tutum anne baba arasında görüş farklılığı olarak ortaya çıkabileceği gibi anne yada babanın kişiliğinde yaşanan değişken tavırlar olarak da görülebilir. Bu tutum aşırı hoşgörü ile sert cezalandırma arasında değişken tavırlar olarak görülür. Bir disiplin söz konusudur ancak nerde ne zaman uygulanacağı belli değildir. Bu sebeple çocuk davranışlarının sonucu olarak neyle karşılaşacağını bilmez. Bu tutumu benimseyen anne babalar, çocuklarının yaptığı bir davranışı bir gün önce görmezden gelirken, ertesi gün azarlayabilirler ya da cezalandırabilirler. Bunun sebebi de büyük olasılıkla o anki ruhsal durumlarıdır. Dolayısıyla çocuk davranışın doğru ya da yanlış oluşunu değil, ne zaman yaparsam ceza alırım diye düşünür. Anne ve babasının farklı davranış kalıplarına sahip olması çocuklarında bilerek ya da bilmeyerek bu kalıpları benimsemelerine neden olmaktadır. Bu tutum içinde yetişen çocukların kendilerine güvenleri yoktur. Kararsız çekingen de olabilirler, baş kaldıran asi davranışlarda sergileyebilirler (Akt. Günalp, 2007).

Kimi zaman ceza öyle beklenmedik bir zamanda gelir ki çocuğun baş kaldırmasına neden olur. Tutarsızlık tek tek anne ya da babanın bir günün diğerine uymaması şeklinde olabileceği gibi anne ve babanın birbirine zıt ceza ve eğitim anlayışlarının çatışmasından da meydana gelebilir. Bu durumda çocuk davranışını kime göre uyduracağını anlayamaz. Fakat burda sözünü ettiğimiz tutarsızlık sürekli devam eden bir tutarsızlıktır. Yoksa hiçbir eğitim sisteminde salt tutarlılık sağlamak mümkün değildir (Yörükoğlu,2013).

Anne babanın dengesiz ve tutarsız tutumu ergenlik yıllarında da sürebilir. Anne baba ergenin yaşam tarzına kısıtlamalar getirirken, bazen de artık büyüdün, sorunlarına kendin çözüm bulmalısın, kararlarını kendin almalısın gibi söylemlerde bulunabilirler. Anne baba tarafından uygulanan bu çifte standartlar gençlerin benimsedikleri sosyal rol içinde çatışmalar yaşamalarına neden olur. Gençin bocalamasına ve davranışlarında istikrarsızlığa sebep olur (Akt.Çağdaş, Seçer-Şahin,2010).

2.2.6.İlgisiz Tutum:

Kontrol kabul-ilginin çok düşük bir seviyede olduğu bir çocuk yetiştirme tutumudur. Anne baba çocuğuna çok az zaman ayırır, çocuğu ile ilişkisini en düşük seviyede tutmaya çalışır. Çocuğu kendinden uzak tutar ve çocuğu diğer işlerinin önünde bir engel olarak görür. Anne baba çocuğu ihmal eder, hatta psikolojik açıdan reddeder. İlgisiz tutumun uç noktasında çocuk istismarları bile görülür (Şanlı,2007).

Anne babalık çok zor bir görevdir. Anne ve babalar çocuk büyütme sorumluluğunu hafife alırlarsa büyük bir sorun ortaya çıkar. Çocuğu önemsemeyen, çocuğa ilgisiz davranan, çocuğun sosyal ve duygusal ihtiyaçlarını görmezden gelen, çok az sevgi gösteren anne baba tutumu çocuğun olumsuz davranışlar sergilemesine neden olmaktadır (Güler,2010).

Bu tutumu benimseyen ailelerde yetişen çocuk, kendisi hakkında olumlu görüşler geliştiremez. Kendini önemsiz hisseder. Benlik saygısı düşüktür. Okul başarısı düşüktür, yanlış kişilerle arkadaşlık eder. Çocuk anne babasının ilgisini çekmek için kötü davranışlar sergiler, madde kullanımı görülebilir. İlgisiz tutumla yetişen çocukta suç işleme oranı artabilir (Akt.Şanlı,2007).

2.3.Sosyo-Ekonomik Durum:

İnsanın gelişim süreci, çok yönlü ve karmaşıktır ve birey gelişim süreçlerinin etkisini ömür boyu taşır. Gelişim insanın doğumla birlikte getirdiği biyolojik süreçlerle, çevre şartlarının sürekli etkileşimi sonucu oluşur (Cüceloğlu,2012). Daha doğum öncesinden organizmayı etkileyen çevre, doğumdan sonra da ve özellikle de ilk çocukluk yıllarında organizmayı kalıtsal sınırlamalar içinde şekillendirmektedir (Acun, Bulgur-Erten, 1995).

Doğumundan, hatta anne karnına düştüğü andan itibaren, uzunca bir zaman bakıma ve korunmaya muhtaç olan çocuğun fiziksel ve ruhsal olarak gelişmesinde bir birey olduğunun farkına varmasında, kişiliğin gelişmesine ve sosyalleşmesinde anne babalar çok önemli rol oynar. Bu çerçevede aile tipi ne olursa olsun aileye yeni bir üye katılması, onlara yeni bireyin toplumsallaşması ile ilgili yeni birtakım sorumluluklarında beraberinde getirmektedir (Semerci,2012).

Çocuğun ailesiyle olan iletişimi onun dünyasında çok büyük önem taşır. Anne, baba, çocuk arasında tarafların duygularını düşüncelerini birbirlerine aktarmaları ve etkili bir iletişim kurmaları halinde sorunlarına kolaylıkla çözüm bulabilirler. İletişim kuramamak, duyguların bastırılması ve sorunların çözülmemesi demektir ve böyle aile ortamı çocuğun psikolojik gelişimi açısından olumsuzdur (Yavuzer,2011).

Aile başka sosyal çevrelerin, çocuk da ailesinin izlerini mutlaka taşır. Bu nedenle aileyi tanımak, çocuğun tanıyıp anlayabilmek için yol gösterici olacaktır. Ailenin özellikleri yaşam biçimi ve üyeleri çocuğu etkileyecektir (Ertürk,2010). Anne be baba tarafından çocuğa gösterilen sevgi, dengeli bakım ve beslenme çocuğun temel güven duygusunu geliştirecektir. Bu dönemlerde çocukların anne babalarıyla olan ilişkileri hoş ve sıcak bir izlenim veriyorsa, başka insanlara karşı da benzer biçimde davranış gösterecektir. Yani çocuk aile içinde kendine nasıl davranılıyorsa dışarıya da aynısını yansıtacaktır. Çocuğun aile dışındaki ilişkileri de olumsuzsa, bu ilişkilerinde reddedilmiş, itilmişse bu tür sosyal ilişkilerden kaçınacaktır. Olumlu olan sosyal ilişkiler tekrarlanacaktır (Kulaksızoğlu, 2011). Anne ve babanın çocukla olan etkileşimi çocuğun aile içindeki yerini ve konumunu belirler, aile; özellikle okul öncesi dönemde çocuğun sosyalleşmesinde en etkili kurumdur. Ailenin en önemli fonksiyonları arasında nesli devam ettirme, çocuğun bakımı, eğitimi ve sosyalleştirilmesi görevleri gelmektedir. Bunların yanı sıra koruyuculuk, çocuğa güven duygusu kazandırma ve çocuğun topluma uyumlu bir kişilik geliştirmesi de önemli görevleridir. Dolayısıyla çocuğun fiziksel ve ruhsal gelişiminin tamamen sağlanmasında ailenin çok büyük rolü vardır (Demiriz,2007).

Ana baba çocuğun en yakın ve en uzun süre etkileşimde bulunduğu kişilerdir. Çocuk kültürel değerlerini alışkanlıklarını gelişim ödevlerine karşı yaklaşımlarını ailede kazanırlar. Çocuğun olumlu benlik bir benlik tasarımı oluşturmasında, yeterlik duygusu kazanmasında anne ve babasıyla etkileşiminden aldığı dönütler çok önemlidir. Anne babalar, çocukların en yakın özdeşim modelleridir (Gürsoy, Coşkun,2006). Erken çocuklukta olumlu bir sosyal gelişimin temelleri, anne ile bebeğin yakınlığı ve sürekli sıcak bir ilişki içinde olması ile gerçekleşir. Anne sevgisini bebeğin bakımı sırasında, onu tutmasıyla, okşamasıyla, onunla konuşmasıyla ve ona gülümsemesiyle gösterir (Yörükoğlu, 2011).

Anne babalar çocukların fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal yönden gelişimlerine etki eden en önemli kişilerdir (Mağden, Aytekin, Özkızıklı, 2012). Ailenin yaşadığı ortamı düzenlemesi ve kontrol etmesinin önemli bir belirleyicisi olan gelir düzeyi, doğrudan ya da dolaylı olarak çocuğun gelişimini etkilemektedir. Aynı zamanda bir ailenin yaşadığı bölgedeki ekonomik etkinlikler, ailenin gelir düzeyi ile bağımsız veya karşılıklı olarak bir şekilde çocuğun gelişimini etkileyebilir. Aile içindeki tutumlar, özellikle anne-baba tutumları çocukların kişiliklerinin oluşmasında ve sürdürülmesinde anahtar rol oynar. Çocuk yetiştirme tutumları toplumdan topluma, kültürden kültüre farklılıklar gösterdiği gibi, o toplumdaki aileler arasında da farklılıklar gösterebilir. Bir toplumda her sosyo-ekonomik grubun kendi kültürüne, yaşam biçimine, ve kendi değer sistemine sahip olduğu, farklı sosyal sınıflardaki ebeveynlerin farklı çocuk yetiştirme tutumu, farklı ödül ve ceza anlayışı ile çocuklarını yetiştirdikleri söylenmektedir (Kulaksızoğlu, 2003).

Yaşamının ilk yılında bireyin psiko-sosyal açıdan görevi, güvenmeyi öğrenmektir. Bebek ile annesi arasındaki ilişki sonucu doğan güven duygusu, insanın ileride kuracağı kişiler arası ilişkilerin temelini oluşturur. Bebeğin ihtiyaçlarına annenin yerinde ve zamanında karşılık verebilmesi, onun sıkıntılarını giderebilmesi, sözsüz dilini anlayıp cevap verebilmesi, anneye bebek arasında kurulan karşılıklı anlayış ve güvenin temelini oluşturur (Yavuzer, 1995).

Çocukta özgüven duygusu doğduğu anda gelişmeye başlar, erken çocukluk yaşlarında da kesinlik kazanır ve 9-10 yaşına kadar gelişimini sürdürür. Özgüven hayat boyu gelişmeyle devam eden bir olgudur. Çocuklar ergenlik dönemiyle beraber özgüvenlerini değerlendirip şekillendirmeye başlarlar. İlk yıllarında ailenin çocuğa verdiği mesajlar doğrultusunda gelişen özgüven, çocuğun okula başlamasıyla aile ile birlikte öğretmen ve arkadaşları gibi diğer kaynaklardan beslenir (Özbey, 2004). Ailenin gerek çocuğun eğitimine, gerekse duygusal ve sosyal gelişimine olan katkısı, farklı aile üyeleriyle çocuk arasındaki ilişkilerden kaynaklanmaktadır. Bu ilişkiler, başta aile üyelerinin çocuklarına karşı takındıkları tavır ve davranış biçimleri olmak üzere, ailedeki tüm yaşam biçiminin etkisi altındadır (Örgün, 2000).

İyi bir aile ortamı içinde yaşayan çocuğun özerk ve özür davranma şansı vardır. Çocuk böyle bir ortamda çevresinde bulunan insanlarla, nesnelere, olaylarla

ilişki kurup bu ilişkileri sürdürebilir. Duygu, düşünce ve amaçlarını hatta beklentilerini, yaşına uygun biçimde oluşturup anlatabilir. Başka insanların beklentilerini ve isteklerini kabul etme yada reddetme yetisine sahiptir. Çocuk becerisi yetisi ve yeteneği ölçüsünde kendini geliştirecek adımlar atabilir, kendine göre kararlar alabilir. Kendini tanımaya çalışır. Kendini, başkalarını, nesnelere, doğayı, evreni özgürce sorgulayabilir. Sorduğu sorulara yaşına uygun şekilde açık, net, doğru ve gerçekçi cevaplar alır. Özerk davranmayı ne özgür düşünmeyi öğrenir (Köknel, 2011).

Çoğunlukla köklü ve sabit adetlere sahip olan ebeveynler, çocukları bir problemle karşılaştığında, kendi anne babalarının onlara takındığı geleneksel tavrı takınırlar. Çünkü daha önce bundan daha iyi bir yol öğrenmemişlerdir. Buna bağlı olarak kendi anne-babalarının yapmış olduğu hataları tekrar ederler. Anne ve babalarından öğütler dinlemiş anne babalar kendi evlatlarına da aynı şekilde öğütler vermeye ve çocuklarının problemlerini çözme konusunda öğüt verme yöntemini kullanma eğilimindedirler (Yavuzer, 2011).

Bütün canlılar arasında en uzun bakıma ihtiyacı olan yavru insanın yavrusudur. İnsan yavrusunun kendi kendine yetecek hale gelebilmesi için,uzun bir süre bakılıp beslenmesi ve korunması gerekir. Süt çocuğunun yalnız gelişmesi değil yaşamını sürdürmesi de özenli bir bakım gerektirir. İnsanoğlunun bu özelliği en gelişmiş ve en yetenekli canlı varlık oluşuyla ilgilidir. Fakat insan yavrusu bu kadar gelişmiş bir varlık olduğu kadar, çabuk örselenebilen bir canlıdır. Beslenme ve bakımının yeteri kadar olmadığı durumlarda sadece bebeğin gelişimi bozulmaz, aynı zamanda yaşamı da zorlaşır. Türkiye de doğan her bin çocuktan yüz ellisinin birinci yılda ölmesi bu gerçeğin bir kanıtıdır. Güçsüz bir yaratık olarak doğan bebek birinci yaşında kollarını, bacaklarını kullanabilen, yürüyüp konuşabilen ve kişilik özellikleri gösteren bir canlıya dönüşür. Bu nedenle süt çocukluğu bedensel gelişim gibi ruhsal gelişim açısından da çok önemli bir dönemdir (Yörükoğlu, 2013).

Aile gelişim için çocuğun ilk ve en uzun süreli bağlamıdır. Başka türlerinkiyle karşılaştırıldığında, insan yavrusu bağımsızlığa hazır hale gelmeden önce yıllar süren destek ve öğretim gereksinimiyle yavaş yavaş gelişir. Olgunluğa doğru bu yavaş gidiş her yerdeki insan toplumsal örgütlenmesinde izini bırakmıştır. Aileler yaygındır ve çocukların yaşamında ana babalık evrensel olarak önemlidir.

Doyurucu destekleyici aile yaşamından yoksun çocuklar onun özlemini çekme eğilimindedirler (Berk,2009).

Sürekli gelişen ve değişen dünyada toplumların; temel yaşam becerileri ve bilgileri olan, iletişim kurma yeteneği gelişmiş, özgüveni yüksek yapabileceklerinin farkında, hakkını savunabilen ve başkalarının hakkına saygı duyan öğrenmeye meraklı, sorumluluk sahibi, karşılaştığı problemlerle baş edebilen ve o problemlere çözüm yolları üreten bireylere çok fazla ihtiyaç vardır. Bu özelliklere sahip bireylerin yetişmesinde en önemli görev ise anne-babalara düşmektedir. Ailenin bu görevi yerine getirebilmesi için çocuğun gelişim aşamalarını bilmesi, onunla iyi bir iletişim kurabilmesi, aile içi tutumlar ve aile içi etkileşim hakkında yeterli bilgiye sahip olmalıdır (Mağden, AYTEKİN, ÖZKIZIL,2012).

Çocukların psiko-sosyal ihtiyaçlarının karşılanması zordur. Çünkü ailelerin büyük çoğunluğu çocukların bu ihtiyaçları hakkında yeterli bilgiye sahip değildir (Kaygusuz,2012). Anne babaların tek amacı çocuğu sadece mutlu etmek olmamalıdır. Anne ve babalar çocuklarına kendine güvenmeyi kendisini ve diğer insanları sevmeyi dengeli bir insan olmayı öğrettiğinde çocuk kendiliğinden mutluluğu arayıp bulacaktır (Semerci,2012). Çocukların hem toplumsal, hem de zihinsel açıdan yetkin kişiler olması için belli ölçüde anne baba denetimi gereklidir. Unutmamak gerekir ki çocuğu toplumsallaştırmanın temel amacı dış öğeler tarafından yönetilmek değil, bireyin kendi kendisini yönetmesini sağlamaktır. Anne babanın çocuğu aşırı kısıtlaması kadar aşırı serbest bırakması da toplumsallaşmayı engeller (Yavuzer, 2011).

Anne babanın çocuk yetiştirme tutumu çocuğun sosyalleşmesini etkileyen bir değişkendir. Anne babanın demokratik eşitlikçi davranması, otoriter ve baskıcı olması yada aşırı koruyucu olması çocuklarının değişik sosyal tavırlar geliştirmelerine neden olur. Demokratik ve eşitlikçi bir ortamda büyüyen çocuklar daha özgüvenli ve sosyal olmaktadır. Üzerine fazla düşülen, fazla ilgi gösterilen çocuklar edilgen kas gücü eksik ve sosyal ilişkileri zayıf olabilir (Kulaksızoğlu,2011).

Aile çocuğun beslenme, bakılma, korunma, sevilme ve eğitilme ihtiyaçlarını karşılar. Anne ve babalar çocuklarını severek itinalı bir bakım vererek, çocuklarına bir güveni ortamı hazırlar ve onun sağlıklı büyümesini güvence altına alırlar.

Çocuklarının var olan yeteneklerinin gelişmesine yardımcı olurlar. Ona özgürce oyunlar oynayabileceği denemelere girişeceği ve bu girişimler sonucu yeni öğrenimler kazanacağı bir çevre oluştururlar. Yol göstererek kuralları öğreterek davranışlarına yön verirler. Güç durumlarda ona destek olurlar. Gerekğinde denetleyerek ve belli sınırlar belirleyerek, cezalandırarak, kurallara uymasını sağlarlar. Neyin doğru neyin yanlış olduğunu ayırtmeyi öğretirler. Anne ve baba hem kız hem erkek çocuklarına kendi davranışlarıyla örnek olurlar. Onların hem kişilik geliştirmesine hem de kendi cinsel kimliklerini kazanmasına yardımcı olurlar. Aile insan ilişkilerinin sergilendiği bir sahneye benzetilebilir. Çocuk bu sahnede insan ilişkilerini bütün yönleriyle gözlemler ve yaşar. İnsan ilişkilerini belirleyen anlaşma, uzlaşma, bağlılık ve işbirliği gibi olumlu özellikleri evde kazanır. Olumsuz davranış ve tutumlarda alacağı tavrı da evde öğrenir (Yörükoğlu 2013). Bazı araştırmalar, sosyo-ekonomik durumu yüksek düzeyde olan ailelerden gelen çocukların, düşük sosyo -ekonomik düzeyde olan ailelerden gelen çocuklara kıyasla dili kullanma konusunda daha başarılı olduklarını göstermektedir. Gerek cümle uzunluğu gerekse kelime hazinesi bakımından yüksek sosyo- ekonomik durumda olan ailelerin çocuklarının daha üstün oldukları görülmüştür. Bu fark kısmen zeka seviyesine bağlansa da, eşit zeka seviyesine sahip çocuklarda bile yüksek sosyo-ekonomik gruplardan gelen çocukların daha elverişli bir ortamda yetiştikleri söylenebilir (Mangır,Erkan,1987).

Anne ve babalar çocuklarının kişiliklerine saygı duyabilen benlik saygısı üstün kişiler olmalıdır ki, yetiştirdikleri çocukların benlik saygısı da üstün olabilsin. Anne babalar kendi kendini yöneten bireyler yetiştirebilmek için gerekli olan psiko-sosyal ortamı hazırlamalıdır. Bunun içinde çocuğu gerektiği kadar serbest bırakıp çocuğun kendi kendini yöneten bir birey olması için ona fırsat vermelidirler. Anne ve baba çocuğa sevgisini verebilen, girişimciliğini destekleyen kişiler olmalıdır. Çocuğa yeterli desteğin sağlandığı böyle bir ortamda anne babanın oluşturduğu disiplin ve eğitimin nitelikleri olumlu olacaktır. Çocuğun istemi engellenmez, aşırı davranışları anlayışla karşılanır ve yumuşak bir biçimde düzeltilirse, çocuk topluma uyumlu ve cesaretli bir insan olarak yetişir. Yaşamını yapıcı çabalar üzerine kurabilir. İdeal bir anne baba belirlemek çok zordur ama başarılı anne baba çocuklarının ihtiyaçlarının farkında olan onlara uygun yanıtlar veren, ne aşırı hoş görülü ne de aşırı katı olmayıp çocuğa karşı esnek bir tutum içinde olan, davranışlarında belirli bir

süreklilik ve kararlılık sağlayan, çocuğa karşı çıkmadan önce mutlaka onu dinleyen anne babalardır (Yavuzer, 2011). Aşırıya kaçmamak kaydıyla hoşgörülü bir tutum çocuğun bağımsızlığını destekleyerek daha fazla fiziki aktivitelere katılmasına ve yeteneklerini keşfetmesini ve bu tekrarlayarak geliştirmesine neden olur. Aşırı otoriter tutumlar ise çocukların hareketlerinin kısıtlanmasına neden olur ve becerilerin gelişmesini engeller.

Parsons (1995) ailenin iki temel işlevinden söz etmektedir. Bunlar çocuğun sosyalleşmesinin sağlanması ve yetişkinlerin kişiliklerindeki dengenin oluşmasıdır. Parsons'a göre çocuğun ilk yaşlarında sosyalleştiği yer ailesidir. Bu yaşlarda çocuklara yaşadığı yaşadıkları toplumun kültürü aşılmalı ve kişilik yapısı oluşturulmaya çalışılmalıdır. Parsons aileyi bireylerin kişiliklerini oluşturan bir fabrikaya benzetmektedir ve bu kadar sıcak, güvenli ve destekleyici ilk sosyalleşme deneyimlerini aileden başka hiç kurumun sağlayamayacağını savunmaktadır. Yetişkin insanların davranışlarının dengeli olmasıyla kastedilen evlilik ilişkisi ve eşlerin birbirlerine sağladıkları duygusal güvenlidir. Parsons'ın sosyalleşme sürecine bakışı, çocuğun güçlü ebeveynler tarafından kültürle donatılması ve güçlü bir kişilik geliştirmesinin sağlanmasıdır (Akt. Haralombos ve Heald,1980).

Ailenin gelir düzeyinin yüksek yada düşük olması çocukların gelişiminde önemli bir etkidir. Sosyo-ekonomik düzeyi düşük ailelerde genellikle temel ihtiyaçların karşılanması bile zordur, çocukların hareketleri kısıtlanır ve anne babalar çocuklarıyla gerektiği kadar ilgilenemezler. Bu da çocukların gelişimlerini olumsuz yönde etkileyebilir. Düşük sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin ekonomik imkanlarının kısıtlılığı nedeniyle psikolojik olarak daha çok yıprandıkları yaşadıkları stres sonucu çocuklarına karşı daha sert davranabildikleri görülmüştür (Yılmaz,2004). Ailelerin temel işlevi sevgi, saygı, güven duygusu koruma ve şefkat konusunda insani duygular kazandırmaktır. Erken çocukluk döneminde anne babadan bu konuda alınan duygular onların çocukların davranışlarını ve ileri yaşlardaki duygusal yaşamlarını önemli ölçüde yönlendirir. Çocuk ilk duyum ve algılarını aile içinde kazandığı gibi ilk alışkanlıklarını ve duygusal yaşamın temelini ailede edinir. Ahlaki karakter olarakta ailedeki eğitimin önemi çok büyüktür (Akt. Çağdaş ve Şahin, 2010). Anne babanın sosyo-ekonomik durumu çocuklarına karşı tutum ve davranışlarını önemli ölçüde etkiler. Sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan ailelerin eğitim düzeylerini de yüksek olması anne babaların çocuk eğitimi ile ilgili

yayınları ve panelleri takip etme imkanlarını arttırır. İstedikleri zaman uzman kişilere ulaşım yardım alma konusunda daha bilinçli davranmalarını sağlar. Bütün bunlar da çocuklarına karşı daha olumlu tutum ve davranış geliştirmelerinde önemli bir etkidir (Çağdaş ve Şahin, 2010). Anne babaların çocuklarına karşı gösterdikleri tutumlar farklı farklı olabilir. Bireyin kişiliğinin temeli ilk çocukluk yıllarında atılır. Çocuk en yakınındaki kişilerle özellikle anne babasıyla özdeşim kurarak kişiliğini şekillendirir. Anne ve babaların çocuklarına gösterdikleri tutum, anne babanın yaşı, eğitim seviyesi, sosyo-ekonomik düzeyi, ailedeki çocuk sayısı, çocuğun istenen ve beklenen biri olması ve anne babanın kişilik yapısı gibi birçok faktöre göre değişiklik gösterir (Can,2011).

Anne ve babanın etkisi tutumların oluşmasında önemli rol oynar. Özellikle okul öncesi çağ çocuğu, anne babasını kendisine çeşitli konularda bilgi verecek ödüllendirip, cezalandıracak bir otorite olarak görür. Bunun için çocuğun nelere nasıl bir tutum geliştireceğini tayin eden tek faktörün ebeveynler olduğu söylenebilir. Anne baba kişilik oluşumunu etkilerken bir taraftan da nasıl anne baba olunacağına dair bir eğitim vermiş olurlar. Çünkü anne baba niteliklerine sahip kişiler bu özelliklerini büyük ihtimalle kendi çocukluk yıllarında kazanmışlardır. Bu dönemde çocuk anne ve babasıyla özdeşleşir ve onların çocuk yetiştirme konusundaki davranışlarını model alır (Savran ve Kuşin, 1995). Anne ve babaların kendilerine has çocuk yetiştirme tutumları çocukları çeşitli şekillerde etkilemektedir. Anne baba tutumlarının çocuğun kişilik, zihin, dil gelişimi, fiziki ve psikomotor gelişimi, sosyal ve duygusal gelişimi üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etki yapabilmektedir. Çocuğun gelişim özelliklerinin bilinmesi, çocuğun davranışları karşısında hangi tutumun daha iyi sonuç doğuracağını belirlenmesi açısından çok önemlidir (Köksal Akyol,2003).

Çocuk hayat boyu yetişmiş olduğu ailenin izlerini taşır. Araştırmalar ailenin, çocuğun gelişimi ve eğitimi üzerindeki etkisini ortaya koymuştur. Bu nedenle daha sağlıklı bireylerin yetişmesi için ailelerin, çocukların doğumundan itibaren bakım ve eğitimlerinde etkin bir rol almaları, ev içinde olduğu gibi ev dışındaki eğitim yaşantılarını da desteklemeleri gerekli katkıyı sağlamaları, gerekirse de destekleyici programlardan yararlanmaları gerekir (Ünlüer,2010).

Ailenin özellikleri çocuklarının gelişimine katkılarında ve eğitimine katılımlarında önemli rol oynar. Ailenin sosyo- ekonomik durumu eğitim seviyesi ve çocuğun yaşı gibi etmenler çocuğun eğitime katılımında önemli rol oynar (Keçeli, 2008).

Ülkemizde çoğu ailenin eğitim seviyesinin yeterli düzeyde olmaması, sosyo-ekonomik yöndendüşük düzeyde ailelerin çoğunluğu oluşturması, 0-6 yaşın gelişim eğitim açısından kritik bir öneminin olması, bu yaş çocuklarının eğitiminin zorunlu eğitimin dışında olması, bu yaş çocuklarına sunulan eğitim ve sağlık hizmetlerinin sınırlı olması, anne ve babaların çocuk yetiştirme konusunda yeterli bilgi ve davranışa sahip olmamaları ve araştırma sonuçlarının yetersiz çevre koşullarında büyüyen çocukların yaşlılarına göre gelişimlerinin daha geri olduğunu ortaya koyması anne babaların bu konuda eğitilmelerinin önemini ortaya koymaktadır (Çağdaş, Şahin Seçer, 2010). Çocuk ailenin bir üyesi olarak kişiliğini ve davranışlarını aile içinde aldığı eğitimle kazanabilmektedir. Buna göre aile çocuğu yönlendirilmesi ve biçimlendirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Ailenin sosyo-ekonomik durumu ailenin yaşamını olumsuz etkilediği gibi çocuğun kişilik özelliklerini de olumsuz etkileyebilmektedir. Çocuğun ilişki içinde bulunduğu arkadaş çevresiyle arasından sosyo-ekonomik olarak büyük farklar olması çocuklarda olumsuz bir benlik algısı oluşmasına neden olabilmektedir. Düşük sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin sosyo-ekonomik koşullarının yetersizliği kendilerine güvende eksikliğe ve kendilerini üçsüz hissetmelerine sebep olabilmektedir. Anne babaların bu duyguları çocuklarını da etkilemekte, çocuklarda da düşük benlik saygısı ve pasiflik geliştirebilmektedir(Akt. Deniz, 2012a). Ailenin sosyo-ekonomik statüsü; ailenin geliri, öğrenim düzeyi, meslekleri ve toplumdaki sosyal statüsü üzerine kuruludur. Yüksek sosyo-ekonomik statüye sahip aileler çocuklarının gelişimlerini desteklemek ve ilerletmek için daha geniş kaynaklara sahip olduklarından çocuklarını eğitim hayatına hazırlamada daha başarılı olabilirler. Çocuklarına; evlerinde çeşitli öğrenme etkinliklerine özendirme için yüksek kalitede bakım ve kitap oyuncak gibi eğitim materyalleri sağlayabilirler. Bununla birlikte çocuklarının sosyal, duysal ve bilişsel gelişimleri ve döneminin özellikleriyle ilgili bilgilere kolayca ulaşabilirler. Bunlara ek olarak yüksek sosyo-ekonomik statüye sahip aileler sık sık çocuklarını okula daha iyi hazırlamak için onlara yardımcı olacak bilgilere ulaşacaklar ve öğrenmeye çalışacaklardır. Düşük sosyo-ekonomik statüye sahip aileler çoğunlukla yüksek sosyo-ekonomik statüye

sahip ailelerin mali sosyal ve eğitimsel desteklerinden yoksundurlar. Fakir aileler çocuklarını gelişimini destekleyen ve ilerleten toplumsal kaynaklara ulaşmada yetersiz kalabilmektedirler. Yetersiz kaynaklara sahip olma yada var olan kaynaklara ulaşamayan ailelerin çocuklarını gelişimi ve öğrenmesi ilgili kararlarını olumsuz etkileyebilir (Beyazkürk, Anlıak, Dinçer, 2007).

Araştırmalar fakir bölgelerde yaşayan çocukların bölgelerde yaşayan çocukların daha zengin bölgelerde yaşayan yaşlılarına göre daha zor sosyalleştiklerini göstermektedir. Bunu birçok etkenle açıklamak mümkündür, ancak en önemlilerinden biri toplumun sosyal fırsatlara ulaşmasının zorluğudur (Kaur, Kalaramma, 2004). Yüksek sosyo-ekonomik seviyedeki ailelerin çocukları düşük sosyo-ekonomik seviyedeki ailelerin çocuklarıyla karşılaştırıldıklarında daha yüksek sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin çocukları yüksek nitelikli bir çevreye sahip oldukları için kendilerine güvenleri daha fazladır (Hortaçsu,2003).

Anne baba tutumu çocukların özellikle kişilik gelişimini etkilemektedir. Reddedici, karşı koyan, aşırı koruyucu ve çocuğa bebek gibi davranılan ailelerde büyüyen çocuklar pasif ve yönetilmeye uygun uyum sorunları yaşayan güvensiz, sinirli, başkalarını kırmaktan zevk alan, utanç, inatçı ve uyumsuz kişilik özellikler gösterebilmektedir. Baskıcı bir ailede büyüyen çocuklar başkalarına bağımlı ve yönetilmeye hazır olabilecekleri gibi sosyal açıdan zayıf çevresine ilgisiz, gergin ve kavgacı olarak tanımlanabilecek özellikte bireyler olabilmektedirler. Pasif ve yönetimi kolay aile ortamında büyüyen çocuklar saldırgan dikkatsiz yönetilmeye dirençli, bağımsız kendine güvenen sosyal ilişkilerini rahatça kurabilen, karşı koyucu bir yapıya sahip olabilirler. Dengesiz, uyumsuz ve hatalı disiplin uygulayan aile ortamında büyüyen çocuklar saldırgan ve karşı koyucu, kıskanç, nörotik ve suça eğilimli bir birey olarak yetişebilmektedirler. Uyumlu, sakin, çocuğunu kabullenmiş, çocuğuna sorumluluk veren mantıklı ve tutarlı aile ortamında büyüyen çocuklar ise uyumlu, bağımsız, işbirliğine yatkın, kendine güvenen ve yeten, sorumluluk sahibi kişiler olarak yetişebilirler (Özeri, 1994). Anne babalar çocukların gelişim dönemlerini ve çocukların bu dönemlerdeki davranışlarının sebeplerini bilmelidir. Böylece çocuğun hem fiziksel hem de ruhsal ihtiyaçlarına karşı duyarlı olacaklardır. Ebeveynlerin geleneksel otoriter tutumların olumsuz etkilerinin farkında olması gerekmektedir. çocukları demokratik aile ortamında yetiştirmeleri için öncelikle anne babalarda olumlu tutumlar geliştirilmesine önem

verilmelidir(Eroğlu ve Arkadaşları,2013). Sağlıklı, başarılı, mutlu ve topluma faydalı çocuklar yetiştirmek isteyen anne babaların çocuğuna karşı olan sorumlulukları onun beslenme, sağlık, temizlik, giyim kuşam gibi ihtiyaçlarıyla sınırlı değildir. Anne-baba- çocuk arasındaki etkileşim çocuğun davranışlarını biçimlendirmede ve olumlu davranışlar geliştirmesinde de çok önemli rol oynamaktadır (Özyürek,2004). Anne babaları tarafından destek gören çocukların güven duyguları gelişmekte, benlik saygıları artmaktadır. Anne babalarını örnek alan çocuklar cinsel kimliklerini kazanmakta, paylaşmayı öğrenmekte, eř ve anne baba rolüne hazırlanmaktadırlar. Bu nedenle anne babanın çocuğunu tanınması çocuğun gelişim özelliklerini, ilgilerini, ihtiyaçlarını bilmesi, ilgilerini geliştirmek ve belli kavramlar öğretmek için çocuğun gelişimsel özelliklerini öğrenerek, neyi ne zaman yapacağını bilerek, çocuğun gelişimine destek olması çok önemlidir(Akt. Tezel şahin, Özyürek, 2010). Sosyal sınıf farklılıkları ve kültürel farklılıklar ailelerin çocuk yetiştirme tutumlarında farklılıklara neden olabilmektedir. Yaşanan yerleşim bölgesi, sosyal ve ekonomik koşullar inançlar ve değerler, çocuk bakımında farklılıklara yol açabilmektedir. Kırsal kesimde annenin çocuğuna fiziksel yakınlığı ve çok sayıda hoşgörölü insanın çocuğa bakması, çocuğa güvenli fiziksel ve duygusal bağları sunar. Kent ortamında ise bu bağlar tehdit altındadır. Kırsal bölgelerdeki saygı, itaat ve sorumlu davranışı vurgulayan kültür çocukları sosyalleşme sürecinde küçük sorumluluklar alarak doğal rollerini öğrenmeleri pratiğine dayanır. Kentte ise çocuğun sokakta dolaşması ya da evde hayvan beslemesi mümkün olmayabilir. Buna rağmen kırsal bölgede çocuğa nispeten değişmeyen bir çevreye uyum öğretilirken kentte daha bağımsız bir sosyalleşme ortamı sunulabilmektedir (Myers, 1996). Çocuklar büyüme aşamalarında başarılı olmuşlarsa sağlıklı aile ortamında yetişmiş bireyler oldukları içindir. Ailede oluşan başarılı ilişkiler, mutlu, arkadaşça, bunalımdan uzak ve yapıcı bireylerin oluşumunu sağlar. Bu durumun tersine uyum bozukluğu gösteren çocuklar genelde başarısız anne-baba-çocuk ilişkisinin ürünüdürler. Anne ve babanın sevgi ve ilgisinden yoksun büyüyen çocuklar, sevgi açlığı göstereceklerdir. Bu açlıkta bazı davranış bozukluklarına neden olabilmektedir (Yavuzer ,2011). Okul öncesi eğitim bireyin gelecekteki yaşamını önemli ölçüde etkilediği yadsınamaz bir gerçektir. Bu dönemdeki çocukların yalnızca ailenin değil toplumun bir ferdi olduğu bilinciyle; değişen yaşam koşulları göz önüne alınarak çocuk yetiştirme sorumluluğun anne, baba ve ailedeki diğer bireyler arasında paylaşılması gerekmektedir. Geleneksel otoriter tutumların olumsuz etkilerinin minimum seviyeye indirilmesi ve çocukların

demokratik aile ortamında yetiştirilmesi için, özellikle anne ve babalarda olumlu tutumlar gelişmesine öncelik verilmelidir. Bu amaçla eğitim programlarına yalnızca anneler değil babalar, ailedeki büyükler ve gençlerin de aileyi ilgilendiren konularda eğitilmesini sağlamak gerekmektedir (Tezel Şahin, Özyürek, 2008). Değişen yaşam koşulları, aile yapısının ve çalışma koşullarının değişmesiyle, çocuk bakım ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Artık küçük çocuklarına geleneksel olarak tek başına bakan kişinin anne olmadığı, birçok annenin evin dışında çalışma zorunluluğunun bulunması çocuk bakım sorumluluğunun paylaşılması gerçeğini ortaya çıkarmıştır (Myers,1996).

Yapılan araştırmalar, farklı sosyo- ekonomik düzeydeki ailelerin çocuklarına verdikleri değer açısından farklı tutumlarda olduklarını ortaya koymaktadır. Üst sosyo ekonomik düzeye sahip anne babalar, alt düzeydeki anne babalara göre otoriteye daha az değer vermekte eşitliği, bağımsızlığı, merakı, başarıyı, sorun çözücü olmayı ve yaratıcılığı daha fazla önemsemektedirler. Çocuklarının doğuştan iyi olduklarına ve çocuklar arasında bireysel farklılıklar olabileceğine inanmaktadırlar. Çocuklarıyla iletişimleri daha iyi olmakta ve çocuklarını daha az yatırım aracı olarak görmekte ve cinsiyet farklılıklarını çok önemsememektedirler (Akt. Çağdaş. Şahin-Seçer, 2010).

2.4.İnsancıl Yaklaşım:

Humanistik yaklaşım 1950 ve 1960' lı yıllarda ABD' de başladı. Özellikle orta tabakada ekonomik zenginliğin olmasına rağmen ruhsal boşluk ve anlamsızlığı gören insancıl psikologlar, daha önce bilimsel olarak pek incelenmeyen sevgi, anlam, yaratıcılık ve öz gerçekleştirim olgularını ele almaya başladılar. Bunun yanı sıra 20. yüzyılın ortalarında psikoloji biliminde insanlığa yönelik iki farklı bakış açısı bulunmaktaydı. Bunlardan biri Freud'cu görüştür. Bu görüş hepimizin sürekli olarak bilinçaltından davranışımızı yönlendiren cinsel ve saldırgan içgüdülerimizin etkisi altında olduğumuzu savunmaktadır. Bir başka görüş ise davranışçı yaklaşımdır. Davranışçı yaklaşım normal ve anormal bütün davranışların öğrenme sonucu oluştuğunu ileri sürmektedir. Davranış gözlemleyip kaydedebildiğimiz ölçülebilen hareket yada yanıtlardır. Davranışçı kuramlar öğrenmenin uyarı ile davranış arasında

bir bağ kurularak oluştuğunu ve pekiştirmeler yoluyla davranış değişikliğinin gerçekleştiğini savunur (Akt. Demiralp ve Oflaz, 2007).

İnsanların davranışlarını tam olarak kavrayabilmek için insanı özellikli bir varlık olarak incelemek gerekir. İnsanları diğer canlılardan ayıran temel özellikler, karar verebilmesi ve kişisel bir bakış açısının olmasıdır. İnsancıl yaklaşımı savunanlar bilinçsiz güdülenme veya geçmiş deneyimleri değil de mevcut kişiliği incelemişlerdir (Dal,2009).

Hiçbir kişilik kuramı insan onuru özür irade gibi insan kişiliğinin önemli boyutlarına değinmemiştir. Davranışın bireysel seçimlerden çok alt benlik dürtülerinin ya da öğrenme öykülerinin etkisi altında olduğu söylenmiştir. İnsancıl yaklaşım, insanların kendi eylemlerinden büyük oranda sorumlu olduğunu varsaymaktadır. Bazen olaylara karşı otomatik bir tepki göstersek ve bilinçaltı dürtüler tarafından güdülensek de her an kendi yargımızı belirleme ve eylemlerimize karar verme gücüne sahibizdir (Deniz,2012a)

İnsancıl yaklaşım 1960'larda batı kültürünün mekanik ve materyalist yönlerine duyulan huzursuzluğu ve soğuklu dile getirmiştir. 1960ların karşıt kültürü temelde üniversite öğrencileri ile üniversiteyi yarım bırakanlardan oluşmaktaydı. Hippiler olarak bilinen bu topluluğun bir bölümü kendilerini daha yüksek bilinç seviyelerine çıkaracak sınırlara neden ilaçlar kullanmaktaydı. İnsancıl psikoloji yaklaşımı ile uyumlu bazı değerler paylaşmaktaydılar. Bunlar: Kişisel doyum üzerine odaklanma insanın mükemmelliğine inanma, şu yaşanan an ve kişinin haz arayıcı güdülerini doyurma üzerine vurgu ve kendini açığa vurma eğilimidir. İnsancıl yaklaşıma göre birey kendisinden, davranışlarından ve oluşturacağı kimliğinden kendisi sorumludur ve hayatı yaşamaya değer ve anlamlı bir hale getirmek kişinin kendisine kalmıştır. Önemli olan geçmiş veya gelecek değil, yaşanan andır. Bu yaklaşıma göre davranışları denetim altına almak yerine, daha çok özgürlüğe yer vermek gerekir. İnsancıl yaklaşıma göre insan, cansız bir nesne değildir ve dıştan bakılarak davranışları yorumlanamaz. Psikolojiiyi bir bakıma yeniden felsefeye yaklaştırmıştır (Dal,2009).

İnsancıl yaklaşım farklı farklı kaynaklardan beslenmesine rağmen, köklerinin temelinde iki alan vardır. Bu kökler avrupalı var oluşçu felsefe ve **Carl Rogers ile Abraham Maslow** gibi Amerikalı psikologların çalışmalarıdır. Carl Rogers insan

doğasının temelinde olumlu ve yapıcı olduğunu kabul eder. İnsanın kendi olarak değerliliğini ve gücünü esas alır. İnsancıl yaklaşıma göre hayat sadece temel ihtiyaçları karşılamaktan ibaret değildir. Her şeye sahip olduğumuz bir hayatın insanı mutlu etmediğini yada bu mutluluğun çok fazla sürmediğini kabul etmektedirler. İnsanlar gelişimlerini olumlu bir yönde sürdürmeye güdülenmişlerdir. İnsanlar tek başlarına bırakıldıklarında hayatın yüklediği yükün altında ezilmezlerse kendilerini tatmin eden bir varoluş noktasına doğru ilerler. Carl Rogers bu noktaya potansiyelini tam kullanan kişi adını vermiştir. Abraham Maslow ise kendini gerçekleştirme kavramını kullanmıştır. Kendini gerçekleştirmiş bir birey olmanın yolu olabileceğimiz her şey olmaktan geçer. Rogers bireyin bu bitmek bilmeyen kendini keşfetme sürecini ‘’olma süreci’’ olarak tanımlar (İnci, 2012).

2.4.1. Carl Rogers’ın benlik kuramı (Carl Rogers 1902-1987)

Carl Rogers kuramını kliniğe gelen hastaları ve danışanlarıyla yaptığı çalışmalar üzerine geliştirmiştir. Rogers kişilerin büyüme, olgunlaşma ve olumlu değişim yönünde gösterdikleri içsel eğilimden etkilenmiştir ve insan organizmasını motive eden temel gücün gerçekleşme eğilimi olduğuna inanmıştır. Bu eğilim organizmanın bütün kapasitelerini yerine getirmeye yada gerçekleştirme yönünde bir eğilimdir. Carl Rogers insanın doğasına iyimser bakan psikologlardandır. Ona göre her insan doğuştan mutluluğu arar ve potansiyellerini gerçekleştirebilmek için çaba sarf eder. Gelişme iyiye doğru gelişme insanın doğasında bulunmaktadır. Rogers benlik bilincine önem vermiştir. Bireyin benlik bilinci onun kendisi ile ilgili düşüncelerini, algılama ve kanaatlerini içerir; kendisini nasıl gördüğünü özetler. Rogers’ e göre bireyin olumlu bir benlik bilinci geliştirebilmesi için koşulsuz sevgi içinde yetişmesi gerekmektedir. Carl Rogers insanların esasen iyi olduklarını ve benliklerini geliştirmek için temel isteğe sahip olduklarını belirtmiştir. Rogers özsaygının dünya deneyimlerimizde önemli bir yere sahip olduğunu ve bu öz saygının ailelerin uygun bulmaları neticesindeki çocukluk algılarından gelişmekte olduğunu düşünmüştür (Dal,2009).

Rogers’a göre öz ben ve ideal benlik birlikte benlik yapısını oluşturmaktadırlar. Benlik, kişinin kendisine ve kendisi ile doğrudan ilişkili olan herkes ve her şeye dair düşüncelerinin, duygularının, değer ve kanılarının

kompozisyonundan oluşan ve kişiliğin öznel yanısıdır. Benliğin merkezini öz ben oluşturur (Yavuzer, Demiriz, Çalışkan,2006).

Rogers'a göre bütün insanların seveceği hoşlanacağı kişilikle ilgili bir fikri vardır. Bu sahip olmak istediğimiz ideal olan ve idealize ettiğimiz benliktir. Bu kurama göre insan sürekli ideal benliğe ulaşma çabasındadır. Tasarladığımız, olmak istediğimiz bir kişiliğe sahip olmak için çaba sarf ederiz. İdeal benlik gerçek benliğe yaklaştıkça insanlar doyum ve mutluluk yaşar (Deniz,2012a).

2.4.2.Abraham Maslow'un Bütünsel Dinamik Kuramı(Abraham Maslow1908-1970)

Abraham Maslow psikolojinin, kişiliğin mutlu ve sağlıklı boyutuna nasıl katkıda bulunabileceği üzerine düşünmüştür (Burger,2006).

Maslow 'un kuramında benlik bilinci oldukça önemlidir. Bu kuramda güdüler basamaklı bir yapıya sahiptir. Bireyler önce alt basamaktaki ihtiyaçlarını karşılarlar, sonra üst basamaktaki ihtiyaçlarını doyumaya yönelirler. Kendini gerçekleştirme birçok insan için bir anlık bir yaşantıdan ibarettir. Bazı insanlar uzun zamanlar bu anı yaşayabilirler. Maslow insanların bazı basamaklardaki ihtiyaçlarını karşılamalarıyla kendi içlerinde bir hiyerarşi oluşturan daha üst ihtiyaçları tatmin etme çabasına girdiklerinin ve bireyin kişilik gelişiminin o an için baskın olan ihtiyaç basamağının özelliği tarafından belirlendiğini savunmuştur. Maslow' un kişilik kategorileri kendi aralarında bir dizin oluştururlar. Ve ihtiyaç kategorisine bir kişilik gelişim düzeyi karşılık gelmektedir. Bireyin bir kategorideki ihtiyaçları tamamen giderilmeden bir üst düzeydeki ihtiyaç kategorisine, dolayısıyla kişilik gelişim düzeyine geçmesi mümkün değildir (Dal,2009).

Maslow yetersizlik ve büyüme ihtiyaçlarını beş temel sınıfa ayırmıştır. Böylece yaygın olarak bilinen ihtiyaçlar hiyerarşisi ortaya çıkmıştır. Bu ihtiyaçları öncelik sırasına koymuştur. Yüksek düzeydeki ihtiyaçlardan önce düşük düzeydeki ihtiyaçları tatmin etmemiz gerekir. Fizyolojik ihtiyaçlar; açlık susuzluk, nefes almak, uyumak en önemli ihtiyaçlar olup yaşamsal öneme sahiptirler. Daha yüksek ihtiyaçlara doğru ilerlemek için önce bunları tatmin etmemiz gerekir (Deniz,2012a).

2.5.KİŞİLİĞİN GELİŞİMİ

2.5.1.Psikoseksüel Gelişim

Sigmund Freud(1856-1939) yetişkinlerde kişilik ve anormal davranışlar üzerine odaklanmış olsa da kişiliğin yapısında bebeklik ve çocukluk yıllarının önemini belirten ilk kuramcı olması sebebiyle çocuk gelişimi kuramcılarını arasında önemli bir yere sahiptir. Freud' un kişilik gelişimi açıklaması kişilik gelişiminde en çok bilinen kuramsal açıklamalardan biri olmasına rağmen aynı zamanda üzerinde en çok tartışılan kuramlardan biridir. Freud kuramını geliştirirken kliniğe gelen hastalar ile yaptığı çalışmalardan yola çıkarak bu hastalar üzerinde uyguladığı hipnoz rüyaların yorumlanması gibi tekniklerden yararlanmıştı. Bu nedenle kuram sağlıklı kişilikten çok hastalıklı kişiliğin nasıl oluştuğunu açıkladığı kişilik gelişiminde özellikle yaşamın ilk altı yılına önem verilerek daha sonraki yaşantıların önemsenmediği gibi eleştirilere maruz kalmıştır. Bütün bu eleştirilere rağmen, Freud' un kişiliğin biçimlenmesinde çocukluk yıllarına verdiği önem, çocuk yetiştirmede anne-baba tutumlarının önemine dikkati çekmesi, kendisinden sonra gelen birçok kuramcının kişilik gelişimiyle ilgili açıklamalarına ilham kaynağı olmuştur. Freud'a göre yeni doğmuş bebekler çeşitli aşamalardan geçerek kişiliklerini geliştirirler. Freud bu aşamaları psiko seksüel gelişim dönemleri olarak adlandırır. Kişilik gelişimi beş dönemde gerçekleşir. Ancak Freud yaşamın ilk 6 yılına denk gelen gelişim dönemlerinde geçirilen yaşantıların önemini vurgulayarak, bu yaşantıların izlerinin hiç bir zaman tümüyle yok olmadığını ve yetişkinlik yıllarında da davranışları etkilemeye devam ettiğini ileri sürmüştür(Aral ve Arkadaşları, 2001).

Freud psikolojik olguları genellikle cinsel bir çerçeve içinde yorumlamıştır. Freud' a göre her birimiz çocukluğumuzda bir takım gelişim dönemlerinden geçersiz. Her dönemin belirleyici özelliği, cinsel yönden birinci derecede duyarlı bölgedir ve her evrenin yetişkinliğe bir etkisi vardır (Deniz,2012a).

Freud kişiliğin beş dönemden geçerek geliştiğini öne sürmüştür. Bunlar;

- a) Oral Dönem
- b) Anal Dönem

- c) Fallik Dönem
- d) Latens Dönem
- e) Genital Dönemdir.

2.5.1.1. Oral dönem:

Doğumla başlayan oral dönem bir buçuk yaşına kadar devam eder. Bu dönemde çocuk için en önemli organ ağızdır. Bu dönemde ağız beslenme görevinin yanısıra en önemli haz kaynağıdır. Bu dönemin başlangıcında, çocuklar, annelerine yüksek seviyede bağlıdırlar ve emmek ve yutmaktan zevk almaktadırlar. Freud oral dönemin başlangıcında takılmış olanların, erişkin dönemlerinde aşırı yeme, sigara içme, içki içme ve öpüşme gibi davranışlardan aşırı zevk alacaklarını ileri sürmüştür (Dal,2009).

Bu dönem bebeğin annesine en bağımlı ve onun bakımına en çok ihtiyaç duyduğu dönemdir. Anne bebeğin ihtiyaçları ve doyum arasında yer alır. İhtiyaçlarının düzgün aralıklarla, yeterli olarak karşılanması, çocukta temel güven duygusunun gelişmesine yol açar. Bu dönemde annesiyle sıcak, sevecen ve güven verici bir ilişki yaşayan çocuğun yaşam boyu diğer insanlarla da benzer nitelikte ilişkiler kurması beklenir. Freud' un bu döneme oral dönem demesinin nedeni ağız ve dudakların özel haz bölgesi olarak kullanılması ve tüm yaşamın bu bölge aracılığı ile sürdürülmesi gerçeğidir. Bebek oral dönemi başarı ile atlarsa anal döneme geçer(Aral ve Arkadaşları, 2001). Oral dönemdeki temel haz kaynağı emme olduğu için çocuğun memeden erken ayrılması ya da uzun emzirilmesi bu döneme bağımlı olmasına neden olur. Emme gereksinimleri daha sonraki yıllarda da devam eder. Bahsedilen sorunlar psişik enerjinin saplanmasına ve oral kişilik özelliklerinin gelişmesine neden olur. Oral kişiliğe sahip yetişkinler diğer insanlara bağımlı olurlar. Diğer yandan dişler çıktıktan sonra yaşanan bir saplanma, yetişkin insanda aşırı saldırganlığa yol açar. Bu tip insanlar genelde ağız yoluyla tatmin olmayı isterler. Çok sigara ve içki içen ya da ellerini sürekli ağzına götüren yetişkinler oral kişilikli olarak tanımlanabilirler (Deniz, 2012b).

2.5.1.2.Anal Dönem

Freud yaşamın ikinci yılına anal evrenin başlangıcı demiştir. Bu evre bir buçuk yaşından üç yaşına kadar sürer. Erken ve geç olarak iki ayrı gelişme zamanına ayrılabilir. Freud bu evrede çocuğun dışkıyı tutmaktan ve bırakmaktan haz aldığına inanıyordu. Freud'a göre doyum kaynağı dışkı yolunun sonundaki kaslardır (Köknel,1983). Bu dönemde çocuk küçük ya da büyük tuvaletini yaparken gereğinden fazla zaman harcar ve oyalanır. Bu evrede dışkısını ve çişini kaslarını kontrol altına alarak tutmasını öğrenir. Anal bölgeyi temiz tutma alışkanlığı bu yıllarda yerleşir. Bu dönemin her aşamasında annenin sevecen ve sabırlı olması gerekir. Çünkü uygulanan tuvalet eğitimi kişilik özelliklerinin kazanılmasında oldukça etkili olur. Annenin katı ve baskıcı tutumu çocuğun dışkısını tutmasına ve inatçılık, cimrilik, yıkıcılık gibi kişilik özellikleri göstermelerine neden olabilir. Dışkılamayı özendiren ve onaylayan bir tutum ise yaratıcılık ve üretkenliğe temel oluşturacaktır. Tuvalet eğitimi evresinde anne çocuğunun dışkısını tutması ve uygun zaman ve yerde yapmasını ister. Bunun içinde anne ceza yada ödülü kullanır. Çocuk dışkısını tutmaktan hoşlansa da annesi istiyor diye annesinin sevgisini yitirmekten korktuğu için dışkısını bırakır. Çocuk için dışkı önemlidir. Dışkısını oynayabilir ya da çevresine sürebilir. Bu durumda annesinin tepkisiyle karşılaşacaktır. Aynı dışkılama işlemi için annenin bazen sevinmesi bazen de kızması çocukta şaşkınlık yaratır. Aynı zamanda anne de hem sevme hem kızma yani zıt duygular bu sürede öğrenilir. Çocuk annesinin baskısıyla bu dönemde istenmeyen güdüler bastırılır(Aral ve Arkadaşları, 2001).

2.5.1.3.Fallik Dönem:

Bu dönem yaklaşık olarak 3-6 yaşlar arasını kapsayan bir dönemdir. Çocuklar bu dönemde genital organlarından haz aldıklarının farkına varırlar. Karşı cinsteki ebeveyne açıkça daha fazla sevgi gösterisinde bulunurlar. Anne- baba yada onların yerine geçen yetişkinler çocuklara sıcak ve sevgi dolu bir şekilde davranmalıdırlar. Çünkü çocuklar bu dönemde yetişkinleri model alarak cinsiyetle ilgili rollerini kazanmaya başlarlar. Çocuklar algılayabildikleri yetişkinlerin değer sistemlerini içselleştirirler (Senemoğlu,2013).

Bu dönemde çocuk kendi cinsiyetini ve kendinden farklı bir cinsin olduğunu fark eder ve cinsellikle ilgili sorular sormaya başlar, eğer bu dönemde çocuk sorduğu sorular yüzünden cezalandırılır ve ayıplanırsa cinselliğe karşı olumsuz bir tavır geliştirebilir. Eğer bu konuda ailenin yaklaşımı doğal ve açık ise, çocuğun bu ilgisini hoş karşılar ve sorulara anlayabileceği kadar açık yanıtlar verirse cinsel kimliği sağlıklı olacaktır. Oedipus kompleksi bu dönemde görülen diğer bir özelliktir. Freud 'a göre bu karmaşa okul öncesi erkek çocuklarının yaşadıkları evrensel bir deneyimdir. Bu dönemde çocuğun ilk sevgi nesnesi olan anne erkek çocuk için sevgili yerine geçer, çocuk annesine büyüyünce onunla evlenmek istediğini söyleyebilir. Annesinin daha çok dikkatini çekmek için babasıyla yarışa girebilir. Baba bir taraftan rakip olarak görülürken diğer taraftan güçlü kişiliği ve annesiyle olan yakın ilişkisinden dolayı hayran olunan kişidir. Erkek çocuk hem annesine olan duyguları için babası tarafından cezalandırılmaktan korktuğu, hem de hayran olduğu için babasına benzemek ister ve onunla özdeşleşir. Freud'a göre aynı çatışmayı okul öncesi dönemdeki kız çocukları da yaşamaktadır. Bu çatışmaya Electra kompleksi denir. Kız çocuklar kendilerine temel bakımı veren annelerini sevmelerine rağmen, bu dönemde annelerini rakip olarak görüp babaya daha yakın olmak isterler. Dönemin sonlarına doğru babaya ilgi yerini anneye özdeşime bırakır ve çocukların bu ilgileri daha sonara uygun kişilere yönelmek üzere nötrleşir. Kız ve erkek çocukların bu durumu uygun özdeşimler yaparak çözümlenmesi gerekir. Eğer bu karmaşa uygun bir şekilde çözümlenemezse, yaşamın sonraki dönemlerinde cinsel kimlikle ilgili problemler yaşanabilir (Deniz,2012b).

2.5.1.4. Latens Dönem:

6-12 yaşları arasındaki bu döneme gizil dönem adı da verilir. Bu dönemde çocuk cinsel konulardan pek hoşlanmaz ve çocuk kendini daha çok oyuna verir (Senemoğlu,2013).

Oedipus ve Elektra karmaşalarının çözümlenmesinden sonra çocuk ergenlikten önceki gizil döneme girer. Bu dönemde cinsel arzular azalmıştır. Ancak çocuk genital dönem ve ergenlik dönemine ulaştığında bu istekler güçlü bir biçimde geri dönecektir. Gizil dönemdeki kızlar ve erkekler birbirlerine karşı oldukça ilgisizdir. Libido ve ondan kaynaklanan eğilimler, davranışlar, eylemler benliğin gelişmiş olan

tarafıyla baskı ve denetim altına alınır ve böylelikle gücü azaltılır. Bu dönemde birey toplumsal nesnelere, kişilere yönelmeye başlar. Böylece bireyin toplumsallaşma süreci başlar (Dal,2009). Bu dönemde daha önceki yıllarda yaşanmış ruhsal ve cinsel çalkantılar ve çatışmalar yatışır, adeta bir uyuklama evresine girer. Anne babaya karşı duyulan çocuksu sevdalar ve bunların yarattığı çelişkili duygular yerini yeni ilgilere bırakır. Bunlar okul, oyun, öğretmenler, çeşitli uğraşlar ve arkadaşlardır. Ailenin sınırlı ortamının yerini toplumun geniş ilişki ve öğrenme olanakları alır. Çocuk anne-babasının yanında başka kişilerle de özdeşim kurar. Bu dönemde cinsel roller sağlamlaşır ve pekişir. Kız ve erkek çocukların oyunlarının niteliği farklılaşır. Kızlar ve erkekler kendi aralarında gruplaşır. Toplumsal uyum pahasına çocuk kendi arzularını kontrol eder. Bundan önceki dönemler uygun ve ılımlı geçmemiş saplantılar çözülmemiş ise ev dışında arkadaşlara, okula, öğretmene uyum güçleşir. Bu durum çocuğun akademik başarısını düşürebilir. Çeşitli duygusal problemlere neden olur(Aral ve Arkadaşları, 2001).

2.5.1.5. Genital Dönem:

Bu dönem erinlik başlangıcı olan 11-13 yaşlarından başlar, ergenim genç yetişkinlik yıllarına kadar devam eder. Ergenlik döneminde bireyin fizyolojik olgunluğa ulaşması ve bir takım hormonların etkinliğinin artmasıyla, cinsel nitelikli olanlar başta olmak üzere bazı dürtülerin gücü artar. Bu yoğunlaşma önceki gelişim dönemlerde meydana gelen çatışmaların yeniden canlanmasına neden olur. Genital dönem bu çatışmalara yeni çözüm yolları aranmasına olanak sağlar ve bu çözümler bulunduğu yetişkin bir insan kimliği kazanılmış olur (Deniz,2012a).

Bu dönemde birey artık cinsel olgunluğa erişmiştir ve karşı cinsten olan bir akranıyla yakın ilişkiler kurma çabasına içerisindedir. Normal cinsel gelişim dönemi, cinsel olgunluğa erişilen, karşı cinsle doyurucu ilişkilerin yaşandığı ve geliştirildiği bir dönemdir. Arkadaşlık, cinsiyet, meslek seçimi, evlenme gibi konularda düşünme ve hazırlık yapmaya başlama bu dönemde başlar. Bu dönemde yaşanan doyumsuzluklar sonucu birçok saplantı ortaya çıkabilir (Dal,2009). Bu dönemin başarılı bir şekilde atlatılması için bireyin anne ve babasından bağımsız bir şekilde kendi cinsiyetinden yada karşı cinsten arkadaşlarıyla sağlıklı ilişkiler kurmayı

öğrenebilmesi, grup etkinliklerine yada toplumsal etkinliklere katılması hayatıyla ilgili gerçekçi amaçlar edinmesi ve mesleğini belirlemesi gerekir.bu dönemin başarılı bir şekilde atlatılamaması uygun yetişkin kimliğinin geliştirilememesi ile sonuçlanabilir (Deniz,2012 b). Bu dönemin amacı bireyin anne babasından koparak aile dışındaki karşı cinsle olgun ilişkiler kurabilmeyi öğrenmesidir. Genital dönemin şiddetli şiddetli ve hızlı değişimlerine uyum sağlamada ise sağlıklı bir çocukluk yaşanması önemlidir(Aral ve Arkadaşları , 2001)

2.6. Psikososyal Gelişim:

Erik Erikson (1963,1965,1983), Freud'un kuramını genişleterek ergenlikten sonra yaşlılık dönemlerini de inceleyerek sekiz psiko-sosyal gelişim dönemi tanımlamıştır.

Erikson insan yaşamında belli başlı sekiz kritik evre olduğunu ileri sürmüştür. Her dönemde aşılması gereken bir çatışma, atlatılması gereken bir çatışma bulunmaktadır. Bireylerin sağlıklı bir kişilik kazanmalarında bu krizlerin veya çatışmaların başarılı bir şekilde atlatılması çok önemlidir. Bir evredeki kriz başarılı bir şekilde atlatılırsa kendinden sonra gelecek olan evre için sağlıklı bir temel oluşturacaktır. Eğer bir dönemdeki kriz sağlıklı bir şekilde tam olarak çözülemezse Freud 'un kuramında olduğu gibi birey o döneme takılıp kalmaz. Fakat yaşamın ilerleyen dönemlerinde bu kriz devam eder ve problem çözümleninceye kadar sorun yaratır (Senemoğlu,2013).

Kişilik gelişiminin sağlıklı bir şekilde gelişimi için olumlu bir şekilde çözülmesi gereken krizler ve bunların yer aldığı dönemleri ve özellikleri aşağıda sıralanmıştır.

- a) Temel güvene karşı güvensizlik (0-1 yaş)
- b) Bağımsızlığa karşı utanma ve şüphecilik (1-3 yaş)
- c) Girişkenliğe karşı suçluluk duyma (3-6 yaş)
- d) Başarıya karşı aşağılık duygusu (6-12 yaş)
- e) Kimlik kazanmaya karşı rol karmaşası (12-17 yaş)
- f) Dostluk kazanmaya karşı yalnız kalma (18-26 yaş

- g) Üretkenliğe karşı duraklama
- h) Benlik bütünlüğüne karşı umutsuzluk.

2.6.1.Temel Güvene Karşı Güvensizlik:

Yaşamın ilk yılında bebek neredeyse zamanının tamamını yiyerek, yediklerini çıkararak ve uyuyarak geçirir. Bunları huzur içinde yapma yeteneği temel güven duygusuna işaret eder. Bebeğin uyanık geçirdiği zaman uzadıkça kendisini iyi hissetmesine paralel olarak daha fazla sayıda duyu deneyimleri ile tanışır. Anne iyi tanınan bir varlık olur ve bebek ihtiyaçlarının giderilmesinde ona güvenebileceğini öğrenir. Bu dönemde ağız en önemli bölgedir. Erikson' a göre bebek ağızıyla sever ve yaşar. Ama bebekle dünyası arasındaki ilişki tam olarak biyolojik değildir. Bu aynı zamanda sosyal bir ilişkidir. Anne ile bebeğin arasındaki etkileşimi bebeğin dünyasına daha sonraki bakışını, yani hayata bakışını belirleyecektir. Temel güven duygusu bebeğin kendine olduğu kadar diğerlerine karşı tavırlarının özelliklerini de ortaya çıkarır. Annenin uygun, etkili, ve sevgi dolu yanıtlarının sonucu olarak bebek dünyadan tutarlılık süreklilik ve aynılık beklmeyi öğrenir. Bu beklenti ego özdeşliğinin başlamasını da sağlar. Temel güven ve bunun karşıtı olarak güvensizlik çatışmasının çözümündeki örüntüyü kurmak egonun ilk işidir. Kişinin kendisi ile memnun ve korunma içinde olması, kendine ve diğerlerine güvenmesidir. Temel güven duygusundan yoksun yetişmiş çocuklar gelecekteki hayatlarında sosyal ilişki kurmaktan çekinen, kendine güvensiz kişiler olabilirler (Aral ve Arkadaşları, 2001).

Bu dönemde, bebeğin, kendisine ve çevresine karşı güven geliştirip geliştiremeyeceği belirlenir. Annenin çocuğun yanında olması ve ihtiyaçlarını karşılaması bebekte güven duygusu oluşturur. Bebeğin, ihtiyaçlarına karşı gösterilen duyarsızlığın derecesi güvensizlik seviyesini belirler. Anne, bebeğin zaman zaman bozulan dengesini onu besleyerek ve bakımını sağlayarak korumaya çalışır. Annenin gülümsemesine bebek de karşılık verir ve sıcak bir ilişki sürdürülür. Bebek bu şekilde bir etkileşim sonucunda, ihtiyaçlarının sürekli karşılanacağına inanmaya ve annesine güvenmeye başlar. Bebek anneye karşı güven duygusu geliştirirse, diğer insanların ve çevresinin de güvenilir olduğuna inanır. Bu dönemden başlayarak annenin kişiliğinde var olan, toplumun aktardığı değerler ve kurallar, bebekle olan ilişkisini farkında olmadan etkiler (Deniz, 2012).

2.6.2.Bağımsızlığa Karşı Utanma Ve Şüphecilik:

On ikinci aydan üç yaşına kadar devam eden bu dönemde, çocukların neredeyse tamamı yürümekte, diğer insanlarla iletişim kurabilecek kadar konuşabilmektedirler. Çocuklar artık tamamıyla başka insanlara bağımlı kalmaktan hoşlanmazlar. Kendi çevrelerini kontrol etmek, güçlerini göstermek isterler. Ne yapabilecekleri yada neyi yapamayacakları konusunda ebeveynler ve çevrelerindeki kişileri sınırlar. Önceki dönem çocuk temel güven duygusunu kazanmışsa, öz saygısını yitirmeden kendi kontrolünü kazanabilmesi için, özgürlüğü hissetmesi gereklidir. Bu nedenle gerek evde, gerekse okul öncesi eğitim kurumlarında çocuklar için esnek çevresine özgürce keşfedebileceği ortamlar sağlanmalıdır. Kendi kendine yemek yeme, eşyalarını toplama, giyinme ve soyunma, elbisesini seçme, karşılaştığı problemlerin bazılarını çözme vb. çabaları desteklenmeli ve teşvik edilmelidir. Böylece çocukta bağımsızlık duygularının temelleri atılır. Kendi kendini kontrol etme ve benlik saygısının özü bu dönemde oluşturulur. Aksi halde sürekli kısıtlanan, aşırı derecede korunan, çok sıkı bir şekilde kontrol edilen çocuklarda, kendi kabiliyetlerinden şüphe etme, kendi gereksinimleri ve vücudundan utanma duyguları oluşabilir (Senemoğlu,2013).

Zamanla çocuk kendini kontrol edebilmenin bir gurur hissi verdiği ve bunu yapmamanın ise utanç ve kuşku duygularını uyandırdığını öğrenir. Her ne kadar anne baba çocuğun yeni durumlarda deneyim kazanması fikrini destekler ve bu şekilde onun kendisini ifade etmesine yardımcı olursa da, aynı zamanda çocuğun inatçılığıyla savaşmada onu utandırma yoluna da başvurabilirler (Aral ve arkadaşları, 2001).

Bu dönemde en önemli olay çocuğun tuvalet alışkanlığını kazanmasıdır. Aynı zamanda bebek konuşma ve yürüme gibi iki önemli yeterlilik kazanır. Çocuk bu yeterlilikleri sayesinde çevresini araştırmaya başlar. Kendisi için tehlikeli olup olmadığına bakmaksızın keşfe çıkar. Her şeyin sahibinin kendisi olduğunu düşünür. Aksini kabullenmez bunu davranışlarına da yansıtır. En küçük engellemede kendini yere atar tepinir. Yeni sahip olduğu bu yetenekleri sayesinde özgürlüğün tadını çıkarır. Annesine bağlı olmakla birlikte, sahip olduğu yetenekleri sonuna kadar kullanır. Bebek artık özerktir. Bebeğin bu sınırsızlıkları anne tarafından engellenir,

bunu sonucunda anne ile bebek arasında sürtüşmeler başlar. Çocuk kurallara baş kaldırır. Çocuk bir yandan anneye bağımlı kalmak isterken diğerk yandan her istediğini yapmak ister. Anneye boyun eğme ve baş kaldırma arasında bocalar. Bu dönemde zıt duygular yaşar. Tuvalet eğitiminde de bu kendini gösterir. Tutma ve bırakma gibi iki karşıt duyguyu birlikte yaşar. Anne çocuğun bütün istediklerini yapmasını ister. Çocuk özerk durumuna aykırı olan bu isteklere direnç gösterir. Anne tutumunu sertleştirirse çocuğun direnmesi başkaldırmaya dönüşür. Çocuk kendi ihtiyaçlarını karşılaması için yapabildiği ölçüde desteklenmeli ve teşvik edilmelidir. Böylece, çocukta bağımsızlık duygularının temelleri atılır. Kendi kendini kontrol etme, özsaygı bu dönemde oluşturulur. Aksi davranış sergilendiğinde, kısıtlanan, korunan, kontrol edilen çocuk kendi yeteneklerinden şüphelenme, utanma ve bağımlılık davranışları gösterir (Deniz, 2012).

2.6.3.Girişkenliğe Karşı Suçluluk Duyma:

Bu dönem üç yaşından altı yaşına kadar sürer. Çocuğun artan bedensel ve dil becerileri onun sosyal ve fiziksel çevresini daha fazla araştırmasına neden olmaktadır. Çocukta girişkenliğin artmasıyla, problem olan davranışları da artar. Çocuğun hareketliliği kısıtlanmadan girişkenlik duygusunun gelişmesine olanak tanınmalıdır. Çocuğun kendini keşfedebilmesi için gerekli yaşantıların sunulması girişkenliğin gelişmesi için önemlidir (Senemoğlu, 2005).

Doğal olarak meraklı olan çocuk, bu merakından dolayı çok fazla azarlanan ve engellenen çocukta , suçluluk duygusu gelişebilir. Girişkenliği ebeveynleri, öğretmenleri tarafından cezalandırılan çocuk gerek bu dönemde, gerekse yaşamının gelecek dönemlerinde yaptıklarının yanlış olduğunu düşünüp suçluluk duyabilir. Ancak, çocuğun her yaptığı şeyin kabul görmesi de ahlaki gelişimini olumsuz etkileyebilir. Bu durumda çocuğun yapması ve yapmaması gerekenler konusunda denge kurularak girişkenlikleri desteklenmelidir (Gage ve Berliner,1988).

Bu dönemde çocuklar bir önceki dönemden edindikleri bağımsızlık duygusunu kullanarak, çevreyi araştırmaya, dili kullanmaya, bilişsel ve sosyal yeteneklerini geliştirmeye başlarlar. Çocukların bu çaba ve gayretleri genelde

girişimcilik olarak tanımlanır. Bu nedenle gerek ebeveyn, gerekse okul öncesi eğitim kurumlarındaki öğretmenler çocuğun koşmasına, atlamasına, hoplamasına, oynamasına, kaymasına izin verilmelidir ki çocukta girişkenlik duygusu gelişebilsin. Bu dönemde çevresi tarafından desteklenen, hatalarını keşfetmesine yardımcı olunan, cesaretlendirilen çocukların girişkenlik duygusu gelişir.

2.6.3.Başarıya Karşı Aşağılık Duygusu:

Bu dönem altı yaşından on iki yaşına kadar sürer. Çocuksu istekleri neredeyse sona ermiştir. Oyun oynamaktan çok, akademik ve sosyal yönden kendi durumunu arkadaşlarıyla kıyaslayarak doyum sağlamak ister. Bu dönemde gerek ebeveynlerin, gerekse öğretmenlerin çocuğun başarılı olma ihtiyaçlarını karşılamaları önemlidir. Bu dönemde çocuk için çevrenin beğenisi ve takdiri önem taşır. Çocukların yeteneklerinin üzerinde başarı beklemek, onların başarı duygularını geliştirebilmeleri açısından engelleyici bir etmendir. Kolay ve kısa sürede ulaşabileceği hedefler koyarak, çocuğun başarı duygusu tatması sağlanmalıdır. Çocuk başarılı olursa, yeterlilik duyguları gelişecek ve böylece toplumun aktif ve başarılı birer üyesi olma yolunda sağlam adımlar atabilecekti. Başarısızlık halinde ise yetersizlik duygusu ortaya çıkar. Gelecekte üretken ve mutlu olma olasılığı azalır. Bu aşamada, yani ergenlik döneminin bunalımı başlamadan önce başarma duygusu kazanır, kendi gücüne ve yeteneğine dönük bir inanç geliştirir ya da aşağılık duygusuyla birlikte kendi yetenek ve becerilerini takdir edemez hale gelir (Deniz, 2012).

Erikson' a göre birey, kişilik gelişimi dönemlerinde ilkinde " bana ne verildiyse ben oyum" ikincisinde " ne yaparsam oyum", üçüncüsünde " hayal ettiğim şeyi olacak kişiyim", dördüncüsünde " ne öğrenirsem oyum" inancına sahiptir (Erikson,1980).

Çocukta işi planlama. İş birliği yapma, öğrenme ve işi başarma özel bir öneme sahiptir. Başarma, çalışkanlık duygusu geliştirir. Çocuğun kendine ve yeteneklerine karşı olumlu bir tutum geliştirmesine yardım eder. Gelecekteki başarılarının temelini oluşturan akademik öz güven gelişir. Aksi durumda ise başarısızlıklar, çocuğun kendine karşı olumsuz tutum ve yetersizlik duygusu geliştirmesine neden olur ve gelecekteki öğrenmelerini engeller. Yukarıdaki nedenlerle bu dönemin öğretmenleri her çocuğun kendi gücü ölçüsünde

sorumluluklar verilerek başarılı olmasını başarıyı tatmalarını sağlamalıdır. Sonuç olarak çocukların çabaları desteklendiğinde çalışma ve başarılı olma davranışları gelişir. Aksi takdirde sürekli olarak yaptıkları eleştirilen, desteklenmeyen, beğenilmeyen çocuklar, yaptıklarının değersizliğine inanarak aşağılık duygusu geliştirebilirler (Senemoğlu, 2013).

2.6.5. Kimlik Kazanmaya Karşı Rol Karmaşası:

Hayatının bu döneminde ergen, kişiliği için bir kimlik geliştirmeye çalışır. Bu dönemde dış görünüm önem kazanır. Görünümüne gösterdiği ilgi benliğin oluşmasına yardımcı olur. Kimliğini arayış çabaları içinde karşı cinsten kahramanlara öğretmenlere tutulur. Karasızlık ve şaşkınlık bu yaştaki gençlerin dayanışma grupları oluşturmasına neden olur (Aral ve Arkadaşları,2001).

Ergen, bu dönemde arayış içindedir. Ve akran gruplarına körü körüne güvenir. Bu nedenle ergen, akran grupları istediği için anti sosyal davranışlar gösterebilir. Bu dönemde ergenin cevap bulması gereken bir çok soru vardır. Bunlardan bazıları, ‘’ çocuk mu, yoksa yetişkin miyim? ‘ ‘ bir gün baba ya da anne olacak mıyım?’’, ‘’başarılı mı yoksa başarısız mı olacağım?’’ vb. Bütün bu soruları ve duyguları açığa kavuşturmada, çözümlemede öğretmen ve ebeveynler, ergene yardım edebilirler. Öğretmen ve ebeveynler, ergene bir yetişkin olarak davranmalı; onunla sevgi ve saygı temeline dayalı bir dostluk kurmalıdırlar. Ergenin sağlıklı bir şekilde kimliğini kazanmasında, çevresinde uygun özdeşimler kurabileceği(model alabileceği) yetişkinlerin bulunması önem taşımaktadır. Erikson’ a göre bu dönemde ergen, başarılı bir şekilde kimlik kazanma sorununu çözerse, kendine güvenen, kendinden emin bir kişi olarak yaşamını sürdürebilir ve başarılı olur. Aksi durumda ise rol karmaşası, yaşamın gelecek dönemlerinde de bu kriz çözümleninceye kadar sürecektir (Senemoğlu, 2013).

2.6.6. Dostluk Kazanmaya Karşı Yalnız Kalma:

Yaklaşık olarak on sekiz yirimi altı yaşları kapsar(genç yetişkinlik). Ergenlik döneminde kimliğini bulan kişi artık kimliğini kaybetme korkusuna kapılmaksızın başkalarıyla yakınlıklar, dostluklar kurabilir. Karşı cinsle ilişkilerde arkadaşlık sevgi

ağırlık taşır. Dostluklar sağlam temeller üzerine oturtulur (Aral , Bulut. Baran, Çimen,2001).

Kurulan ilişkilerde karşılıklı alışverişin ötesinde bir duygu yatar. Birey çevresindeki kişilere karşılık beklemeden verebilir. Gencin yaşamında evlilik konuları ve evlenme önemli bir yer tutar. Bu dönemdeki krizi sağlıklı olarak atlatan kişi güvenli bir şekilde sevgiyi verme ve alma gücüne sahip olur. Aksi durumda, başkalarıyla dostluk ilişkisi kurmada güçlük çeken genç, birey için istenmeyen ve sağlıklı olan psikolojik bir yalnızlığa itebilir. Genç yetişkinin bu dönemdeki krizi, olumlu bir şekilde atlatmasında arkadaşlarına, öğretmenlere ve çevresindeki tüm kişilere karşılıklı olarak sorumluluklar düşmektedir. İnsana sevgi ve saygıyı esas alan bir toplum yapısında, bu çatışmaların başarılı bir şekilde çözümlenebileceği gözlenmektedir (Senemoğlu, 2013).

2.6.7.Üretkenliğe Karşı Duraklama:

Bu dönem, orta yetişkinlik yıllarını kapsar. Kişi önceki evreleri başarılı bir şekilde atlatmışsa bu dönemde üretken, verimli ve yaratıcıdır. Erikson ‘’ üreticilik kavramı ile özellikle yeni kuşakların gelişimi ile ilgilenme ve onlara rehberlik etmeyi kastetmektedir. Bunlardan mahrum olan bireyler üretkenliğin aksine, bir işe yaramama duygusuna kapılabilir ve durgunluk dönemine girebilirler. Bireyin bu dönemdeki krizi olumlu bir şekilde atlatmasında evini, işini paylaştığı kişilere, yani çevresinde yoğun iletişimde bulunduğu bireylere önemli roller düşmektedir. Bireye işe yaradığı, toplum için, başkaları için gerekli olduğu duygusu yaşatılmalıdır (Aral ve arkadaşları,2001).

2.6.8.Benlik Bütünlüğüne Karşı Umutsuzluk:

İleri yetişkinlikteki yaşları kapsar. Bu dönemde birey, ya önceki yedi evrenin birikimi sonucu benliğini tam olarak bulmuş, güvenli, mutlu, topluma etkin uyum sağlayabilen, aranan, sevilen ve sayılan kimsedir. Ya da umutsuzluklar içinde,

uyumsuz, hırçın, aksi bir insan görünümündedir. Bu dönem, üretken geçen bir yaşamın sağlamış olduğu doyum ili yıllarını anlamsız geçirmenin umutsuzluğu arasındaki bir çatışmadır. Kimliğe uygun düşen rolü bulabilen kişi, bütünlük duygusuna sahiptir. İsteddiği biçimde yaşayarak yaşlandığına inanır ve kendisiyle öğünür. Kendisini üstünlük ve sınırlılıklarıyla kabul eder oysa kimliğini bulamamış üretken olamamış kişi yaşlandığında da huzurlu olamaz ve yaşamını boşa geçirdiğine inanır. Bunun yanında ölüm korkusu ve umutsuzluk duyguları gelişir (Slavin,1984).

2.7.Benlik Saygısı:

En kapsamlı anlamıyla benlik saygısı kişinin kendisini gururlu, değerli, gayretli, etkin ve başarılı hissetmesidir. Karmaşık bir şekilde kendini yargılayıp, değerlendirmesiyle oluşan bir histir. Kişinin kendini değerlendirmesi sonucu vardığı kendini kabullenmesi sonucu oluşan beğenmedir. Benlik saygısının bir takım öğeleri vardır. Bunlar; duygusal, zihinsel, toplumsal ve dolaylı olarak bedensel öğelerdir. Kendini kıymetli hissetme, yeteneklerini, bilgi ve becerilerini ortaya koyup başarabilme başarıları ile öğünme, toplum tarafından beğenilir olma, kabul edilme sevilen olma ve kendi bedensel özelliklerini kabul etme ve benimseme enlik saygısının oluşmasında ve gelişmesinde önemli etkenlerdir. Benlik saygısının seviyesi bireyin okul ve işteki başarı ve becerisi, stres ile başa çıkma etkinliğini, arkadaşlık ilişkilerinin ilerlemesini etkilemektedir. Benlik saygısı yüksek olan ve tutarlı bir şekilde yürüten normal ve sağlıklı bireyler sürekli canlı ve enerjiktirler. Bu kişiler aynı zamanda kendine güvenen kişilerdir. Zayıf benlik saygısına sahip kişiler genel olarak canlılık ve enerjilerini kaybetmiş, kendine güveni az, hatta kendini değersiz ve çaresiz hisseden, başarıları ve becerileri azalmış kişilerdir (Akt. Özkan,1994).

Psikoloji biliminde en çok araştırılan konulardan biri olan kendilik algısı kişiliği meydana getiren psikolojik öğelerden biridir ve çok karmaşık bir yapıya sahiptir (Plotnik, 2009). Kendilik algısı hakkında pek çok tanımlama yapılmıştır. Kendilik algısı bireyselliğin doğrusal bir birleşimi, bireyin kendisiyle ilgili uygun bulunduğu ya da bulmadığı bir değerlendirme tutumu (Rosenberg, 1965), kişinin

kendine has özellik, yetenek ve davranışları ile kendisini sevmesi, takdir etmesi ve onaylamasıdır (Woolfolk, 2001; Blacovich ve Tomako, 1991).

Benlik saygısı kişinin sahip olduğu benlik kavramına dayanır ve düşük benlik saygısı kişinin kendisini güvensiz, değersiz, yetersiz gördüğü, kendine özgünlük duygusundan yoksun olduğu bir durumu ifade eder (Barent,1996). Benlik kavramı ile tutarlı olarak yaşantılarını düzenleme eğilimine sahip olan insan için benlik saygısının düşüklüğü aynı zamanda o insanın başkaları tarafından değer verilmeyi ve kabul edilmeyi hak etmediğine inanarak davranacağı anlamına da gelir (Harter,1996). Kişinin kendisine yönelik olumsuz inançlarının daha sonra karşılaşılabilecek sosyal durumlarla başa çıkma yeterliğini de olumsuz etkilediği; rahatsızlık yaşanan sosyal durumlarla başa çıkmaya yardım edecek düşüncelerinde durdurulduğu; böylece sosyal durumlarda yaşanan başarısızlıkla benliğe ilişkin olumsuz algılamaları sürekli besleyen kısır döngünün oluşturulduğu sosyal kaygının artarak devam etmesine neden olduğu ileri sürülmektedir (Gruber ve Heinberg, 1997). Araştırmalar sonucunda benlik saygısının birçok bireysel değişkeni etkilediği birçok bireysel değişkende de etkilendiği ortaya çıkmıştır. Bireyin benlik saygısı okul ve iş yaşamındaki başarısını ve çevresindeki bireylerle ilişkisini etkilemektedir. Diğer yandan bireyin hayatında onun için önemli kişilerin bireye karşı tutumları, bireyin gündelik yaşam içindeki girişimleri sonucu elde ettiği başarı ve başarısızlıkları, bireyin sahip olduğu sosyo-ekonomik düzey, cinsiyeti, ebeveynleri ile birlikte yaşayıp yaşamaması ve fiziksel özellikler gibi birçok değişken benlik saygısı gelişimi üzerinde etkili olmaktadır (Akt. Kaya ve Saçkes, 2004). Bireyin kendine yönelik yargılarını içeren benlik algısı çok boyutlu bir yapıdır ve birçok değişkenle ilgilidir. Ergenlik dönemi kimliğin ve benlik algısının gelişimi için kritik bir dönemdir (Altun ve Yazıcı, 2011).

Benlik, genellikle benlik kavramı, benlik saygısı, ve benlik tasarımı gibi farklı kavramlarla incelenmektedir. Benlik saygısı benliğin duygusal boyutunu oluşturur. Benlik saygısı kişinin kendinin kim olduğu hakkında fikirlere sahip olmasının yanı sıra kendisinin kim olduğuyla ilgili hislere sahip olmasını içerir. Benlik saygısı kişinin kendinden hoşnutluk düzeyidir. Kişinin önemine değerine ve özel oluşuna dayanır. Benlik saygısı ruh sağlığının bir göstergesi olduğu gibi bir yeterlilik duygusu ve başarı için gerekli bir koşuldur. Benlik saygısı kişiliğin öznel yanını oluşturur.

Kendini görüş ve kavrayış tarzıdır. Bireyin kendi fiziki ve sosyal çevresiyle olan etkileşimiyle sahip olduğu duygu, değer ve kavramlar sistemidir. Benli yaşantılarla oluşan ve gelişen edindik bir yapıdır. Dışarıdan gözleyene öznel ve hipotetik görünse de o kişinin realitesidir ve kişisel evrenin merkezidir. Benlik çevrede bulunan her şeyin gözlenmesinde, kavranmasında, yorumlanmasında kişisel bir bakış açısıdır. Benlik bireyin kendi oluşu, öz oluşu yaşadığı çevreden, diğer benlik ve benliklerden farklı kılan, ana ve öne çıkan özelliklerin dinamik bir biçimde birey tarafından soyutlanmasıdır. Benlik bireyin ne olduğu, ne olmak istediği, ve çevresindeki insanlar tarafından nasıl tanındığı hakkında bilinçli olmasıdır. Yani bireye çevresinde bulunan olguları bilinçli bir şekilde ayrıştırma olanağı sağlayan ve özü sadece insanlar arası ilişkilerden meydana gelen bir kişilik bölümüdür. Benlik bir kendini kabul duygusudur. Benlik saygısı bireyin kendini değerlendirmesiyle vardığı benlik kavramını tasdik etmesinden doğan bir beğenme durumudur (Akt. Gençdoğan, Seçer, Ay, 2012).

Benlik saygısı kişi kendini değerlendirirken ortaya çıkmaktadır. Benliğin değerlendirilip, benlikten duyulan tatmini anlatan kavramdır. Benlik saygısı kavramını ilk ortaya atan psikolog Jmaes'e göre benlik saygısı kişinin istekleri ile başardıkları arasındaki dengeden oluşur. Böylece kişinin başarmak istediklerine göre başardıkları ne kadar fazla ise benlik saygısı da o ölçüde güçlü olacaktır. Birey yapabileceğini iddia ettiği şeylere göre yapabildiklerini kıyaslayıp kendine olan saygısını şekillendirecektir. Kişi kendini değerlendirmede olumlu bir tutum benimsemişse benlik saygısı yüksek, olumsuz bir tutum benimsemişse benlik saygısı düşük olacaktır. Benlik saygısı güçlü olan bireyler sosyal ilişkilerinde daha girişimci daha güvenlidirler. Başarılarını büyük oranda kendi emekleri ve becerileri olarak görürler. Kendi kontrol duygularını hissederler ve başarısızlığa uğradıklarında daha iyisini yapmak için motive olurlar. Daha fazla çalışmaya ve değişiklikler yapmaya ihtiyaç duyduğunun farkına vararak hatalarını kabul ederler. Başkalarını suçlamak istemezler. Benlik saygısı düşük bireyler daha az güvenlidirler ve başarısız olma duyguları daha fazladır. Benlik saygısı yüksek bireyler, kendilerini daha iyi ve olumlu tanımlarken, benlik saygısı düşük bireyler kendilerini daha olumsuz tanımlamaktadır (Akt. Tatlı, 2012).

Doğum öncesi dönemden başlayarak, kendisi ve çevresiyle ilişki içinde olan birey kendi bedeninden ve dış dünyadan uyarımlar almaktadır. Bu uyarımlar ise duyum

izlenimleri halinde yorumlanarak anlamlı bütünler oluştururlar. Böylece insan yaşamının ilk yıllarından başlayarak kendisi ve çevresi hakkında izlenimler edinmeye başlar. İnsandaki içsel varlık ya da öz ben yaşamının başlangıcında kendisini dünyaya getiren annenin bir uzantısı olarak algılanmaktadır. Yani henüz kendisini bağımsız bir kişi olarak algılayamamakta ve annesiyle beraberken benlikle ilgili bir sorun yaşamamaktadır. Hayatının ileriki dönemlerinde ise birey annesi ile ayrı birer varlık olduklarını fark etmeye başlar, anneden bağımsız bir ben'in varlığına ihtiyaç duyar. Bu durum yeni bir birliktelik arayışı olduğu kadar, kendisini tanımlayacağı yeni bir sistemi geliştirecek ipuçlarına duyulan ihtiyacı da tanımlamaktadır. İşte esas olarak insanın bir kimlik sahibi olma gereksinimini karşılayan benlik algısı sisteminin oluşumu bu ayrılık travmasının yaşanması ile çevreyle girilen etkileşimle başlar (Bayat,2003).

Bütün bireyler çevresindeki bireylerle etkileşim içindedir. Bu etkileşim bireyin ailesiyle başlar daha sonra toplum içinde kendi için özel anlamı olan diğer kişilerle devam eder. Toplumsallaşma sürecinde birey için aile arkadaşlar gibi yakın ilişkide bulunduğu kişiler çok önemlidir. Çocuğun anne baba ve arkadaşlarıyla girdiği ilişkiler onun gelecek yaşamındaki kişiliğini oluşturur. Bir başka deyişle bireyin kişiliği kendisi için önem taşıyan bu kişilerle olan yaşantısını yansıtmaktadır (Çevik, Atıcı,2009).

Benlik saygısı bireyin kendini ne olarak gördüğünün ve kabul edilme veya reddedilme beklentilerinin bir sonucudur. Bireyin kendini değerli görüp görmediği yada ne kadar değerli bulduğunun bir göstergesidir. Benlik saygısı kavramı öğrenilmiş bir yaşantıdır ve ömür boyu devam eden bir süreçtir. Benlik saygısı bireyin özerkliğini kazanması, yaşamını doyumlu geçirmesi, amacına yönelik etkinliklerde bulunması, diğer insanlarla sağlıklı ve devamlı iletişim kurabilmesi, üst düzey bir uyum göstermesi, değer sistemlerini geliştirmesi, başarılı olması, geleceği doğru planlayabilmesi bakımından önemlidir (Erşan, Doğan, Doğan,2009).

İnsanlar yaşamlarının her döneminde yaşadıkları çevreye uyum sağlayabilme, toplum içerisinde kendilerine bir yer edinebilme, kendi kimliklerini bulabilme, davranışlarının yaşadıkları çevre tarafından kabul edilmesi gibi birçok durumu bir arada yaşamaktadırlar. Özellikle gençlik dönemi bu durumlar için yoğun çabaların harcandığı bir dönemdir. Bu dönemdeki birey; nasıl biri olduğunu, olumlu ve

olumsuz yönlerini, ne olmak istediğini ne yapmak istediğini, çevrenin onu nasıl gördüğünü anlamaya ve konularla ilgili sorularına cevap bulmaya çalışır. Bu çaba içerisinde hem kendisinin duygu ve düşüncelerini, hem de çevre faktörlerinin etkisiyle kendisine karşı tutumunu belirler. Böylece sağlıklı bir benlik kavramı geliştiren birey, çevresinden yansıtılan değerlendirmelerle kendisinin güçlü ve zayıf yönlerini kavrayıp kabullenir. Benlik saygısı yüksek olan bireyler daha az hata yapıp, daha çok başarılı olurlar. Bunun sonucunda kendilerini daha değerli hissedebilirler. Benlik saygısı yüksek bireyler belirledikleri hedeflere gerçekçi olarak nasıl ulaşabileceklerini bilirler ve yaptıklarının sorumluluğunu kabullenirler. Başarısız olurlarsa da başa çıkma yollarını yeniden değerlendirirler ve başarısız olmayı tamamen bir hata olarak değil, kendilerini geliştirmek için bir fırsat olarak değerlendirirler (Karadağ ve Arkadaşları, 2008).

Benlik saygısı bebeklikten başlayarak temel ihtiyaçların tutarlı ve sürekli bir şekilde sevgi, ilgi ve empatik bir yaklaşımla karşılanması sonucu oluşur. Farklı deneyimler sonucu oluşan benlik saygısı, iç ve dış uyaranların yoğun etkisi altında fiziksel ve ruhsal boyutlarda birçok etkiye sebep olmakla birlikte ve bunların devamında sağlıklı ilişkili davranışlara da yön verebilmektedir. Ayrıca benlik saygısı annenin çalışma durumundan, sosyo-ekonomik düzeyinden, benimsediği çocuk yetiştirme tutumundan, doğum sırası ve kardeş sayısı gibi bir çok değişkenden etkilenmektedir (Öner-Altıok, Ek, Korkulu, 2010).

Benlik saygısı benlik kavramının beğenilip benimsenmesini gösterir. Kişinin kendi kendini değerlendirmesiyle ulaştığı benlik kavramını onaylamasından doğan bir beğeni durumudur. Benlik saygısı kişinin kendini olduğundan aşağıda yada olduğundan üstün görmeden kendinden memnun olma durumudur. Benlik saygısı kişinin ne olduğu ile ne olmak istediği arasındaki farka ait hislerini gösterir. İnsanların kişi olarak değerleri konusunda vardıkları sonuçtur. Kişinin kendi benlik kavramını beğenmesi, onaylaması ve kendinden memnun olmasıdır. Ayrıca benlik saygısı kişinin kendi benliğine karşı takındığı tutuma göre farklılık gösterebilir. Eğer kişi kendi benliğinden memnun ise ve kendini olmak istediği yerde görüyorsa benlik saygısı yüksek olacaktır. Bu durumda kişinin kendine olan inancı tam olacağı gibi kendini olduğu gibi kabul edecektir. Diğer yandan kişi kendi benliğinden memnun değilse ve kendini bu yönde sürekli eleştiriyorsa benlik saygısını düşük olması

beklenir. Fiziksel, sosyal, ailesel, kişisel ve ahlaki özelliklerin de benlik saygısı oluşumunda etkisi olduğu ileri sürülmektedir (Taşgıt,2012).

Rosenberg(1965) benlik saygısını hızlı bedensel değişimler sonucu bedensel özelliklerini kabul etme, yaşlılarıyla olgun ilişkiler kurma, bir mesleğe, evliliğe, aile yaşamına hazırlanma, ben kimim sorusuna cevap bulma gibi gelişim görevleriyle karşı karşıya kalındığı ergenlik döneminde anlam kazanan bir kavram olarak kabul etmektedir. Birey bu dönemde çevresindeki bireylerin kendisi hakkında düşünce, davranış ve tutumlarında oldukça etkilenmektedir. Çevresinde onu mutlu eden yada üzen yaşantılar sonunda kendisine değer verme duygusunu geliştirmektedir. Bu duygunun gelişmesinde sosyal ve çevresel uyarıcıların kişi hakkındaki olumlu değerlendirmelerinin büyük etkisi vardır. Ergen kendi değerini çevresinden edindiği bu izlenimlerle değerlendirmeye başlamaktadır. Ya değerli biri olduğuna yada sevmeye, beğenilmeye değer biri olmadığına ilişkin bir inanç geliştirmektedir. Benlik saygısının sağlıklı gelişimiyle oluşan yüksek benlik saygısına sahip olan birey sosyal ilişkilerinde daha girişimci, daha güvenli, daha atak olmaktadır. Rosenberg'e göre (1965) düşük benlik saygısına sahip olan kişiler, sosyal ilişkilerinde daha fazla sorunlarla karşılaşmaktadır. Sosyal ortamı, ortamdaki kişileri veya söylenenleri kendisine tehdit olarak algılayacaktır. Özellikle olumsuz eleştirilere karşı daha duyarlı olacaklardır. Bu nedenle düşük benlik algısı, eleştirilme korkusu ve sosyal ortamlarda kaygılı olmayı da beraberinde getirir (Eriş,İkiz,2013).

Kişinin benlik saygısı kendi kendine olan konuşmalarından da etkilenir. Diğer canlı türlerinden farklı olarak insanlar kendi varlıkları hakkında farkındalığa sahiptirler ve bunu sorgularlar. Ayrıca yüksek benlik saygısı yaşam kalitesini arttırmakta ve aynı zamanda depresyona karşı da önleyici bir faktördür. Benlik saygısı kişinin kendine saygı duymasının yanı sıra güven duyması, kendini benimseyerek değer vermesidir. Yüksek benlik saygısına sahip olan insanların kendileri ile ilgili beklentileri de yüksektir. Olumlu tutumları ve elde ettikleri başarılı sonuçlardan dolayı kendi görüşlerini kabul ederler. Davranışlarına ve ulaştıkları sonuçlara güvenirlere. Böylece farklı bir görüş karşısında kendilerini rahatlıkla ifade edebilir ve aynı zamanda yeni fikirleri dikkate almaya yönelirler. Yüksek benlik saygısı özgüven, başarılı olma arzusu ve iyimserlik gibi olumlu niteliklerin yanı sıra başkaları tarafından değerli bulunma ihtiyacını da gerektirmektedir (Taşgıt,2012).

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

3.1 EVREN VE ÖRNEKLEM :

Araştırmanın evrenini Mersin il merkezinde yaşayan 0-6 yaş çocuğa sahip anne ve babalar oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini Mersin il merkezinde bulunan anaokulu, kreşler ve gündüz bakım evlerinde 0-6 yaş aralığında çocuğu eğitim alan 111 anne ve baba oluşturmaktadır.

3.2. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI:

Veri toplama araçları Kişisel Bilgi Formu, Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeğidir.

3.2.1.Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği:

Ailelerin çocuk yetiştirme tutumu hakkında bilgi edinmek için Schaefer ve Bell (1958) tarafından geliştirilen, Öner(1978) tarafından Türkçeye uyarlaması yapılmış olan ‘ Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Ölçeği’ [parental attitude research instrument(PARI)] kullanılmıştır (Öner, 1997). Anne ve babaların PARI’ ye verdiği cevaplar beş ayrı boyutta değerlendirilmektedir. Bu boyutlar: Aşırı koruyuculuk boyutu, demokratik tutum boyutu, rolünü reddetme boyutu, eşlerin geçimsizliği boyutu, baskı ve disiplin boyutu şeklinde ele alınmaktadır. PARI’ nın sonucunda ortaya çıkan aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutum ölçeği alt boyutlarının açıklamasıdır.

- 1. Boyut : Aşırı Koruyuculuk Boyutu :** Bu boyutun anne ve babalardaki aşırı kontrol, müdahalecilik, çocuktan aktif, çalışkan, ailesine bağlı olmasını isteme, anne ve babanın son derece fedakar olması ve çocuğunda bunu anlaması gerektiğine inanma gibi özellikleri kapsamaktadır. 16 madde tarafından ölçülen bu boyutun maddeleri şunlardır: 1, 3, 4, 7, 11, 12, 14, 26, 27, 28, 32, 34, 36, 46, 51, 57.
- 2. Boyut : Demokratik Davranma ve Eşitlik Tanıma Boyutu:** Bu boyutta çocuğa eşit haklar tanınır fikirlerini açıkça belirtmesi desteklenir, onunla arkadaşlık etmek ve birçok şeyi paylaşma konuları bu boyutun içerisindedir. 9 madde tarafından ölçülen bu boyutun maddeleri şunlardır: 13, 18, 22, 29, 37, 44, 45, 59.
- 3. Boyut: Ev Kadınlığını Reddetme Boyutu:** kadının kendi annesine, ya da başkalarına bağlılığını desteklemek çocuklarla bir arada uzun süre kalmaktan hoşlanmamak, sinirlilik, yeni doğan bebeğin bakımından ürkemek gibi konuları kapsamaktadır. 13 madde tarafından ölçülen bu boyutun madde numaraları: 6, 9, 16, 17, 21, 23, 31, 38, 41, 42, 49, 52, 55' dir.
- 4. Boyut : Karı-Koca Geçimsizliği Boyutu:** karı koca arasındaki geçimsizliğin çocuk yetiştirmedeki rolü; kocanın düşüncesizliği, anneye yardımcı olmayışı gibi konuları kapsayan boyut 8, 19, 33, 40, 48 ve 54 nolu 6 maddeyi içermektedir.
- 5. Boyut : Baskı ve Disiplin Boyutu:** olumsuz çocuk yetiştirme tutumuna işaret eden, saldırganlığı ve cinsel davranışı bastırma, sıkı disipline inanma, çocuğu zorlama ve anne-babanın mutlak hakimiyetine inanma gibi konuları kapsayan boyut 16 maddeden oluşur. Madde numaraları: 5, 10, 15, 20, 24, 25, 30, 35, 39, 43, 47, 50, 53, 56, 58, 60 tır.

PARI' nın uygulanması ve değerlendirilmesi: PARI (Aile Hayatı Ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği) 3-6 yaş arasındaki çocuklara sahip anne ve babalar tarafından doldurulan anket forumları şu şekilde puanlanmıştır: Hiç uygun bulmuyorum yanıtına 1 puan, biraz uygun buluyorum yanıtına 2 puan, oldukça uygun buluyorum yanıtına 3 puan, çok uygun buluyorum yanıtına ise 4 puan verilmiştir. Ancak, 2. 29 ve 44 üncü maddelere verilen yanıtlar tersine puanlanmıştır. Yani 1 puanlık yanıt 4 puan, 2 puanlık yanıt 3 puan, 3 puanlık yanıt 2 puan, 4 puanlık yanıt 1 puan almıştır. Her boyut için ayrı toplam puan elde edilmiştir. (Kulaksızoğlu, 1985)

3.2.2. PARI' nın (Aile Hayatı Ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği) Geçerliği ve Güvenilirliği:

Ölçeğin Türkçe'ye uyarlanması Le Compte, Le Compte ve Özer (1978), tarafından yapılmıştır. Yapılan güvenilirlik çalışmasında test-tekrar test korelasyon katsayısı 0.58-0.88 arasında bulunmuştur.

Bu çalışmada ölçeğin Cronbach's alfa katsayısı 0.89 olarak bulunmuştur. Alt boyutların Cronbach's alfa katsayıları; aşırı koruyuculuk 0.83, demokratik 0.40, ev kadınlığı rolünü reddetme 0.77, geçimsizlik 0.65, sıkı disiplin 0.77 olarak bulunmuştur.

Le Comple, Le Comple ve Özer (1978) tarafından, ölçeğin aslında bulunan 115 maddeden, geçerlik ve anlaşılabilirliği yüksek 60 madde seçilmiştir. 5 alt boyuttan meydana gelen ölçek oluşturulmuştur. Bu alt boyutlar; aşırı koruyuculuk, demokratik tutum ve eşitlik tanıma, ev kadınlığı rolünü reddetme (EKR), geçimsizlik ve sıkı disiplindir. Küçük'ün çalışmasında PARI'nın 2., 3. ve 4. alt boyutlarının yapı geçerliği desteklenmiştir.

Ölçek boyutlarındaki maddeler karışık olarak verilir. Likert tipi bir ölçektir. Her ifade için "Çok uygun buluyorum" (4), "Oldukça uygun buluyorum" (3), "Biraz uygun buluyorum" (2), "Hiç uygun bulmuyorum" (1) seçeneklerinden biri işaretlenir. Her madde için işaretlenen seçenek numarası, madde puanı olarak değerlendirilir. 2., 29. ve 44. maddelere verilen yanıtlar tersine puanlanır. Her alt boyut için ayrı puan elde edilir. Toplam puan yoktur. Alt boyuttan alınan puanın yüksek olması o boyutun yansıttığı tutumun onaylandığını gösterir (Le Compte ve ark., 1978; Öner, 1997).

3.2.3. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği:

Bu ölçek, Rosenberg'in benlik saygısını kendine güven ve kendine değer verme duyguları olarak tanımlamasının üzerine kurulan, bilişsel ve duygusal yapısıyla benlik saygısını ölçmek amacıyla geliştirilmiş ilk ölçektir. RBSÖ, 63 maddeden ve 12 alt ölçekten (benlik saygısı, kendilik kavramının sürekliliği, insanlara güvenme, eleştiriye duyarlılık, depresif duygulanım, hayalperestlik, psikosomatik belirtiler, kişilerarası iliş-kilerde tehdit hissetme, tartışmalara katılabilme derecesi, ana-baba ilgisi, babayla ilişki, psişik izolasyon) oluşur. Ölçek genel olarak karışık

derecelemeli likert tipi bir kendini değerlendirme ölçeğidir (Keith ve Bracken, 1996). RBSÖ alt ölçeklerini birbirlerinden bağımsız kullanmak olanaklıdır. Özellikle 10 maddelik benlik saygısı ölçeği araştırmalarda sıklıkla tek başına kullanılmakta ve ölçeğin bütününün geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarında, en fazla bu alt ölçek sınanmaktadır (Çuhadaroğlu, 1986). Ölçeğin her bir alt ölçeğinin ayrı bir yanıt anahtarı olup, değerlendirme doğru sayısına ve puanların azlığı ya da çokluğuna göre ikili, üçlü ya da dörtlü nitelendirmelerle yapılmaktadır. Ölçeğin ülkemizdeki geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları Çuhadaroğlu (1986) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin güvenilirliği için test-tekrar test yapılmış ve alt ölçekler için elde edilen güvenilirlik katsayılarının .46 ile .89 arasında değiştiği görülmüştür. Ölçeğin geçerlik çalışması için yapılan benzer ölçekler geçerliğinde Belirti Tarama Listesi (SCL-90-R) kullanılmış ve alt ölçekler için korelasyon değerleri olarak .45 ile .70 arasında değişen değerlere ulaşılmıştır.

Bu ölçek değerlendirilirken Çok doğru (4), doğru (3), Yanlış(2) Çok yanlış(1) puanlanmıştır.

IV.BÖLÜM

4. BULGULAR

Tablo 1 Yaş Dağılımı Tablosu

	n	%
20-24	3	2,7
25-29	24	21,6
30-34	39	35,1
35-39	26	23,4
40 ve üzeri	19	17,1
Toplam	111	100

Tablo 2 Cinsiyet Dağılımı Tablosu

Katılımcılar	n	%
Erkek	32	28,8
Kadın	79	71,2
Toplam	111	100

Tablo 3 Eğitim Durumu Dağılımı Tablosu

Eğitim Seviyesi	n	%
İlkokul	15	13,5
Ortaokul	17	15,3
Lise	27	24,3
Üniversite	38	34,2
Üniversite Üstü	14	12,6
Toplam	111	100

Tablo 4 Gelir Durumu Dağılım Tablosu

Gelir Seviyesi	n	%
0-1000	45	40,5
1001-2000	38	34,2
2001-3000	8	7,2
3001-5000	8	7,2
5000 ve üzeri	12	10,8
Toplam	111	1000

Tablo 5 Medeni Hal Dağılım Tablosu

Medeni Durum	n	%
Evli	109	98,2
Boşanmış	2	1,8
Toplam	111	100

Tablo 6. Aşırı Koruyuculuk Alt Boyutu Ortalama Puanlarının Yaş Grupları Değerlerine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi

		Karelerin Toplamı	SD	Karelerin Ortalaması	F	p
Aşırı Koruyuculuk	Gruplar Arası	1,392	4	0,348 0,282	1,233	0,301
	Gruplar İçi	29,916	106			
	Toplam	31,308	110			

Tablo 6' da varyans analizi sonuçlarına göre yaş grupları değerleriyle aşırı koruyuculuk alt boyutu puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmemektedir [$F(4,106) = 1,233; p > 0,05$].

Tablo 7. Aşırı Koruyuculuk Alt Boyutu Ortalama Puanlarının Medeni Hal Grupları Değerlerine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi.

		Karelerin Toplamı	SD	Karelerin Ortalaması	F	p
Aşırı Koruyuculuk	Gruplar Arası	0,437	1	0,437 0,283	1,544	0,217
	Gruplar İçi	30,871	109			
	Toplam	31,378	110			

Tablo 7’de varyans analizi sonuçlarına göre medeni hal grupları değerleriyle aşırı koruyuculuk alt boyutu puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmemektedir [$F(1,109) = 1,544; p > 0,05$].

Tablo 8 Aşırı koruyuculuk Alt Boyutu Ortalama Puanlarının Eğitim Durumu Grupları Değerlerine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi.

		Karelerin Toplamı	SD	Karelerin Ortalaması	F	p
Aşırı koruyuculuk	Gruplar Arası	4,984	4	1,246 0,248	5,018	0,001
	Gruplar İçi	26,324	106			
	Toplam	31,308	110			

Tablo 8’ de varyans analizi sonuçlarına göre eğitim durumu grupları değerleriyle aşırı koruyuculuk alt puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmektedir [F(4,106) = 5,018: p< 0,05].

Tablo 9. Aşırı Koruyuculuk Alt Boyutu Ortalama Puanlarının Gelir Durumu grupları Değerlerine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi.

		Karelerin Toplamı	SD	Karelerin Ortalaması	F	p
Aşırı Koruyuculuk	Gruplar Arası	6,018	4	1,504 0,239	6,305	0,000
	Gruplar İçi	25,291	106			
	Toplam	31,308	110			

Tablo 9’da varyans analizi sonuçlarına göre gelir durumu düzeyi değerleriyle aşırı koruyuculuk alt boyutu puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmektedir [$F(4,106) = 6,305 : p < 0,05$].

Tablo 10. Demokratik ve Eşitlik Alt Boyutu Ortalama Puanlarının Yaş grupları Değerlerine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi

		Karelerin Toplamı	SD	Karelerin Ortalaması	F	p
Demokratik ve Eşitlik	Gruplar Arası	0,657	4	0,164 0,136	1,212	0,310
	Gruplar İçi	14,370	106			
	Toplam	15,027	110			

Tablo 10 'da varyans analizi sonuçlarına göre yaş grupları değerleriyle demokratik ve eşitlik alt boyutu puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmemektedir [F(4,106) = 1,212: p > 0,05].

Tablo 11. Demokratik ve Eşitlik Alt Boyutu Ortalama Puanlarının Medeni Hal grupları Değerlerine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi

		Karelerin Toplamı	SD	Karelerin Ortalaması	F	p
Demokratik ve Eşitlik	Gruplar	0,444	4	0,44	3,320	0,071
	Arası			0,134		
	Gruplar İçi	14,583	109			
	Toplam	15,027	110			

Tablo 11' de varyans analizi sonuçlarına göre medeni hal grupları değerleriyle demokratik ve eşitlik alt boyutu puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmemektedir [$F(4,109) = 3,320 : p > 0,05$].

Tablo 12. Demokratik ve Eşitlik Alt Boyutu Ortalama Puanlarının Eğitim Durumu grupları Değerlerine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi

		Karelerin Toplamı	SD	Karelerin Ortalaması	F	p
Demokratik ve Eşitlik	Gruplar Arası	2,185	4	0,546 0,121	4,508	0,002
	Gruplar İçi	12,842	106			
	Toplam	15,027	110			

Tablo 12' de varyans analizi sonuçlarına göre eğitim durumu grupları değerleriyle demokratik ve eşitlik alt boyutu puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmektedir [$F(4,106)= 4,508 :p<0,05$].

Tablo 13 Demokratik ve Eşitlik Alt Boyutu Ortalama Puanlarının Gelir Durumu Grupları Değerlerine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi.

		Karelerin Toplamı	SD	Karelerin Ortalaması	F	p
Demokratik ve Eşitlik	Gruplar	3,897	4	0,974	9,279	0,000
	Arası			0,105		
	Gruplar İçi	11,130	106			
	Toplam	15,027	110			

Tablo 13’de varyans analizi sonuçlarına göre gelir düzeyi değerleriyle demokratik ve eşitlik alt boyutu puanları açısından anlamlı bir fark görülmektedir [$F(4,106) = 9,279$; $p < 0,05$].

Tablo 14. Ev Kadınlığını Reddetme Alt Boyutu Ortalama Puanlarının Yaş Grupları Değerlerine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi.

		Karelerin Toplamı	SD	Karelerin Ortalaması	F	p
Ev Kadınlığını Reddetme	Gruplar Arası	0,794	4	0,199 0,272	0,731	0,573
	Gruplar İçi	28,800	106			
	Toplam	29,594	110			

Tablo 14 'de varyans analizi sonuçlarına göre yaş grupları değerleriyle ev kadınlığını reddetme alt boyutu puanları açısından anlamlı bir fark görülmemektedir [F(4,106) = 0,731 : p > 0,05].

Tablo 15. Ev Kadınlığını Reddetme Alt Boyutu Ortalama Puanlarının Medeni Hal Grupları Değerlerine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi

		Karelerin Toplamı	SD	Karelerin Ortalaması	F	p
Ev Kadınlığını Reddetme	Gruplar	0,578	1	0,578 0,266	2,173	0,143
	Arası					
	Gruplar İçi	29,016	109			
	Toplam	29,594	110			

Tablo 15’ de varyans analizi sonuçlarına göre medeni hal grupları değerleriyle ev kadınlığını reddetme alt boyutu puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmemektedir[F(1,109) = 2,173 :p >0,05].

Tablo 16. Ev Kadınlığını Reddetme Alt Boyutu Ortalama Puanlarının Eğitim Durumu grupları Değerlerine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi

		Karelerin Toplamı	SD	Karelerin Ortalaması	F	p
Ev Kadınlığını Reddetme	Gruplar	2,920	4	0,730	2,901	0,025
	Arası			0,252		
	Gruplar İçi	26,674	106			
	Toplam	29,594	110			

Tablo 16’da varyans analizi sonuçlarına göre eğitim durumu grupları değerleriyle ev kadınlığını reddetme alt boyutu puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmektedir [F(4,106 = 2,901 : p> 0,05].

Tablo 17. Ev Kadınlığını Reddetme Alt Boyutu Ortalama Puanlarının Gelir Durumu Grupları Değerlerine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi

		Karelerin Toplamı	SD	Karelerin Ortalaması	F	p
Ev Kadınlığını Reddetme	Gruplar Arası	5,607	4	1,402	6,195	0,000
	Gruplar İçi	23,987	106	0,226		
	Toplam	29,584	110			

Tablo 17’de varyans analizi sonuçlarına göre gelir durumu düzeyi değerleriyle ev kadınlığını reddetme alt boyutu puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmektedir [F(4,106) = 6,195: p < 0,05].

Tablo 18. Karı Koca Geçimsizliği Alt Boyutu Ortalama Puanlarının Yaş Grupları Değerlerine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi

		Karelerin Toplamı	SD	Karelerin Ortalaması	F	p
Karı Koca Geçimsizliği	Gruplar Arası	5,572	4	1,393 0,448	3,109	0,018
	Gruplar İçi	47,490	106			
	Toplam	53,062	110			

Tablo 18’de varyans analizi sonuçlarına göre yaş grupları değerleriyle karı koca geçimsizliği alt boyutu puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmektedir [$F(4,106 = 3,109 : p > 0,05)$].

Tablo 19. Karı Koca Geçimsizliği Alt Boyutu Ortalama Puanlarının Medeni Hal Grupları Değerlerine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi

		Karelerin Toplamı	SD	Karelerin Ortalaması	F	p
Karı Kocaca Geçimsizliği	Gruplar Arası	0,001	1	0,001 0,487	0,002	0,966
	Gruplar İçi	53,061	109			
	Toplam	53,062	110			

Tablo 19 ‘da varyans analizi sonuçlarına göre medeni hal grupları değerleriyle karı koca geçimsizliği alt boyutu puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmemektedir [F(1,109) =0,02 : p>0,05].

Tablo 20. Karı-Koca Geçimsizliği Alt Boyutu Ortalama Puanları Eğitim Durumuna Göre Tek Yönlü Varyans Analizi.

		Karelerin Toplamı	SD	Karelerin Ortalaması	F	p
Karı-Koca Geçimsizliği	Gruplar Arası	12,057	4	3,014 0,387	7,792	0,00
	Gruplar İçi	41,005	106			
	Toplam	53,062	110			

Tablo 20’de varyans analizi sonuçlarına göre eğitim durumu düzeyi değerleriyle karı-koca geçimsizliği alt boyutu puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmektedir [$F(4,106)=5,753;p<0,05$].

Tablo 21. Karı-Koca Geçimsizliği Alt Boyutu Ortalama Puanlarının Gelir Düzeyi Değerlerine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi.

		Karelerin Toplamı	SD	Karelerin Ortalaması	F	p
Karı-Koca Geçimsizliği	Gruplar Arası	9,465	4	2,366 0,411	5,753	0,000
	Gruplar İçi	43,598	106			
	Toplam	53,062	110			

Tablo 21’de varyans analizi sonuçlarına göre gelir durumu düzeyi değerleriyle karı-koca geçimsizliği alt boyutu puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmektedir [F (4,106)=5,753;p<0,05].

Tablo 22. Baskı ve disiplin Alt Boyutu Ortalama Puanları Yaş Gruplarına Göre Tek Yönlü Varyans Analizi.

		Karelerin Toplamı	SD	Karelerin Ortalaması	F	p
Baskı ve Disiplin	Gruplar Arası	2,020	4	0,505 0,274	1,846	0,125
	Gruplar İçi	28,998	106			
	Toplam	31,019	110			

Tablo 22’de varyans analizi sonuçlarına göre yaş grupları değerleriyle baskı ve disiplin alt boyutu puanları açısından anlamlı bir fark görülmemektedir [F(4,106)=1,846 :p> 0,05].

Tablo 23. Baskı ve disiplin Alt Boyutu Ortalama Puanları Medeni Hal Gruplarına Göre Tek Yönlü Varyans Analizi.

		Karelerin Toplamı	SD	Karelerin Ortalaması	F	p
Baskı ve Disiplin	Gruplar Arası	0,010	1	0,010 0,284	0,34	0,855
	Gruplar İçi	31,009	109			
	Toplam	31,019	110			

Tablo 23' de varyans analizi sonuçlarına göre medeni hal grupları değerleriyle baskı ve disiplin alt boyutu puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmemektedir[F(1,109) = 0,34 :p >0,05].

Tablo 24. Baskı ve disiplin Alt Boyutu Ortalama Puanları Eğitim Durumu Gruplarına Göre Tek Yönlü Varyans Analizi.

		Karelerin Toplamı	SD	Karelerin Ortalaması	F	p
Baskı ve Disiplin	Gruplar		4	2,445	12,203	0,000
	Arası	9,780		0,200		
	Gruplar İçi	21,239	106			
	Toplam	31,019	110			

Tablo 24’ de varyans analizi sonuçlarına göre eğitim durumu düzeyi değerleriyle baskı ve disiplin alt boyutu puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmektedir [F(4,106) = 12,203 : p< 0,05].

Tablo 25. Baskı ve disiplin Alt Boyutu Ortalama Puanları Gelir Durumu Gruplarına Göre Tek Yönlü Varyans Analizi.

		Karelerin Toplamı	SD	Karelerin Ortalaması	F	p
Baskı ve Disiplin	Gruplar Arası	4,767	4	1,192 0,248	4,812	0,001
	Gruplar İçi	26,251	106			
	Toplam	31,019	110			

Tablo 25' de varyans analizi sonuçlarına göre gelir durumu düzeyi değerleriyle baskı ve disiplin alt boyutu puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmektedir [F(4,106) = 4,812 :p< 0,05].

Tablo 26. Benlik Saygısı Ortalama Puanları Yaş Gruplarına Göre Tek Yönlü Varyans Analizi

		Karelerin Toplamı	SD	Karelerin Ortalaması	F	p
Benlik Saygısı	Gruplar Arası	0,771	4	0,193 0,075	2,574	0,042
	Gruplar İçi	7,935	106			
	Toplam	8,706	110			

Tablo 26' da varyans analizi sonuçlarına göre yaş grupları değerleriyle benlik saygısı puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmektedir [$F(4,106) = 2,574 : p > 0,05$].

Tablo 27. Benlik Saygısı Ortalama Puanları Medeni hal Gruplarına Göre Tek Yönlü Varyans Analizi.

		Karelerin Toplamı	SD	Karelerin Ortalaması	F	p
Benlik Saygısı	Gruplar Arası	0,16	1	0,016 0,080	0,205	0,651
	Gruplar İçi	8,689	109			
	Toplam	8,706	110			

Tablo 27’de varyans analizi sonuçlarına göre medeni hal grupları değerleriyle benlik saygısı puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmemektedir [$F(1,109) = 0,205$: $p > 0,05$].

Tablo 28. Benlik Saygısı Ortalama Puanları Eğitim Durumu Gruplarına Göre Tek Yönlü Varyans Analizi.

		Karelerin Toplamı	SD	Karelerin Ortalaması	F	p
Benlik Saygısı	Gruplar Arası	0,513	4	0,128 0,077	1,660	0,165
	Gruplar İçi	8,192	106			
	Toplam	8,706	110			

Tablo 28’ de varyans analizi sonuçlarına göre eğitim durumu düzeyi değerleriyle benlik saygısı puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmemektedir [$F(4,106) = 1,660 : p > 0,05$].

Tablo 29. Benlik Saygısı Ortalama Puanları Gelir Durumu Gruplarına Göre Tek Yönlü Varyans Analizi.

		Karelerin Toplamı	SD	Karelerin Ortalaması	F	p
Benlik Saygısı	Gruplar Arası	0,491	4	0,123 0,078	1,582	0,184
	Gruplar İçi	8,215	106			
	Toplam	8,706	110			

Tablo 29’ da varyans analizi sonuçlarına göre gelir durumu düzeyi değerleriyle benlik saygısı puanları açısından anlamlı bir fark görülmemektedir [$F(4,106) = 1,582 : p > 0,05$].

Tablo 30. Aşırı Koruyuculuk Alt Boyutu Ortalama Puanlarının Cinsiyet Durumuna Göre t Test Analizi

	Cinsiyet	n	$\bar{X}$	s.s.	t	p
Aşırı Koruyuculuk	kadın	79	2,8008	0,48450	0,311	0,756
	erkek	32	2,7658	055474		

Tablo 30’da t testi analizi sonuçlarına göre cinsiyet ile aşırı koruyuculuk alt boyutu puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmemektedir ($t= 0,311$, $p> 0,05$).

Tablo 31. Demokratik ve Eşitlik Ortalama Puanlarının Cinsiyet Durumuna Göre t Test Analizi

	Cinsiyet	n	$\bar{X}$	s.s.	t	p
Demokratik ve Eşitlik	kadın	79	2,9132	0,41835	-0,158	0,875
	erkek	32	2,9255	0,35079		

Tablo 31’ de t testi analizi sonuçlarına göre cinsiyet ile demokratik ve eşitlik alt boyutu ortalama puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmemektedir ($t = -0,158, p > 0,05$).

Tablo 32. Ev Kadınlığını Reddetme Alt Boyutu Ortalama Puanlarının Cinsiyet Durumuna Göre t Testi Analizi

	Cinsiyet	n	$\bar{X}$	s.s.	t	p
Ev Kadınlığını Reddetme	kadın	79	2,6370	0,43830	1,351	0,180
	erkek	32	2,4907	0,54481		

Tablo 32’de t testi analizi sonuçlarına göre cinsiyet ile ev kadınlığını reddetme alt boyutu ortalama puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmemektedir ($t = 1,351, p > 0,05$).

Tablo 33. Karı Koca Geçimsizliği Alt Boyutu Ortalama Puanlarının Cinsiyet Durumuna Göre t Test Analizi

	Cinsiyet	n	$\bar{X}$	s.s.	t	p
Karı Koca geçimsizliği	kadın	79	2,5052	0,71528	-0,152	0,879
	erkek	32	2,5274	0,69051		

Tablo 33 'te t testi analizi sonuçlarına göre cinsiyet ile karı koca geçimsizliği alt boyutu ortalama puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmemektedir (t= -0,152, p> 0,05).

Tablo 34. Baskı ve Disiplin Alt Boyutu Ortalama Puanlarının Cinsiyet Durumuna Göre t Test Analizi

	Cinsiyet	n	$\bar{X}$	s.s.	t	p
Baskı ve Disiplin	kadın	79	2,4434	0,50034	0,541	0,589
	erkek	32	2,3829	0,54508		

Tablo 34’de t testi analizi sonuçlarına göre cinsiyet ile baskı ve disiplin alt boyutu ortalama puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmemektedir ($t = 0,541$, $p > 0,05$).

Tablo 35. Benlik Saygısı Ortalama Puanlarının Cinsiyet Durumuna Göre t Test Analizi

	Cinsiyet	n	$\bar{X}$	s.s.	t	p
Benlik Saygısı	Kadın	79	25,5125	0,30134	-1,142	0,256
	Erkek	32	2,5797	0,27240		

Tablo 35’te t test analizi sonuçlarına göre cinsiyet ile Benlik Saygısı ortalama puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmemektedir ($t=1,142$, $p > 0,05$).

Tablo 36. Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği Alt Boyutları İle Benlik Saygısı Arasındaki Korelasyon.

	Aşırı Koruyuculuk Boyutu	Demokratik ve Eşitlik Boyut	Ev Kadınlığını Reddetme Boyutu	Karı-Koca Geçimsizliği Boyutu	Baskı ve Disiplin Boyutu	Benlik Saygısı
Aşırı Koruyuculuk	1	0,082	0,363 **	0,314 **	0,550 **	0,025
Demokratik ve Eşitlik	0,082	1	0,061	-0,217*	-0,163	-0,067
Ev Kadınlığını Reddetme Boyutu	0,363 **	0,061	1	0,600 **	0,540 **	0,259 **
Karı-Koca Geçimsizliği	0,314 **	-0,217*	0,600 **	1	0,572 **	0,443 **
Baskı ve Disiplin Boyutu	0,550	-0,163	0,540 **	0,572 **	1	0,180
Benlik Saygısı	0,025	-0,067	0,259 **	0,443 **	0,180	1

Tablo 36’da görüldüğü gibi değişkenler arası ilişkiler pearson katsayıları olarak sunulmuştur. Burada çift uçlu değerlendirme bakımından anlamlılık taşıyan ilişkiler incelendiğinde aşırı koruyuculuk alt boyutu ile demokratik ve eşitlik alt boyutu (0,82 ; $p>0,01$) arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Ev kadınlığını reddetme boyutuyla aşırı koruyuculuk boyutu arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur (0,363; $p<0,01$). Aşırı koruyuculuk alt boyutu ile karı-koca geçimsizliği alt boyutu

arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur (0,314; $p<0,01$). Aşırı koruyuculuk boyutu ile baskı ve disiplin boyutu arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur (0, 550; $p<0,01$). Aşırı koruyuculuk alt boyutu ile benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (0,025; $p> 0,01$). Demokratik ve eşitlik alt boyutu ile ev kadınlığını reddetme boyutu arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (0,061; $p<0,01$). Demokratik ve eşitlik alt boyutu ile karı- koca geçimsizliği arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur (-0,217; $p> 0,05$). Demokratik ve eşitlik alt boyutu ile baskı ve disiplin boyutu arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (-0,163; $p< 0,01$). Demokratik ve eşitlik alt boyutu ile benlik saygısı arasında bir ilişki bulunamamıştır (-0,067; $p < 0, 01$). Ev kadınlığını reddetme alt boyutu ile karı – koca geçimsizliği arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur (0,600; $p > 0,01$). Ev kadınlığını reddetme boyutu ile baskı ve disiplin boyutu arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur (0,572; $p< 0,01$). Ev kadınlığını reddetme boyutu ile benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur (0,259; $p< 0,01$). Karı- koca geçimsizliği ile baskı ve disiplin boyutu arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur (0,572; $p<0,01$). Karı-koca geçimsizliği alt boyutu ile benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur (0,443; $p<0,01$).

BÖLÜM V

5. TARTIŞMA VE YORUM

Farklı sosyo-ekonomik düzeydeki ve farklı benlik saygısına sahip 0-6 yaş aralığında çocuğa sahip anne ve babaların çocuk yetiştirme tutumlarının incelenmesi amacıyla yapılan bu çalışmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Varyans analizi sonuçlarına göre, katılımcıların yaşları ve aşırı koruyuculuk boyutu arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Katılımcı anne ve babaların yaşlarının aşırı koruyuculuk alt boyutunu etkilemediği düşünülmektedir. Özyürek ve Tezel Şahin tarafından 2005 yılında 5-6 Yaş Grubunda Çocuğu Olan ‘‘Ebeveynlerin Tutumlarının İncelenmesi’’ adlı yapılan, araştırmada, anne ve baba tutumlarının, ebeveynlerin yaşlarından etkilenmediği bulunmuştur ($P>0,05$). Bu durumun örnekleme alınan anne ve babaların orta yaş grubunda olmalarından kaynaklandığı düşünülebileceği savunulmuştur (Tezel Şahin, 2005). Tatlı ve arkadaşlarının 2012 yılında yapmış oldukları ‘‘ Çocukları Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Annelerin Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumlarının İncelenmesi’’ adlı çalışmada da benzer sonuçlar bulunmuştur(Tatlı, Selimoğlu, Bademci, 2012). Şanlı ve Öztürk tarafından 2012 yılında yapılan ‘‘annelerin çocuk yetiştirme tutumlarını etkileyen etmenlerin incelenmesi ‘‘ adlı araştırmada ise küçük yaşta anne olanların aşırı koruyucu olduklarını göstermektedir. Bu durum ise annenin küçük yaşta olmasının annenin küçük yaşta olmasının çocuğundan aşırı beklentide bulunması olduğunu savunmaktadır (Şanlı ve Öztürk, 2012). Eroğlu ve arkadaşları(2013)’nın yılında yapmış olduğu araştırmada ise, katılımcıların yaşları ve aşırı koruyuculuk boyutu arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Geç yaşlarda sahip olunan çocuklara karşı anne babalar daha fazla koruyucu olabilecekleri düşünülmektedir Zuckerman’ın 222 anne ile yaptığı çalışmada, annelerin çocuk yetiştirme tutumları ile yaşları arasındaki ilişkiyi sorgulamıştır. Yas ortalamasının 37.94 olduğu örnekleme, yetiştirme tutumları ile annenin yaşı arasında bir ilişki olduğu saptanmıştır. İlişkinin yönü, yaşça büyük annelerin katı tutum içinde olduklarını göstermektedir.

Varyans analizi sonuçlarına göre medeni hal grupları değerleriyle aşırı koruyuculuk alt boyutu puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmemektedir. literatürde medeni hal ile aşırı koruyuculuk alt boyutu ilgili bir çalışmaya rastlanamamıştır.

Varyans analizi sonuçlarına göre eğitim durumu grupları değerleriyle aşırı koruyuculuk alt puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmektedir. Analiz sonuçlarına göre orta okul mezunu anne babalar ve üniversite mezunu anne babaların aşırı koruyuculuk düzeylerinin fazla olduğu görülmektedir. Demiriz ve Öğretir Tarafından 2007 yılında yapılan ‘‘ Alt ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki 10 yaş çocuklarının anne tutumlarının incelenmesi’’ adlı araştırmada da benzer sonuçlar bulunmuştur(Demiriz, ve Öğretir, 2007). Eroğlu ve arkadaşlarının 2013 yılında yapmış olduğu araştırmada da benzer sonuçlar bulunmuştur (Eroğlu ve arkadaşları,2013). Ucur tarafından 2005 yılında yapılan araştırmada ise lise ve altı eğitim düzeyindeki ebeveynlerin üniversite ve üstü eğitim düzeyine sahip olanlara oranla daha kontrollü, müdahaleci ve koruyucu tutumlar sergileyebildikleri, sıkı disipline daha fazla yer verdikleri ve anne-babanın mutlak hakimiyetinin ön planda olduğu tutumlara sahip oldukları görülmüştür. Ayrıca, annenin eğitim düzeyinin düşük olması, annelerin çocuklarla bir arada kalmaktan hoşlanmama tutumlarını daha yüksek oranda sergileyebildiğini göstermektedir (Ucur, 2005).

Varyans analizi sonuçlarına göre gelir durumu düzeyi değerleriyle aşırı koruyuculuk alt boyutu puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmektedir. Düşük gelire sahip anne babaların aşırı koruyuculuk tutumlarının fazla olduğu, gelir seviyesi arttıkça da koruyuculuğun azaldığı görülmektedir. Pekşen ve Akça tarafından 2012 yılında yapılan araştırmada da benzer sonuçlar bulunmuştur (Pekşen Akça,2012). Gey ve Gey tarafından 2012 yılında yapılan ‘‘Kars İl Merkezinde Sosyo- Ekonomik Düzeye Göre Çocuk Yetiştirme’’ adlı çalışmada da benzer sonuçlar bulunmuştur (Gey ve Gey. 2012). Tortumluoğlu (1999), aylık geliri yüksek, Ömeroğlu (1996) ise, aylık geliri düşük olan annelerin aşırı koruyuculuk alt boyut puan ortalamalarının yüksek olduğunu bulmuştur.

Varyans analizi sonuçlarına göre yaş grupları değerleriyle demokratik ve eşitlik alt boyutu puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Eğitim seviyesi arttıkça demokratiklik ve eşitlik tutumunda da artış olduğu görülmektedir. Tatlı, Selimoğlu ve Bademci tarafından 2012 yılında araştırmada da benzer sonuçlara rastlanmıştır (Tatlı, Selimoğlu ve Bademci,2012). Yapılan araştırmalarda da annelerin yaşlarına göre demokratik alt boyut puan ortalamalarında anlamlı fark olmadığı belirlenmiştir. Yapılan diğer araştırmalarda da aynı sonuca varılmıştır (Ayyıldız, 2005; Dekovic & Gerris, 1992; Mızrakçı, 1994; Ömeroğlu, 1996; Şahin ve Özyürek, 2008; Tortumluoğlu, 1999; Marshall E., Alexander J., Cull., Buckner E., Jackson K., Powell K.1994).

Varyans analizi sonuçlarına göre medeni hal grupları değerleriyle demokratik ve eşitlik alt boyutu puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Literatür medeni hal ile demokratiklik ve eşitlik boyutu ile ilgili bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Varyans analizi sonuçlarına göre eğitim durumu grupları değerleriyle demokratik ve eşitlik alt boyutu puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmektedir. Eğitim seviyesi arttıkça anne babaların çocuklarına daha demokratik bir tutum sergiledikleri düşünülmektedir. Tatlı, Selimoğlu ve Bademci tarafından 2012 yılında araştırmada anne eğitim düzeyine göre demokratik-eşitlik boyutu puan ortalamaları incelendiğinde, eğitim seviyesi yükseldikçe demokratik tutumun arttığı görülmektedir. Yapılan araştırmalarda annelerin eğitim düzeyi yükseldikçe demokratik tutumunun arttığı belirlenmiştir (Ayyıldız, 2005; Dekovic & Gerris, 1992; Mızrakçı 1994; Ömeroğlu, 1996; Özyürek ve Şahin, 2005; Şahin ve Özyürek, 2008; Von Der Lippe, 1999 Cousins-Power v.d., 1993; Fox-Platz v.d., 1995; Seven, 2007). Tudge ve arkadaşları (2000) nın çalışmasında, eğitim seviyesi yüksek olan annelerin düşük olanlara göre çocukların gelişiminde onlara özgürlük vermeye daha fazla inandıkları ve çocukların kendilerini yönetmelerine özen gösterdikleri belirlenmiştir.

Varyans analizi sonuçlarına göre gelir düzeyi değerleriyle demokratik ve eşitlik alt boyutu puanları açısından anlamlı bir fark görülmektedir. Gelir seviyesi arttıkça anne babaların çocuklarına karşı daha demokratik bir tutum sergilediği

düşünülmektedir. Raffertya ve Griffin (2010)'in çalışmasında da düşük eğitim seviyesinde olan annelerin daha az pozitif ebeveynlik davranışları gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Eğitim düzeyi yüksek olan anneler kendilerini otorite olarak görmemekte, çocuk yetiştirmede kendi kurallarını uygulamamaktadır. Yapılan diğer araştırmalarda annelerin eğitim düzeyi yükseldikçe sıkı disiplin alt boyut puan ortalamalarının azaldığı belirlenmiştir (Ayyıldız, 2005; Mızrakçı, 1994; Ömeroğlu, 1996; Özyürek ve Şahin, 2005).

Varyans analizi sonuçlarına göre yaş grupları değerleriyle ev kadınlığını reddetme alt boyutu puanları açısından anlamlı bir fark görülmektedir. Katılımcıların yaşları ile ev kadınlığını reddetme boyutu arasında bir ilgi olmadığı düşünülmektedir. Ayyıldız (2005), anne yaşı küçüldükçe EKR alt boyut puan ortalamalarının arttığını saptamıştır. Yaşı küçük olan anne çocuğunu kabul etmekte güçlük yaşayabilir ve çocuğuna karşı ilgisiz davranabilir. Yapılan diğer araştırmalarda ise annelerin yaşlarına göre EKR alt boyut puan ortalamalarında anlamlı fark olmadığı belirlenmiştir (Mızrakçı, 1994; Ömeroğlu, 1996). Eroğlu ve arkadaşlarının 2013 yılında yapmış oldukları araştırmada da benzer sonuçlar elde edilmiştir (Eroğlu ve Arkadaşlar, 2013).

Varyans analizi sonuçlarına göre medeni hal grupları değerleriyle ev kadınlığını reddetme alt boyutu puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Katılımcıların yaşları ile ev kadınlığını reddetme boyutu arasında bir ilişki olmadığı düşünülmektedir.

Varyans analizi sonuçlarına göre, eğitim durumu grupları değerleriyle ev kadınlığını reddetme alt boyutu puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmektedir. Eğitim düzeyi yüksek olan annelerin EKR alt boyut puan ortalamalarının anlamlı derecede düşük olduğu bulunmuştur. Von Der Lippe, (1999) yaptığı araştırmada, eğitim düzeyi düşük olan annelerin çocuğun fiziksel bakımı konusunda daha fazla endişe duydukları sonucuna ulaşmıştır. Bu alt boyutun çocukla uzun süre bir arada kalmaktan hoşlanmama tutumunu yansıttığı düşünülürse, araştırmanın anaokuluna giden çocuk annelerinde yapılmış olmasının, araştırmada fark bulunmamasının nedeni olduğu sonucuna varılabilir. Ayyıldız(2005) tarafından yapılan çalışmada, annelerin ortalama ev kadınlığını reddedici tutum puanlarının,

anneninin yaşı, eğitimi, çalışma durumu, babanın eğitimi, çocuk sayısı, annelerin yetiştikleri anne tutumu, annelerin daha önce çocuk yetiştirme ile ilgili bilgi alma ve annelerin kendilerini çocuk yetiştirme konusunda yeterli bulma durumlarıyla anlamlı fark gösterdiği belirlenmiştir (Ayyıldız,2005). Demiriz ve Öğretir tarafından 2007 yılında yapılan araştırmada daalt sosyo-ekonomik düzeydeki annelerin daha koruyucu, annelik rolünü daha fazla reddeden, aile içinde daha geçimsiz ve daha sıkı disiplin uyguladıkları görülmektedir (Demiriz ve Öğretir. 2007).

Varyans analizi sonuçlarına göre yaş grupları değerleriyle karı koca geçimsizliği alt boyutu puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmektedir. Katılımcıların yaşlarıyla karı koca geçimsizliği arasında bir bağıntı olduğu düşünülmektedir. Diğer araştırma bulguları ise katılımcıların yaşları ile karı koca geçimsizliği arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır (Şanlı,2012; Ayyıldız, 2005; Mızrakçı, 1994; Ömeroğlu, 1996). Bu farklılığın sebebi araştırma yapılan şehirlerin farklı olması olarak düşünülebilir.

Varyans analizi sonuçlarına göre medeni hal grupları değerleriyle karı koca geçimsizliği alt boyutu puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Medeni hal ve karı koca geçimsizliği ile ilgili bir çalışmaya rastlanılmamıştır.

Varyans analizi sonuçlarına göre eğitim durumu düzeyi değerleriyle karı-koca geçimsizliği alt boyutu puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmektedir. Eğitim seviyesi arttıkça geçimsiz boyutunda da artış olduğu görülmüştür. Eroğlu ve arkadaşlarının 2013 yılında yapmış oldukları araştırmada da benzer sonuçlar elde edilmiştir (Eroğlu ve arkadaşlar, 2013). Ayyıldız ‘ ın 2005 yılında yapmış olduğu çalışmada da annelerin ortalama eşle çatışma boyut puanlarının, anneninin eğitimi, çalışma durumu, babanın eğitimi, çocuğunu isteyerek dünyaya getirme ve esinden yardım alma durumlarına göre anlamlı fark gösterdiği tespit edilmiştir (Ayyıldız, 2005).

Varyans analizi sonuçlarına göre gelir durumu düzeyi değerleriyle karı-koca geçimsizliği alt boyutu puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmektedir. Gelir seviyesi arttıkça karı koca geçimsizliğinin de azaldığı düşünülmektedir. Şanlı ve Öztürk'ün 2012 yılında yapmış olduğu araştırmada geliri giderden az olan annelerin geçimsizlik alt boyut puan ortalamaları geliri gidere eşit ve geliri giderden fazla annelerin puan ortalamalarından anlamlı derecede yüksek olarak belirlenmiştir (Öztürk,2012). Diğer bir çalışmada(Ömeroğlu, 1996) ise, ailenin gelir düzeyinin anne tutumlarını etkilemediğini bulmuştur. Ailedeki ekonomik sıkıntının anne baba ilişkisine yansması mümkündür. Bu sıkıntılar nedeniyle eşler arasında çatışma yaşanabilir. Ekonomik sıkıntının nedeni erkeğin çalışmaması olduğunda erkek otoritesini kaybettiğini düşünerek eşine karşı olumsuz davranabilir (Şanlı ve Öztürk, 2012). Demiriz ve Öğretir tarafından 2007 yılında yapılan araştırmada da Alt sosyo-ekonomik düzeydeki annelerin daha koruyucu, annelik rolünü daha fazla reddeden, aile içinde daha geçimsiz ve daha sıkı disiplin uyguladıkları görülmektedir. Annelerin demokratik tutumunun alt ve üst sosyo-ekonomik düzeyde olmalarından etkilenmediği belirlenmiştir (Demiriz ve Öğretir. 2007).

Varyans analizi sonuçlarına göre yaş grupları değerleriyle baskı ve disiplin alt boyutu puanları açısından anlamlı bir fark görülmemektedir. Katılımcıların yaşları ile baskı ve disiplin boyutu arasında bir ilgi olmadığı düşünülmektedir. Yapılan diğer araştırmalarda 23-30 yaş grubundaki annelerin sıkı disiplin alt boyut puan ortalamaları 31-40 yaş grubundaki annelerin puan ortalamalarından anlamlı derecede yüksek olduğu görülmüştür. Anlamlı fark bulunmamış olmakla birlikte 23-30 yaş grubundaki annelerin sıkı disiplin alt boyut puan ortalamaları 41-50 yaş grubundaki annelerin puan ortalamalarından da yüksek olarak bulunmuştur. Ayyıldız (2005) yaptığı araştırmada benzer sonuca ulaşmıştır. Buna karşılık diğer araştırmalarda anne yaşının sıkı disiplin alt boyut puan ortalamasını etkilemediği saptanmıştır (Dekovic, Gerris, 1992; Mızrakçı, 1994; Ömeroğlu, 1996).

Varyans analizi sonuçlarına göre medeni hal grupları değerleriyle baskı ve disiplin alt boyutu puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Medeni halin baskı ve disiplin boyutuna etki etmediği düşünülmektedir.

Medeni hal ile baskı ve disiplin boyutu ile ilgili bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Varyans analizi sonuçlarına göre eğitim durumu düzeyi değerleriyle baskı ve disiplin alt boyutu puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmektedir. Eğitim seviyesi arttıkça baskı ve disiplin boyutunda bir azalma olduğu düşünülmektedir. Bu bulgu diğer araştırma bulgularıyla paralellik göstermektedir (Mızrakçı, 1994; Ömeroğlu, 1996). T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü'nün (1993) araştırmasında anne eğitim düzeyinin düşük olduğu durumlarda çocuk eğitiminde sıkı disiplinin çok gerekli olduğu görüşünün güçlendiği belirlenmiştir. Annenin eğitim düzeyi arttıkça çocuktan beklenen itaatin azaldığı bulunmuştur. Tudge ve arkadaşlarının (2000) çalışmasında eğitim düzeyi yüksek olan annelerin düşük olanlara göre çocuklarını kontrol etmeye ve disipline daha az önem verdikleri belirlenmiştir. Von Der Lippe (1999) yüksek eğitim düzeyinde olan annelerin geleneksel tutumları daha az benimsediklerini bulmuştur. Benzer şekilde Raffertya ve Griffin'in (2010) çalışmasında da eğitim düzeyi düşük olan annelerin daha az pozitif ebeveynlik davranışları gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Varyans analizi sonuçlarına göre gelir durumu düzeyi değerleriyle baskı ve disiplin alt boyutu puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmektedir. Gelir düzeyi arttıkça çocuklara uygulanan baskı ve disiplinin azaldığı düşünülmektedir. Yılmaz 'ın 2004 yılında yapmış olduğu çalışmada alt sosyo-ekonomik düzeydeki anne-babaların daha baskıcı ve disiplinli olduğu, üst sosyo-ekonomik düzeydeki anne babaların ise daha demokratik olduğu sonucu ortaya çıkmıştır (Yılmaz, 2004). Şanlı ve Öztürk'ün 2012 yılında yapmış olduğu araştırmada annelerin aylık gelir durumuna göre sıkı disiplin alt boyut puan ortalamalarında anlamlı fark olmadığı belirlenmiştir. Ömeroğlu'nun (1996) bulguları buna paraleldir. T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (1993) tarafından yapılan araştırmada da ailenin aylık geliri azaldıkça çocuk eğitiminde sıkı disiplinin çok gerekli olduğu yönündeki görüşün güçlendiği saptanmıştır. Yurt dışında yapılan bir çalışmada aylık geliri düşük olan annelerin çocuklarını kontrol etmeye ve disipline daha fazla önem verdikleri bulunmuştur (Şanlı, Öztürk, 2012).

Varyans analizi sonuçlarına göre yaş grupları değerleriyle benlik saygısı puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmektedir. Yaş ile benlik saygısı arasında bir ilişkinin olduğu düşünülmektedir. Çetinkaya ve arkadaşları tarafından 2006 yılında yapılan araştırmada, benlik saygısı ile yaş arasında pozitif yönde bir ilişki bulunmuştur. Erşan, Doğan, ve Doğan tarafından 2009 yılında yapılan araştırmada da yaşla benlik saygısı arasında bir ilişki olduğu saptanmıştır. Bu durumu yaşam deneyimiyle ilişkilendirmişlerdir (Erşan, Doğan, Doğan, 2009).

Varyans analizi sonuçlarına göre medeni hal grupları değerleriyle benlik saygısı puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Medeni hal ile benlik saygısı arasında bir ilişki olmadığı düşünülmektedir.

Medeni hal ve benlik saygısı ile ilgili bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Varyans analizi sonuçlarına göre eğitim durumu düzeyi değerleriyle benlik saygısı puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Eğitim seviyesi ile benlik saygısı arasında bir ilişki olmadığı düşünülmektedir. anne ve babaların eğitim seviyesinin artması çocukların benlik saygılarını arttırdığı yapılan araştırmalarda ortaya çıkmıştır (Özkan,1994; Çetinkaya ve Arkadaşları, 2006; Demiriz,2007).

t testi analizi sonuçlarına göre ebeveynlerin cinsiyeti ile aşırı koruyuculuk alt boyutu puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Katılımcıların yaşları ile aşırı koruyucu olmaları arasında bir ilişki olmadığı düşünülmektedir.

t testi analizi sonuçlarına göre ebeveynlerin cinsiyetleri ile demokratik ve eşitlik alt boyutu ortalama puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Ebeveynlerin cinsiyetleri ile demokratik bir tutum sergilemeleri arasında bir ilişki olmadığı düşünülmektedir.

t testi analizi sonuçlarına göre cinsiyet ile ev kadınlığını reddetme alt boyutu ortalama puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmemektedir.

t testi analizi sonuçlarına göre ebeveynlerin cinsiyetleri ile karı koca geçimsizliği alt boyutu ortalama puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Ebeveynlerin cinsiyetleri karı koca geçimsizliği boyutu arasında bir ilişki olmadığı düşünülmektedir. Eroğlu ve Arkadaşlarının 2013 yılında yapmış olduğu araştırmada ise ebeveynlerin cinsiyetleri ile geçimsizlik boyutu arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu farklılığın sebebinin araştırmanın yapıldığı evrenin değişikliği olabileceği düşünülmektedir (Eroğlu ve Arkadaşları,2013).

t testi analizi sonuçlarına göre cinsiyet ile baskı ve disiplin alt boyutu ortalama puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Ebeveynlerin cinsiyetleri ile baskı ve disiplin boyutu arasında bir ilişki olmadığı düşünülmektedir.

t test analizi sonuçlarına göre cinsiyet ile Benlik Saygısı ortalama puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Ebeveynlerin cinsiyetlerinin benlik saygısına etki etmediği düşünülmektedir. Tatlı tarafından 2012 yılında yapılan araştırmada da, benlik saygısı ile okul türü, sınıf türü, cinsiyet, gelir düzeyi, anne ve babanın eğitim düzeyi ve medya izleme alışkanlıkları arasındaki ilişkiler incelenmiştir ve saydığımız değişkenlerden sadece cinsiyet farkının benlik saygısı üzerinde anlamlı bir farklılık yarattığı görülmektedir. Buna göre erkek öğrencilerin benlik saygısının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç cinsiyet ve benlik saygısı düzeyini ilişkilendiren diğer çalışmaların (Orr ve Diener, 1995; Zuckerman, 1985) sonuçlarıyla uyum içindedir (Tatlı,2012). Taşgit'in 2012 yılında yaptığı araştırmada ise cinsiyetle benlik saygısı arasında bir ilişki olduğu, erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre benlik saygısının daha yüksek olduğu bulunmuştur (Taşgit,2012).

Benlik saygısı ile cinsiyet arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalarda genellikle erkeklerin benlik saygısının, kızlardan daha yüksek olduğu görülmektedir (Akt. Avşaroğlu, 2007).

Değişkenler arası ilişkilerin pearson katsayılarına bakılmıştır. Burada çift uçlu değerlendirme bakımından anlamlılık taşıyan ilişkiler incelendiğinde aşırı

koruyuculuk alt boyutu ile demokratik ve eşitlik alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Ev kadınlığını reddetme boyutuyla aşırı koruyuculuk boyutu arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ev kadınlığını reddeden annelerin daha koruyucu bir tutuma sahip oldukları düşünülebilir. Aşırı koruyuculuk alt boyutu ile karı-koca geçimsizliği alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Aşırı koruyucu olan anne babaların geçimsizlik düzeylerinin de yüksek olabileceği düşünülmektedir. Aşırı koruyuculuk boyutu ile baskı ve disiplin boyutu arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Aşırı koruyucu olan anne ve babaların aynı zamanda çocuklarına sıkı bir disiplin uyguladıkları düşünülmektedir. Aşırı koruyuculuk alt boyutu ile benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Anne babaların benlik saygılarının düşük ya da yüksek olmasının aşırı koruyucu olmalarına etki etmediği düşünülmektedir. Demokratik ve eşitlik alt boyutu ile ev kadınlığını reddetme boyutu arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Buradan çocuğuna demokratik davranma yolunu benimseyen annelerin bu tutumlarının ev kadınlığını reddetme ya da etmeme durumuna bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılabilir. Demokratik ve eşitlik alt boyutu ile karı- koca geçimsizliği arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Geçimsiz anne ve babaların çocuklarına da demokratik davranmadıkları düşünülmektedir. Demokratik ve eşitlik alt boyutu ile baskı ve disiplin boyutu arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Demokratik ve eşitlik alt boyutu ile benlik saygısı arasında bir ilişki bulunamamıştır. Ev kadınlığını reddetme alt boyutu ile karı – koca geçimsizliği arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ev kadınlığını reddeden annelerin aile hayatında da geçimsiz olabilecekleri düşünülmektedir. Ev kadınlığını reddetme boyutu ile baskı ve disiplin boyutu arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ev kadınlığını reddeden annelerin çocuk yetiştirmede de baskıcı bir tutum sergiledikleri düşünülebilir. Ev kadınlığını reddetme boyutu ile benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Benlik saygısı yüksek annelerin ev kadınlığını reddettikleri sonucuna ulaşılabilir. Karı-koca geçimsizliği ile baskı ve disiplin boyutu arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Geçimsiz ailelerde baskıcı bir çocuk yetiştirme tutumu benimsenmiş olabilir. Karı-koca geçimsizliği alt boyutu ile benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Benlik saygısı yüksek bireylerin ev içerisinde daha geçimsiz olacakları düşünülebilir.

BÖLÜM VI

6. SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu değerlendirmeler sonucunda;

Katılımcıların gelir durumu düzeyi değerleriyle aşırı koruyuculuk alt boyutu puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmektedir. Ailelerin gelir düzeyi düştükçe çocuklarına karşı koruyuculuklarının arttığı görülmüştür. Aşırı koruyucu aileler çocuklarına aşırı müdahale eden, çocuklarına çok fazla fedakârlıkta bulunan ve bu fedakârlığın çocuk tarafından da bilinmesini isteyen anne babalardır. Aşırı koruyucu anne babalar çocuklarından evine ve ailesine bağlı olmalarını isterler. Ancak aşırı koruyucu anne babaların yetiştirdiği çocukların her zaman birilerinden destek alarak hayatlarına devam etmek isteyecekleri bir gerçektir. Bunun için gelir seviyesi düşük ailelere çocuk yetiştirme tutumları hakkında eğitimler verilmesi, yetiştirilecek olan yeni nesiller için faydalı olacaktır.

Katılımcıların eğitim durumu değerleriyle demokratik ve eşitlik alt boyutu puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmektedir. Katılımcıların eğitim seviyesi arttıkça çocuklarına karşı daha demokratik ve daha eşit davrandıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Bu da gösteriyor ki eğitim çocuk yetiştirmede de önem arz etmektedir. Anne ve babalara özellikle ilk kez anne ve baba olacaklara halk eğitim merkezlerinde çocuk yetiştirme kursları açılması ve bu kurslara katılımın teşvik edilmesi uygun olacaktır.

Gelir düzeyi değerleriyle demokratik ve eşitlik alt boyutu puanları açısından anlamlı bir fark görülmektedir. Ailelerin gelirlerinin artması da çocuk yetiştirme tutumlarını etkilemektedir. Ailelerin gelir seviyesi arttıkça çocuklarına karşı daha demokratik ve eşitlikçi davrandıkları görülmüştür.

Gelir durumu düzeyi değerleriyle ev kadınlığını reddetme alt boyutu puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmektedir. Ailenin gelir düzeyi düşük olduğunda annelerin ev kadınlığı rolünü reddetme ve geçimsizlik tutumları arttığı için, gelir düzeyi düşük olan annelere bu durumun çocuğa olumsuz şekilde yansıtılmaması gerektiğinin açıklanması gerekmektedir. Bu da daha önce bahsi geçen çocuk yetiştirme kurslarıyla mümkün olabilecektir.

Eğitim durumu düzeyi değerleriyle karı-koca geçimsizliği alt boyutu puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmektedir. Eğitim seviyesine bağlı olarak evdeki huzurun daha yüksek olmaktadır.

Eğitim durumu düzeyi değerleriyle baskı ve disiplin alt boyutu puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmektedir. Eğitim seviyesi düşük olan anne ve babalar daha baskıcı bir tutum sergilemektedir. Baskıcı bir tutumla yetiştirilen çocuğun ileriki yaşamında ne gibi sorunlarla karşılaşacağı anne babalara anlatılmalıdır.

Gelir durumu düzeyi değerleriyle baskı ve disiplin alt boyutu puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmektedir. Gelir seviyesi düşük ailelerin daha baskıcı bir tutum sergiledikleri için gelir seviyesi düşük olan bölgelerde bilinçlendirme çalışmaları yapılabilir.

Anne ve babaların benlik saygılarının ocuk yetiştirme tutumlarına etki etmediği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Acun,S. Ve Bulgur- Erten, G. (1995). *Çocuk Gelişimi*, Esin Kitabevi, İstanbul.

Akın, Y. (2000). *Altı Yaş Grubu Çocuklarda Başkasının Bakış Açısını Alma Yetisi Üzerinde Eğitici Drama Programının ve Aile Tutumlarının Etkisinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Marmara Üniversitesi İstanbul.

Altun,F. ve Yazıcı,H.(2011). Ergenlerin benlik algılarının yordayıcıları olarak: Akademik öz yeterlilik inancı ve akademik başarı. *Kastamonu eğitim bilimleri dergisi*, 1(21), 145-156. *Kastamonu*.

Aral, N., Baran, G., Bulut, Ş., Çimen,S. (2001). *Çocuk Gelişimi 2*, ya-pa yayınları, İstanbul.

Avşaroğlu, S. (2007).*Üniversite Öğrencilerinin Karar Vermede Özsaygı, Karar verme veStresle Başa Çıkma Stillerinin Benlik Saygısı Ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya

Aydın, B. (2002). *Gelişim Psikolojisi SFN* baskı, İstanbul.

Ayyıldız, T. (2005). *Zonguldak İl Merkezinde 0-6 Yaş Çocuğu Olan Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karaelmas Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Zonguldak.

Barent, J. (1994). *Beyond Shyness. How To Conquer Social Anxieties*. New York. Freside Book.

- Bayat, B.**(2003). Bireyin Benlik Algısı Sistemi Ve Bu Sistemin Davranışları Üzerindeki Rolü, *Kamu-İş Dergisi Sayı:2 Cilt 7 Ankara*.
- Beyazkürk,D. Anlak,Ş. Ve Dinçer,Ç.**(2007). Çocuklukta Akran İlişkileri Ve Arkadaşlık. *Eurasian Journal Of Educational Research*.
- Blacovich, J. & Tomako, J.** (1991). Measures of self-esteem. In J.P.Robinson P.R.Shaver ve L.S. Wrightsman (Eds), *Measures of Personality and Social Psychological Attitudes*, Vol. 1.San Diego C.A. Academic Press.
- Bulut, I.**(1990). *Aile Değerlendirme Ölçeği El Kitabı*, Özgeliş Matbaası Ankara.
- Burger, J, M.** (2006). Kişilik.(Çeviren: İnan Deniz Erguvan Sarıoğlu), 1. Basım, Kaktüs Yayıncılık İstanbul.
- Can, S.** (2011). İlköğretim Birinci Sınıf Öğrencilerinin Okul Öncesi Eğitimden Ararlanma Düzeyleri İle Anne-Babalarının Koruyucu Tutumları Arasındaki İlişki, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Bahar 2011 Sayı 26*.
- Cousins, J.H., Power, T.G. & Olvera-Ezzell, N.** (1993) “Mexican- American Mothers' Socialization Strategies: Effects of Education, Acculturation, and Health Locus of Control”, *Journal of Experimental Child Psychology*, 55, 258–276.
- Cole, M., Cole,S.** (2001). *The Develepment Of Children* Worth Publishers, United States Of America.
- Cüceloğlu, D.**(2012) *İnsan ve Davranışı*, Remzi kitabevi, Ankara.
- Çağdaş, A. Ve Şahin,Z.** (2010). *Anne- Baba Eğitimi*. Kök Yayıncılık, Ankara.
- Dal, V.** (2009) *Farklı Kişilik Özelliklerine Sahip Bireylerin Risk Algularının Tüketici Davranışı Açısından İncelenmesi: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir*

Araştırma,Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Dekovic, M. & Gerris J.R. (1992). Parental reasoning complexity, social class, and child rearing behaviors. *Journal of Marriage and the Family*, 54: 675-685.

Gander, M.J. ve Gardiner, H.W. (2001). Çocuk ve Ergen Gelişimi.(Çev. Ali Dönmez, Nermin Çelen ve Bekir Onur) (4. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi

Demiriz , S. Öğretir , A. D.(2007). Alt Ve Üst Sosyo Ekonomik Düzeydeki 10 Yaş Çocuklarının Anne Tutumlarının İncelenmesi *Kastamonu Eğitim Dergisi 15(1) 105-122.*

Deniz, E. M. (2012). *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim*, Maya Akademi Yayınları Ankara.

Dönmezer,İ.(1999). *Ailede iletişim ve etkileşim*, sistem yayıncılık, istanbul.

E. Berk Laura. (2009) *Child Development*. Pearson Education, Inc Allyn & Bacon.

Ekiş,A. (1990). *Çocuğun Ruhsal Gelişiminde Annenin Önemi, Anneden Ayrılığa Tepkiler, Ben Hasta Değilim*, Nobel Tıp Kitap Evleri, İstanbul.

Erikson, E.H. (1980). *Identityand The Life Cycle*. Nevyork : Norton.

Eriş,Y., İkiz,E.(2013). Ergenlerin Benlik Saygısı Ve Sosyal Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişki Ve Kişisel Değişkenlerin Etkileri, *Turkish Studies, Volume 8/6, Ankara.*

Eroğlu, M. Toros, T. Miman, M. Birkök, M.C. (2013). As An Instance Of Mersin Province On Child Rearing According To Socioeconomic Level. *İnter National Journal Of Human Sciences.*

Ersan,E., Doğan, ve O., Doğan,S.(2009). Beden eğitimi ve antrönörlük bölümü öğrencilerinde benlik saygısı düzeyi ve bazı sosyo demografik özelliklerle ilişkisi, *Klinik psikiyatri dergisi, sayı 42.*

Ertürk,G. (2010) *Anne Baba eğitimi , Aile kuramları, Pegem Akademi yayınları,* Ankara.

Fox, R.A., Platz, D.L. & Bentley, K.S. (1995) “Maternal Factors Related to Parenting Practices, Developmental Expectations, and Perceptions of Child Behavior Problems”, *Journal of Genetic Psychology, 156,431-441*

Gage, N. L. ve D. C. Berliner (1988). *Educational psychology.*(Dördüncü Baskı). Boston: Houghton Mifflin.

Gençdoğan,B., Seçer,İ., Ay,İ. (2012). *Benlik saygısı geliştirme programının ilöğretim7. Sınıf öğrencilerinin Benlik saygıları üzerindeki Etkisi,* Uluslararası Katılımlı Çocuk İhtiyaçları Sempozyumu, s.180-189, Ankara.

Gruber, K. ve Heinberg, R.G. (1997). *A Cognitive- Behavioral Treatment Package For Social Anxiety Disorders* Sanfransisco. Jossey-Bass Publishers.

Günalp, A.(2007). *Farklı Anne Baba Tutumlarının Okul Öncesi Eğitim Çağındaki Çocukların Özgüven Duygusununun Gelişimine Etkisi,* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Gürsoy,F. ve Coşkun,T. (2006). Büyük ebeveynleriyle yaşayan çocukların aile ortamlarını değerlendirmeleri, *Ç.Ü. sosyal bilimler enstitüsü dergisi,15,(1), 151-164.*

Haralombos,M. Ve Heald R. M. (1980). *The Family. Sociology Themes And Perspectives.* University Tutorial Press.

Harter, S. (1996). Historical Roots Of Contem Porany İssues İnvolveing Self-Concept. Handbook Of Self Concept. New York. Jhon Wiley.

Hortaçsu, N.(2003). *Çocuklukta İlişkiler. Ana Baba, Kardeş ve Akranlar.* İmge Kitabevi. Ankara.

Karadağ, G., Güner,İ., Çuhadar,D., Uçan,Ö. (2008). Gaziantep Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik Öğrencilerinin Benlik Saygıları, *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi Cilt 3 Sayı 7 Gaziantep.*

Kasatura, İ.(1998). *Kişilik ve Özgüven,* Evrim Yayınlar, İstanbul.

Kaur,H ve Karalamna,A.(2004). Study Of Interrelationship Between Home Environment, Social Intelligence And Socio-Economic Status Among Males And Females. Department Of Human Development College Of Home Science Punjab Agricultural Ludhiana 141 004 Punjab, India.

Kaya,A.,Saçkes,M.(2004). Benlik Saygısı Geliştirme Programının İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygısı Düzeylerine Etkisi. *Türk Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Dergisi. 3(21), 49-56.*

Keçeli, B. (2008).Akademik Başarının Arttırılmasında Aile Katılımı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Özel Eğitim Dergisi, 9 Ankara.*

Kolobe (2004). Childrearing practices and Developmental Expectations ForMexican-American Mothers and The Developmental Status of Their Infants.Physical Therapy. 84(5) ss 439-453.

Köksal Akyol A. (2003). *Anne-Baba- Çocuk İlişkisi, Bilim Ve Aklın Aydınlığında Eğitim.*

Kulaksızoğlu,A. (2011) *Çocuk ve Ergen Eğitiminde Anne Baba Tutumları, Ergenin Gelişimsel Özellikleri*, Timaş Yayınları, İstanbul.

Köknel, Ö.(1983). *Kaygıdan Mutluluğa Kişilik IV. Basım*, Altın Kitaplar Yayınevi İstanbul.

Mağden,D. Aytekin, Ç. Özkızıklı, S. (2012) *Çocukların Gelişimsel Gereksinimlerinin Karşılanmasına Yönelik Düzenlenen Anne Eğitimlerinin Etkililiğinin İncelenemesi*, Uluslararası Katılımlı Çocuk İhtiyaçları Sempozyumu, S 61-73 Ankara.

Mağden,D. Aytekin, Ç. Özkızıklı, S. (2012) *Çocukların Gelişimsel Gereksinimlerinin Karşılanmasına Yönelik Düzenlenen Anne Eğitimlerinin Etkililiğinin İncelenemesi*, Uluslararası Katılımlı Çocuk İhtiyaçları Sempozyumu, S 61-73 Ankara.

Mangır,M. Ve Erkan,S. (1987). *0-4 Yaş Arasındaki Çocuklarda Dil Gelişimi*. A.Ü. Ziraat Fakültesi Yayınlar. Ankara.

Marshall E., Alexander J., Cull., Buckner E., Jackson K., Powell K. (1994). Parenting and Childrearing Attitudes Among High School Student. *Journey of Community Health Nursing*, 11:4, ss 239-248

Myers, R.(1996). *Hayatta Kalan Oniki Erken Çocukluk Eğitimi Programlarının Güçlendirilmesi*,(Çev.:R.A. Bakay, E. Ünlü),İstanbul: Anne Çocuk Eğitim Vakfı Yayın No:5

Nazlı, S. (2000). *Aile Danışması*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Ömeroğlu, F. (1998). *Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Terbiyesinde Annenin Rolü ve Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumları (Anne Tutumlarının Demografik Bilgilere Göre*

Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bir Araştırma). Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Öner, N. (1996). *Türkiye' de kullanılan psikolojik testler, bir başvuru kaynağı*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

Öner-Altınok,H., Ek,N., Korkulu,N.(2010). Üniversite Öğrencilerinin Benlik Saygıları İle İlişkili Bazı Değişikelerin İncelenmesi, *Adanan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, Sayı:1 Cilt:1 Aydın*.

Örgün S.(2000). *Anne Baba Tutumları İle Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygıları Ve Atılganlıkları Arasındaki İlişki*, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü İstanbul.

Özbey, Ç.*Çocuk Sorunlarına Yapıcı Çözümler*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2004.

Özeri, Z.N. (1994). *Okul Öncesi Dönemde Ahlak Gelişimi Ve Eğitimi (Annenin Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Beş Yaş Çocuğunun Adalet Gelişimine Etkisinin Araştırılması)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Özkalp, E. Kirel,Ç. (2001). *Örgütsel davranış*. T.C. Anadolu Üniversitesi, Eğitim, Sağlık ve bilimsel araştırma vakfı yayınları, Eskişehir.

Özkan, İ. (1994). Benlik Saygısını Etkileyen Etkenler. *Düşünen Adam Dergisi*.

Plotnik, R. (2009) *Psikoloji'ye Giriş. 1. Baskı*, (Çev. Geniş, Tamer). İstanbul: Kaknüs Yayınları: 309.

Rafferty, Y. & Griffin, K.W. (2010). Parenting behaviours among low-income mothers of preschool age children in the USA: implications for parenting programmes. *International Journal of Early Years Education*, 18 (2): 143–157.

Savran, C ve İ Kuşin. (1995). *Ana Babalar İle Onların Ana Babaları Arasındaki Çocuk Yetiştirmeye Yönelik Tutum İlişkileri*, 10. Ya-Pa Okul Öncesi Eğitimi Ve Yaygınlaştırması Semineri, Ya-Pa Yayınları, İstanbul.

Semerci, M. (2012) *Çocuğun Kişilik Gelişiminde Ailenin Rolü*, Uluslararası Katılımlı Çocuk İhtiyaçları Sempozyumu, . Ankara.

Semerci, M. (2012) *Çocuğun Kişilik Gelişiminde Ailenin Rolü*, Uluslararası Katılımlı Çocuk İhtiyaçları Sempozyumu, S 216-223 Ankara.

Senemoğlu, N. (2005). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya.12. Baskı*. Ankara: Gazi Kitapevi

Senemoğlu, N. (2013). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya.23. Baskı* yargı yayınevi .Ankara .

Sevinç, M. (2003). *Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar*, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul.

Slavin, R.E. (1984). Component Building: A Strategy For Research Based Instructional Improvement *Elementary School Journal*.

Şanlı, D. (2007). *Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarını Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü İzmir.

Tatlı, E. (2012).Üniversite Öğrencisi Seçmenlerin Benlik Saygısı ve Şüphe Durumları Yönünden Siyasal Reklamlara Yaklaşımı, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun.*

Tepeli, K.(2012) *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim, Motor Gelişim.* Maya Akademi Yayınları, Ankara.

Tezel Şahin, F. Özyürek, A.(2008). 5-6 Yaş Grubu Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Demografik Özelliklerinin Çocuk Yetiştirme Tutumlarına Etkisinin İncelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, Yaz 6 (3), 395-414, Ankara.*

Tezel Şahin, F. Özyürek, A.(2010). *Anne Baba Eğitimi, Anne Baba Eğitimi Ve Türkiyede Uygulanan Aile Eğitim Programları,* Pagem Akademi Yayınları. Ankara.

Torun, A. (1989) A preliminary from of scale on mother attitudes toward highly competitive school entrance exams for fifth grade students, Master of Arts in educational sciences. İstanbul: Boğaziçi university.

Tortumluoğlu G.*Annelerin Aile Kavramını Algılaması ve Bunun Çocuk Yetiştirme Tutumuna Etkisi,* Erzurum, Atatürk Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 1999.

Tudge, J., Hogan, D., Snezhkova, I., Kulakova, N. & Etz, K. (2000). Parent's child-rearing values and beliefs in the United States and Russia: The impact of culture and social class. *Infant and Child Development, 9: 105-121.*

Ucur,Z.E.(2005). *Farklı Aile Tutumlarının Okul Öncesi Dönem 5 Yaş Çocuklarının Bilişsel Performans Düzeylerine Etkisi,* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Ünlüer, E. (2010). *Okul Öncesi Eğitimde Ailenin Yeri Ve Önemi, Anne Baba Eğitimi*, Pagem Akademi Yayınları, Ankara.

Üstünoğlu, Ü.(1991) Okul Öncesi Dönemdeki Aile Eğitiminde Benimsenebilecek Farklı Yaklaşımlar, *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. Cilt 4. Sayı 1-2 Eskişehir.*

Von Der Lippe, A. (1999). The impact of maternal schooling and occupation on child-rearing attitudes and behaviors in low income neighborhoods in Cairo, Egypt. *International Journal of Behavioral Development*, 23 (3): 703-729.

Yavuzer , H.(2011) *Çocuk ve Ergen Eğitiminde Anne Baba Tutumları, Yaygın Anne Baba Tutumları*, Timaş yayınları, İstanbul.

Yavuzer, H. (1995), *Ana-Baba ve Çocuk* (Sekizinci baskı) . Remzi Kitabevi, İstanbul.

Yavuzer, H. (2003). *Çocuğu Tanımak Ve Anlamak*, Remzi Kitabevi İstanbul.

Yılmaz ,V. (2004). *Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarına Anneannelerin Etkilerinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Ezi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Yörükoğlu, A.(2013), *Çocuk Ruh Sağlığı*, (otuzüçüncü baskı). Özgür Yayınları, İstanbul.

Woolfolk, A. (2001). *Educational Psychology* (8th ed.) Needham Heights, MA: Allyn&Bacon.